

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน
ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

**The Participation of Ban Tangsai Community in Mangrove Management
in Tambon Lipang, Amphoe Palian, Changwat Trang**

วงศ์ปกรณ์ ธาราสูข

Wongpagorn Tharasook

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Science in Agricultural Development**

Prince of Songkla University

2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์   การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน
                                 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ผู้เขียน   นายวงศ์ปกรณ์ ธาราสุข

สาขาวิชา   พัฒนาการเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญญา รัตนไชย)

.....ประธานกรรมการ
(ดร. ชนิษฐา ชุสุข)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญญา รัตนไชย)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาแว มะแส)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญจพล บุญชู)

.....
(ดร. พรพิมล เชื้อดวงมุข)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. วีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญญา รัตนไชย)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นายวงศ์ปกรณ์ ธาราสุข)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายวงศ์ปกรณ์ ธาราสุข)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
ผู้เขียน	นายวงศ์ปกรณ์ ธาราสุข
สาขาวิชา	พัฒนาการเกษตร
ปีการศึกษา	2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การมีส่วนร่วม และผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย (2) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย (3) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 144 ครั้วเรือน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t-test, F-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า (1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน เพศชาย มีสถานภาพสมรส อายุระหว่าง 30 - 48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ในหมู่บ้าน สมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 4 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในครัวเรือน 1-2 อาชีพ อาชีพที่ทำมากที่สุด คือ สวนยางพารา มีรายได้รวมของครัวเรือนอยู่ระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลนที่นิยมมากที่สุดคือโทรทัศน์ มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเป็นไม้ใช้สอยมากที่สุด (2) ระดับการมีส่วนร่วม และผลของการจัดการป่าชายเลนโดยภาพรวมและรายด้านเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (3) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย คือ สถานภาพการสมรส อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา รายได้ จำนวนอาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร จำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน (4) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ด้านการอนุรักษ์ ด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน และด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการด้านการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับต่ำ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลนในชุมชนที่ยังพบในปัจจุบัน คือ ป่าชายเลนถูกทำลายจากการบุกรุกของคนจากภายนอก และความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ป่าชายเลน อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของคนในชุมชนบางส่วน

Thesis Title: The Participation of Ban Tangsai Community in Mangrove Management in Tambon Lipang Amphoe Palian Changwat Trang

Author: Mr. Wongpagorn Tharasook

Major Program: Agricultural Development

Academic Year: 2012

ABSTRACT

This study aimed to examine (1) the participation in and outcomes of mangrove management of mangrove forest by members of Ban Tangsai community (2) personal factors affecting participation in mangrove management in the community, and (3) the relationship between members' participation and outcomes of community mangrove management in Tambon Lipang, Amphoe Palian, Changwat Trang . The sample for the study included 144 households selected by simple sampling. Data were analyzed statically using percentage, arithmetic mean, standard deviation, t-test, F-test and Pearson's correlation coefficient.

Findings from the study reveal as follows: (1) The majority of the respondents are male heads of households, married, aged 30-48 years old, completed primary education, being born in the village, each household has an average 4 members; they are mainly engaged in rubber plantation as their main occupation, have 1-2 occupations, and the majority households have the total income between 5,001 to 10,000 baht; most of them are members of the Village Fund group; The most common channel of information about the mangrove forest is from television; They utilize mangroves mostly for wood. (2) Overall and by individual aspects, the level of participation and mangrove management is high. (3) Personal factors that affect participation in mangrove management of the community members include marital status, age, length of residence in the community, domicile, educational level, income, number of occupational engagement, group membership, channels of information, amount of utilization forms from mangrove forest. (4) The relationships between level of participation of the community and outcomes of mangrove management are as follows: Outcomes with respects to mangrove conservation, maintenance and restoration of mangrove forest are moderately correlated with the overall participation, whereas the correlation between outcomes with respect to utilization of

mangrove forest and participation is low. Current problems related to mangrove management in the area are destruction of mangrove forest due to encroachment of people from outside the communities and conflicts in mangrove utilization affected by selfishness of some community members.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้โอกาส และทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงได้ตามเป้าหมาย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา รัตนไชย อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษา และช่วยชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ เสร็จสมบูรณ์ลุล่วงด้วยดี และขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาเว มะแส และอาจารย์ ดร.พรพิมล เชื้อดวงสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่สละเวลาให้คำปรึกษา และแก้ไข ข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ชนิษฐา ชูสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญจพล บุญชู กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอบคุณผู้ใหญ่บ้าน นายเอ็ม ชันนุ้ย และบังกาล ก๊ะละ บังนุ้ย บังหมิน ผู้ช่วยศุภวิทย์ ผู้ช่วยอุหมัด ตลอดจนชาวบ้านชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และพี่อำพล จันทร์เทพ หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน – ตรัง) จังหวัด ตรัง ที่เสียสละเวลา ให้การต้อนรับ ประสพการณ์ดีๆ และความรู้แก่ผู้วิจัยจนทำให้การเก็บข้อมูลเพื่อ ทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติทุกท่าน ที่ กรุณาให้ความช่วยเหลือในด้านงานธุรการต่างๆ ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ทุกคนที่คอยเป็น กำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวผู้ซึ่งเป็นกำลังใจที่สำคัญที่สุดในการศึกษาครั้งนี้มาโดยตลอด คุณความดีหรือประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอ มอบเป็นความกตัญญูแก่คุณบิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วงศ์ปกรณ์ ธาราสุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(6)
กิตติกรรมประกาศ	(8)
สารบัญ	(9)
รายการตาราง	(11)
รายการภาพประกอบ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ป่าชายเลน	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	16
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	33
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
3.1 สถานที่ทำวิจัย	34
3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	35
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
3.5 การสร้างและทดสอบแบบสัมภาษณ์	37
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	38
3.7 ขอบเขตการวิจัย	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย และอภิปรายผล	
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง	40
4.2 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสาย	50
4.3 ผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย	59
4.4 ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน	65
4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลน	86
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	92
5.2 ข้อเสนอแนะ	92
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	104
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์	114
ภาคผนวก ค การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก	122
ภาคผนวก ง เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสาย ต่อการจัดการป่าชายเลน โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)	123
ภาคผนวก จ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก	137
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการทำวิจัย	143
ประวัติผู้เขียน	147

รายการตาราง

ตารางที่	หน้า
1 เพศ สถานภาพ และอายุ	41
2 ภูมิถิ่นอาศัย และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	42
3 ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	43
4 อาชีพในครัวเรือน	44
5 รายได้	45
6 การเป็นสมาชิกกลุ่ม	46
7 ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร	47
8 การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน	49
9 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวม	52
10 การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและเสนอปัญหา	53
11 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	54
12 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	55
13 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	56
14 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	58
15 การจัดการป่าชายเลนในภาพรวม	59
16 การอนุรักษ์ป่าชายเลน	60
17 การดูแลรักษาป่าชายเลน	61
18 การฟื้นฟูป่าชายเลน	63
19 การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน	64
20 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการ ป่าชายเลนจำแนกตามเพศ	65
21 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนสมาชิกครัวเรือน	66
22 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามการรับข้อมูลข่าวสาร	68

รายการตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
23 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการ ป่าชายเลนจำแนกตามสถานภาพสมรส	70
24 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามช่วงอายุ	72
25 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน	74
26 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตาม ภูมิลำเนา	75
27 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามระดับการศึกษา	77
28 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนอาชีพ	79
29 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการ ป่าชายเลนจำแนกตามรายได้	81
30 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการ ป่าชายเลนจำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่ม	83
31 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามการใช้ประโยชน์	85
32 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลน ด้านการอนุรักษ์ ป่าชายเลน	87
33 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลน ด้านการดูแล รักษาป่าชายเลน	88
34 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลน ด้านการฟื้นฟู ป่าชายเลน	89
35 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลน ด้านการใช้ประโยชน์ จากป่าชายเลน	90

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย	33
2 แผนที่แสดงหมู่บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง	34

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรชายฝั่งที่มีความสำคัญยิ่ง และนับเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามากของประเทศไทย มีการใช้ประโยชน์หลายด้าน ได้แก่ ด้านพาณิชย์ เช่น การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การผลิตเฟอร์นิเจอร์ เป็นแหล่งพลังงานจากไม้ แหล่งสัตว์น้ำ สถานที่ท่องเที่ยว ด้านการดำรงชีวิต เช่น แหล่งวัตถุดิบ ไม้ใช้สอยในการก่อสร้างบ้านเรือน ทำเฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์ประมง พืชสมุนไพร และพืชผัก เศษซากพืช เศษใบไม้ในป่าชายเลนที่ร่วงหล่น ยังเป็นอาหารให้กับจุลินทรีย์ สาหร่ายที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญสำหรับสิ่งมีชีวิตต่างๆในป่าชายเลนช่วยอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นที่หลบภัยและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด ด้านการรักษาสภาพแวดล้อม เช่น ดูดซับสิ่งปนเปื้อนต่างๆ จากบนบกไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล ปกป้องดินพังทลายบริเวณชายฝั่ง ช่วยป้องกันชีวิตทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยบริเวณชายฝั่งจากภัยธรรมชาติ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของคลื่น และลมให้ลดน้อยลง ตลอดจนลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ เพิ่มปริมาณออกซิเจนในอากาศ และด้านการศึกษา เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติจากพรรณ ไม้ นานาพันธุ์ สัตว์น้ำ และสัตว์บก (คลังปัญญาไทย, 2547)

การจัดการพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยในอดีต มีรายงานเริ่มตั้งแต่ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้อนุญาตให้เอกชนสามารถใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าชายเลนได้ โดยการให้สัมปทานการทำไม้ป่าชายเลนเพื่อผลิตถ่านไม้อย่างเดียวซึ่งมี ผู้รับสัมปทานทำไม้จำนวนจำกัดแต่ต่อมาภายหลังปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้มีการปรับปรุงแผนการจัดการป่าชายเลน ในเรื่องของระยะเวลาการให้สัมปทานเป็นเวลานานขึ้นจากเดิมและปรับเปลี่ยนคุณสมบัติของผู้มีสิทธิในการรับสัมปทาน การให้สัมปทานในป่าชายเลนได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึงสิ้นสุดสัมปทานแปลงสุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. 2545 อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพื้นที่ป่าชายเลนได้มีการเปลี่ยนแปลง และมีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การบุกรุกเพื่อทำนาเกลือ การทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยว และการอุตสาหกรรม (กรมทรัพยากรทางทะเล, 2552) สอดคล้องกับ บำเพ็ญ เทียวหวาน (2551) ที่ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนว่า ปัญหาทรัพยากรป่าชายเลนที่เกิดจากการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อการค้าและส่งออก ตามนโยบายการทำอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อการส่งออกของรัฐบาล โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ป่าชายเลนในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรม จากการสำรวจครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. 2547 พบว่า พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย

ลดลงจาก 1,579,780.77 ไร่ ในปี พ.ศ. 2545 เหลืออยู่ 1,460,621.86 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 63.53 ของพื้นที่ป่าชายเลนในปี พ.ศ. 2504 (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2553) จำนวนของป่าชายเลนที่ลดลงนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ในชุมชนชายฝั่งที่ตั้งอยู่ในป่าชายเลนหรือติดกับป่าชายเลนประมาณ 1,000 หมู่บ้าน ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยป่าชายเลนตามวิถีชีวิตและภูมิปัญญาที่มีอยู่ ทั้งด้านการทำประมงชายฝั่ง และการใช้ไม้เพื่อใช้สอยในครัวเรือน จากปัญหาและผลกระทบดังกล่าวนี้ทำให้มีการพยายามแก้ปัญหาจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะรัฐบาลซึ่งใช้มาตรการทางการปกครองโดยการออกเป็นมติคณะรัฐมนตรีหลายครั้งด้วยกัน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งเป็นเพียงการชะลอความเดือดร้อนของราษฎรเท่านั้น จนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง (กรมทรัพยากรทางทะเล, 2552) นอกจากนี้ยังได้มีการเปิดโอกาส และเพิ่มความสามารถให้ท้องถิ่น และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนได้มากขึ้น มีการสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 (กรมทรัพยากรทางทะเล, 2552) ความเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ได้ส่งผลให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวหันกลับมามองถึงความสำคัญของป่าชายเลน ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ให้ชุมชนในหลายพื้นที่เกิดการรวมตัวเพื่อช่วยกันดูแลพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยเพิ่มขึ้น เป็น 1,525,060 ไร่ ในปี พ.ศ.2552 (จिरพันธ์ หมวดจันทร์, 2555)

การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ง่าย หลายชุมชนต่างเกิดปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ดังที่ชยดี ผลชวนปัญญา (2543) พบว่าปัญหาอุปสรรคในการวางแผนการจัดการป่าชายเลนส่วนใหญ่ ประสบปัญหาเกี่ยวกับการวางแผนขาดความร่วมมือจากคนในชุมชน จากแผนที่ออกมาโดยภาครัฐทำให้ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนรู้สึกว่าตัวเองเสียผลประโยชน์ ในขณะที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2552) ได้กล่าวถึงอุปสรรคการสร้างการมีส่วนร่วม ในการนำคนที่มีความแตกต่างกันมาทำงานร่วมกัน โดยแต่ละคนต่างมีเป้าหมาย แรงจูงใจ มุมมองความคิดที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกที่แตกต่างกัน ดังนี้ 1) การที่บุคคลยอมรับกับสิ่งที่ทำอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นสิ่งที่ดีแล้ว จึงไม่เกิดความต้องการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น และขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม 2) การกลัวความยากลำบาก เพราะการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการมีส่วนร่วมในงานเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในความสำเร็จ ความล้มเหลว ซึ่งแลกมาด้วยการทุ่มเท เสียสละ และยินดีทำงานหนักเพื่อส่วนรวม 3) ความรู้สึกว่าคุณเองไม่พร้อมที่จะมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบที่มากขึ้น โดยให้เหตุผลว่าคุณเองไม่มีศักยภาพเพียงพอ 4) การไม่รับฟัง ใช้วิธีการทำงาน

ตามกรอบความคิดของคนเป็นใหญ่ และ 5) การไม่ผูกพันกับองค์กร ทำให้ตนเองไม่ปรารถนาที่จะใช้ศักยภาพของตนเพื่อพัฒนาองค์กร หรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานต่าง ๆ จึงแสดงออกเป็นพฤติกรรมส่วนตัวที่สนใจเพียงให้เป้าหมายของตนประสบความสำเร็จ แต่เป้าหมายภาพรวมล้มเหลว อย่างไรก็ตาม มีหลายชุมชนที่สามารถร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนมาอย่างเข้มข้นนับตั้งแต่ มีการสัมปทานการเผาถ่านเพื่อการพาณิชย์ เมื่อปี พ.ศ. 2490 ไม้ป่าชายเลนถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการเผาถ่านเพื่อส่งขายไปยังต่างประเทศ ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง และบางประเทศแถบตะวันออกกลาง ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลลิพังอย่างรวดเร็ว (สนใจ หะวานนท์ และจิระศักดิ์ ชูความดี, มปป.) นอกจากการใช้ไม้เพื่อเผาถ่านแล้ว พื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนยังถูกใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น การประกอบอาชีพประมงเพื่อการค้าด้วยการใช้อวนรุนในการจับสัตว์น้ำ และการปรับพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง ส่งผลให้ป่าชายเลนของชุมชนอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมอย่างมาก ทั้งระบบนิเวศป่าชายเลน รวมทั้งปริมาณ และชนิดของสัตว์น้ำในป่าชายเลนนั้นก็ลดลงด้วย ชุมชนบ้านทางสายจึงได้สังเกตเห็นว่า หากปล่อยป่าชายเลนให้เสื่อมโทรมและยังคงมีการใช้เครื่องมือประมงที่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติอยู่เช่นนี้ ลูกหลานในอนาคตคงจะไม่มีโอกาสรู้จักหรือได้เห็นป่าชายเลน ชาวบ้านจึงเริ่มใส่ใจต่อการอนุรักษ์มากขึ้น ประกอบกับในช่วงประมาณ พ.ศ. 2540 ได้มีโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถจึงเกิดการตื่นตัวรับกระแสการอนุรักษ์ และปลูกป่าชายเลนถวายเป็นพระราชกุศล ส่งผลทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในตำบลลิพังมีจำนวนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามในระยะแรกสมาชิกชุมชนยังแบ่งเป็นสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอนุรักษ์ ซึ่งยินดีที่จะร่วมมือด้วย และฝ่ายที่เห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นในช่วงการริเริ่มกิจกรรมในเบื้องต้นกรรมการหมู่บ้านจึงได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายและเจ้าหน้าที่จากภายนอกให้ช่วยเหลือในการจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมาย โดยเฉพาะผู้ที่ใช้อวนรุนเพื่อจับสัตว์น้ำในเขตชุมชน กิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2544-2545 ชาวบ้านได้ร่วมลงนามสัญญาประชาคม หยุดการทำประมงด้วยอวนรุนอย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ยังมีการพบปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนในด้านอื่นๆ นอกจากการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ป่าชายเลน การลักลอบขุดเพรียง การลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว นายทุนลักลอบถมดินรื้อล้างพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อปลูกพืชผลทางการเกษตร และออกเอกสารสิทธิ์เพื่อครอบครองเป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ และระบบนิเวศของป่าชายเลนของชุมชนอย่างแน่นอน จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนบ้านทางสายหันมาร่วมมือกันเพื่อจัดการป่าชายเลนที่ยังหลงเหลือ

อยู่ให้คงความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยได้ดำเนินการจัดการป่าชายเลนอย่างจริงจังเพื่อรักษาป่าชายเลน และฟื้นฟูให้กลับมาสมบูรณ์มากที่สุด โดยในปี พ.ศ. 2551 ได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนขึ้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเยาวชนให้ตระหนักในการอนุรักษ์และเห็นความสำคัญของป่าชายเลน นอกจากนี้ชุมชนบ้านทางสายยังได้รับมอบหมายจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน ตรัง) ให้ช่วยกันดูแลพื้นที่ป่าชายเลน ในหมู่ที่ 7 บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ ชุมชนจึงได้มีการจัดเวรเพื่อตรวจตราพื้นที่ป่าชายเลน มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ป่าชายเลนมีความสมบูรณ์ ส่งผลให้ในปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ยั่งยืนต่อไป (สัมภาษณ์ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2552)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวชุมชนบ้านทางสายจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจ เนื่องจากการจัดการป่าชายเลนเกิดขึ้นจากตัวชุมชนที่มีความคิดริเริ่มในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และหลังจากที่ชุมชนบ้านทางสายได้ดำเนินการจัดการป่าชายเลนมาเป็นระยะเวลา 10 ปี ทำให้ป่าชายเลนของชุมชนกลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง อีกทั้งพื้นที่บ้านทางสายยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลนในชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยเน้นการศึกษาระดับของการมีส่วนร่วม ผลของการจัดการป่าชายเลน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน รวมทั้งความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้วางแผนในการจัดการป่าชายเลน เป็นแนวทางการกำหนดนโยบายขององค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
- (2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วม และผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
- (3) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

(4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน

(2) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผนกำหนดแนวทาง หรือปรับปรุง การดำเนินงานในการจัดการป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน คือ การคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล และผลของการจัดการป่าชายเลน ใน 4 ขั้นตอน คือ การอนุรักษ์ การดูแลรักษา การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

2. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ คราวเรือนในชุมชนบ้านทางสาย จำนวน 233 ครัวเรือน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 144 ครัวเรือน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม – วันที่ 31 ตุลาคม 2555

1.5 นิยามศัพท์

นิยามศัพท์สำหรับการศึกษานี้ประกอบด้วยนิยามศัพท์เฉพาะ และนิยามศัพท์ปฏิบัติการ มีรายละเอียดดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ภูมิลำเนา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน สมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม

ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของครัวเรือนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

อาชีพ หมายถึง การทำมาหากินของครัวเรือนในชุมชนบ้านทางสาย ตามความชอบหรือความถนัด ที่ก่อให้เกิดรายได้

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน หมายถึง จำนวนปีที่หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง จำนวนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนบ้านทางสาย

ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง สื่อกลางในการนำข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลนไปยังหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ได้รับ

การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน หมายถึง วิธีการและผลที่ได้จากการที่คนในชุมชนดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมากกว่าในพื้นที่ป่าชายเลนตามต้องการ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณต่อผู้กระทำที่รับจากป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วม หมายถึง ลักษณะต่างๆ ที่สมาชิกของชุมชนบ้านทางสายแสดงออกหรือมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลนของตำบลลิพัง ในขั้นตอน การคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล วัดจากระดับคะแนนในระดับน้อยที่สุดถึงมากที่สุด

การจัดการป่าชายเลน หมายถึง ผลของการกระทำหรือการดำเนินการที่ชุมชนนำมาใช้ในการอนุรักษ์ การดูแลรักษา การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน วัดจากระดับคะแนนในระดับน้อยที่สุดถึงมากที่สุด

รายได้ หมายถึง ผลตอบแทนที่ครัวเรือนได้รับการประกอบอาชีพต่อเดือน แบ่งเป็น 6 ระดับ ได้แก่ ไม่เกิน 5,000 บาท, 5,001 - 8,000 บาท, 8,001 - 10,000 บาท, 11,001 - 14,000 บาท, 14,001 - 17,000 บาท และ 17,000 บาทขึ้นไป

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน โดยแบ่งเป็น 6 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปวช./ปวส.ปริญญาตรีสูงกว่าปริญญาตรี และไม่ได้เรียนหนังสือ

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ความสำคัญของป่าชายเลน ปัญหาที่สำคัญของป่าชายเลน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรและกรอบแนวคิดในการวิจัย มานำเสนอต่อไปนี้

1. ป่าชายเลน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ป่าชายเลน

ป่าชายเลน หรือป่าโกงกาง (Mangrove forest หรือ Intertidal forest) คือ กลุ่มของสังคมพืชซึ่งเติบโตอยู่ในเขตน้ำลงต่ำสุด และน้ำขึ้นสูงสุดบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำที่มีการผสมระหว่างน้ำจืดกับน้ำเค็มหรืออ่าว ป่าชายเลนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลายชนิด ทั้งพืชและสัตว์ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของป่าชายเลนมีความแตกต่างอย่างมากจากป่าชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะดินเนื่องจากมีสภาพเป็นดินเลนในที่ราบกว้างใหญ่ ดินเหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์สูงจากธาตุอาหารที่ไหลมาจากแหล่งต่างๆ เช่น จากการกัดเซาะตามชายฝั่งและแหล่งน้ำลำธาร อีกส่วนหนึ่งมาจากซากพืชซากสัตว์ในบริเวณป่าชายเลนเอง โดยเฉพาะใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมกันเป็นจำนวนมาก เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากป่าบกทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณที่มีสภาพเป็นดินเลนลึกมีน้ำท่วมถึงเสมอกับบริเวณที่เป็นดินเลนตื้นและมีน้ำท่วมถึงเป็นบางครั้งบางคราว พันธุ์ไม้ที่จะขึ้นได้ในบริเวณที่เป็นดินเลนลึกจึงต้องมีรากค้ำจุนที่แข็งแรงเป็นจำนวนมาก รากเหล่านี้ช่วยพยุงลำต้นให้ตั้งตรงอยู่ได้ไม่โคล่นล้มเมื่อถูกพายุพัดหรือคลื่นซัด ได้แก่ พันธุ์ไม้พวกโกงกางต้นอ่อนจึงสามารถเจริญเติบโตตั้งแต่ออยู่บนดินแม้จนกระทั่งพร้อมที่จะงอกรากและเติบโตเป็นต้นกล้าที่แข็งแรงทันทีที่ร่วงหล่นลงสู่พื้นดินสำหรับสัตว์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนต่างก็ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมที่ต่างไปจากสัตว์ในป่าบกทั่วไปเช่นกัน สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามเรือนยอดของพันธุ์ไม้ต่างๆ ในป่าชายเลนเป็นพวกที่ไม่จำเป็นต้องมีการปรับตัวโดยเฉพาะ ได้แก่ นก แมลงและสัตว์เลื้อยคลานด้วยน้ำนมชนิดต่างๆ เช่น ลิง

หนูค่างควา เสือปลา นาก แมวป่า รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลาน เช่น ตะกวด เต่า และงู เป็นต้น (สนธิ อักษรแก้ว, 2541)

2.1.1 ความสำคัญของป่าชายเลน

ป่าชายเลนนับเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามหาศาล ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม โดยส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน (ม.ป.ป.) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1) ด้านสิ่งแวดล้อม

- เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นที่อยู่อาศัย หลบภัย สืบพันธุ์ และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำนานาชนิด

- ช่วยลดปริมาณก๊าซคาร์บอนได้ออกไซด์และเพิ่มก๊าซออกซิเจนในบรรยากาศ
- เป็นเกราะกำบังและลดความรุนแรงของคลื่นลม ควบคุมการกัดเซาะพังทลายของ

ชายฝั่ง

- ดูดซับสิ่งปฏิกูลและกรองของเสียจากบ้านเรือน และโรงงานอุตสาหกรรม

ไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล

- ทำให้เกิดการการงอกของแผ่นดินขยายออกไปสู่ทะเล
- เป็นแหล่งธาตุอาหารที่สำคัญของพืชและสัตว์
- รักษาความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งและใกล้เคียง

2) ด้านเศรษฐกิจ

- เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น กุ้งกุลาดำ หอยนางรม ปูทะเล
- ไม้จากป่าชายเลนจะนำมาทำถ่าน โดยเฉพาะไม้โกงกางจะให้ถ่านที่มีคุณภาพสูง
- ไม้จากป่าชายเลนหลายชนิดนำไปทำเสาเข็ม ไม้ค้ำยันสิ่งก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์
- ไม้บางชนิดสามารถสกัดได้สารเคมีที่เป็นประโยชน์ เช่น แทนนิน แอลกอฮอล์

กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิบ

3) ด้านสังคม

- รักษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทำประมงพื้นบ้าน ไว้ให้คงอยู่ภายใต้

กระแสการพัฒนา

- เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์พืชผักและพืชสมุนไพรท้องถิ่น เช่น ใบชะคราม ยอดผักเบี้ย

ทะเล เป็นต้น

- เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและแหล่งศึกษาค้นคว้าทางธรรมชาติ
- สร้างรายได้ให้ชุมชน โดยรอบพื้นที่จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประทีป นวลเจริญ และคณะ (2549) ยังได้สรุปความสำคัญของป่าชายเลนที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่างๆ ไว้ดังนี้

1) ด้านการป่าไม้ ใช้ทำไม้ใช้สอย โดยเฉพาะไม้โกงกางนำมาทำพื้น เสาถ่าน ให้ถ่านที่มีคุณภาพดี ไม้ป่าชายเลนอีกหลายชนิดนำไปทำสิ่งก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ และถ่านเอาสารเคมีที่เป็นประโยชน์ เช่น แทนนิน แอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม น้ำมันดิน ตลอดจนเป็นแหล่งผลิตอาหารโปรตีนที่สำคัญ

2) ด้านสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนมีความสำคัญในด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะช่วยลดภาวะน้ำเสีย และยังช่วยทำให้เกิดการงอกของแผ่นดินขยายออกไปสู่ทะเลอีกด้วย

3) ด้านการประมง ป่าชายเลนเป็นแหล่งขยายพันธุ์ และที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด เช่น กุ้ง อันได้แก่ กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย โดยมีคนศึกษาพบว่าบริเวณป่าชายเลนประเทศไทย มีกุ้งชนิดต่างๆ ประมาณ 16 ชนิด กุ้งบางชนิดอาจมีชีวิตรวมอยู่ในทะเลเล็ก แล้วเข้ามาเติบโตในชายฝั่ง ขณะที่สัตว์น้ำบางชนิดอาจใช้บริเวณป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งเกิด และอาศัยจนเติบโตสืบพันธุ์ต่อไป สัตว์น้ำประเภทปลาที่เช่นเดียวกับประเภทกุ้ง ที่บางชนิดเข้ามาเลี้ยงตัวในวัยอ่อนในแหล่งน้ำชายฝั่งอันอุดมสมบูรณ์ จนเจริญเติบโตแล้วออกสู่ทะเลเล็กเพื่อการแพร่พันธุ์ต่อไป สัตว์น้ำประเภทหอยที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่พบบริเวณป่าชายเลนและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บนที่ราบดินเลน ที่ราบดินทรายปนเลน ได้แก่ หอยนางรม หอยแมลงภู่ หอยแครง และหอยกะพง นอกจากนี้ สัตว์น้ำประเภทปู จะพบมากชนิด เช่น ปูแสม และปูทะเล สำหรับปูทะเลสามารถนำมาเลี้ยงให้มีเนื้อแน่นหรือจับมากบริเวณป่าชายเลน ปูทะเล (*Scylla serrata*) ไม่มีวงจรชีวิตออกสู่ทะเลเล็กเลยตลอดชีวิตจะอยู่อาศัยในบริเวณป่าชายเลน และพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น

สิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ จำนวนมากที่สามารถปรับตัวอยู่ได้และขยายพันธุ์เกิดขึ้นในป่าชายเลนนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมพีชพรรณธรรมชาติชนิดต่างๆ เมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ เพื่อใช้ในการสังเคราะห์แสงจะทำให้เกิดอินทรีย์วัตถุและการเจริญเติบโตกลายเป็นผู้ผลิต (Producers) ของระบบ ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ นอกเหนือจากมนุษย์นำไปใช้ประโยชน์จะร่วงหล่นทับถมในน้ำและในดิน ในที่สุดก็จะกลายเป็นแร่ธาตุของพวกจุลชีวัน เช่น แบคทีเรีย เชื้อรา แพลงก์ตอนตลอดจนสัตว์เล็กๆ หน้าดินที่เรียกกลุ่มนี้ว่า ผู้บริโภคของระบบ (Detritus consumers) พวกจุลชีวันเหล่านี้จะเจริญเติบโตกลายเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำเล็กๆ และสัตว์น้ำเล็กๆ เหล่านี้ จะเจริญเติบโตเป็นอาหารของพวกกุ้ง ปู และปลาขนาดใหญ่ นอกจากนี้ ไบโอมที่ตกหล่นโคนต้นอาจเป็นอาหารโดยตรงของสัตว์น้ำ (Litter feeding) ก็ได้ ซึ่งทั้งหมดจะเกิดเป็นห่วงโซ่อาหารขึ้น และโดยธรรมชาติแล้วจะมีความสมดุลในตัวของมันเอง แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็จะเป็นผลทำให้ระบบความสัมพันธ์นี้ถูกทำลายลง จนเกิดเป็นผลเสียขึ้นได้

เช่น ถ้าหากพื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลายจำนวนสัตว์น้ำก็จะลดลงตามไปด้วยตลอดจนอาจเกิดการเน่าเสียของน้ำตามมา(เทศบาลตำบลหนองหญ้าแพรก, 2553)

2.1.2 ปัญหาที่สำคัญของป่าชายเลน

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องมาจากกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ อันได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่มากเกินไป การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อหาผลผลิตจากป่าโดยตรงจนเกินขีดความสามารถของป่า การแปรสภาพป่าชายเลน เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อพืชและสัตว์บริเวณป่าชายเลนทั้งสิ้น ซึ่งสามารถสรุปปัญหาของพื้นที่ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์ที่มากเกินไป การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อหาผลผลิตจากป่าโดยตรงจนเกินขีดความสามารถของป่า ตลอดจนการอนุญาตให้เข้าตัดฟันป่าไม้ชายเลนมากเกินไป ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อป่าชายเลนโดยตรงในแง่ของการให้ผลผลิต และการบริการต่างๆ ดังกล่าวแล้ว

2) การแปรสภาพป่าชายเลน กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำบ่อปลา และการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย มักจะได้รับการพิจารณาว่ามีคุณค่า และได้รับการสนับสนุนให้เข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้น

กิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่มากเกินไป รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องอาศัยการแปรสภาพป่าชายเลน ส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงและอาจก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบด้านเศรษฐกิจสังคมสำหรับชุมชนชายฝั่งทะเลได้ ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ยังทำให้พืช และสัตว์หลายชนิดในป่าชายเลนต่างก็สูญพันธุ์ไปมากแล้ว (สนิท อักษรแก้ว, 2542)

การทำลายป่าชายเลนเกิดที่จากกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญในการทำลายป่าชายเลนได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย การตัดไม้ การทำนาเกลือ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ นาเกลือ การสร้างท่าเรือ การสร้างถนน การสร้างสถานที่ราชการ การทิ้งขยะ การท่องเที่ยว ผลสรุปโดยรวมของการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน จะมีสาเหตุต่างๆ คือ

1) การเพิ่มประชากรทำให้เกิดการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ และบางกิจกรรมจำเป็นต้องใช้พื้นที่ป่าชายเลนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น สร้างท่าเทียบเรือ การทำเหมืองแร่

2) ที่ดินป่าชายเลนส่วนใหญ่ของประเทศมีสถานะเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งการใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวสามารถทำได้ตามกฎหมาย โดยเสียค่าธรรมเนียมในราคาต่ำกว่าค่าธรรมเนียมทั่วไปหลายเท่าประกอบกับมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ลงทุนพัฒนาด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมทะเล เช่น กุ้งกุลาดำ

3) รัฐไม่มีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ชัดเจนและประสานสอดคล้องกับการจัดการชายฝั่งอื่นๆ ทำให้เกิดการขัดแย้งจากการพัฒนาในสาขาต่างๆ เช่น การตัดฟันไม้กับการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น

4) กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ป่าชายเลนยังไม่รัดกุมเพียงพอ และบทลงโทษไม่รุนแรง ทำให้มีผู้ละเลยไม่ปฏิบัติตาม โดยเฉพาะการสัมปทานมักจะละเลยจนทำให้ป่าชายเลนทรุดโทรม

5) การบุกรุกทำลายป่าชายเลนโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ซึ่งมาจากความซับซ้อนในขั้นตอน ไม่ทราบว่าป่าชายเลนเป็นป่าสงวนห้ามบุกรุก เมื่อมีการบุกรุกทำลายขึ้นแล้วการจับกุมก็ยังมีโอกาสทำได้ทั่วถึง และขั้นตอนการจับกุมลงโทษก็เต็มไปด้วยการยุ่งยากจนบางครั้งทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเบื่อหน่าย หหมดกำลังใจทำให้ขาดความสนใจที่จะจับกุมอย่างจริงจัง

6) จำนวนเจ้าหน้าที่ดูแลป่าชายเลนไม่สอดคล้องกับเนื้อที่ป่าทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง นอกจากนั้นอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ป้องกัน และปราบปรามยังมีไม่เพียงพอ เช่น หน่วยจัดการป่าชายเลนยังไม่มีเรือที่มีประสิทธิภาพ

7) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนยังไม่เพียงพอ และยังไม่ถูกต้องในกลุ่มบุคคลในระดับต่างๆ เป็นผลให้การใช้ประโยชน์เป็นไปอย่างไม่เหมาะสม โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิด และบางครั้งหน่วยราชการก็ละเมิดกฎหมายเสียเอง (อภิชัย เอกวนากุล, 2544 อ้างถึงใน กฤษณะ จันทรปรารักษ์, 2549)

บำรุงศักดิ์ ฉัตรอนันตเวช และคณะ (2548) ยังได้สรุปว่ากิจกรรมที่มีผลกระทบต่อป่าชายเลนอันเป็นสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย จนมีผลทำให้ป่าชายเลนลดลงมีปัจจัย ได้แก่

1) การขยายตัวของชุมชน การลดลงของป่าชายเลน เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนจากการก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เช่น การตัดถนน นอกจากนี้ยังมีผลกระทบยาวจากการระบายน้ำทิ้ง การถมขยะ ทำให้อิทธิพลของน้ำจืดและน้ำเค็มถูกตัดขาด

2) การเกษตรกรรม การทำไร่ ทำนา ทำสวนใกล้กับป่าชายเลน ล้วนมีผลกระทบต่อป่าชายเลน และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากร้างน้ำทิ้งถูกระบายมาพร้อมกับปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืชและโรคพืช เศษวัสดุ ตะกอนดิน ป่าชายเลนที่ค่อยๆ เสื่อมโทรมลง จะทำให้ปราศจากแนวด้านทานพายุและคลื่นลม นอกจากนี้ น้ำเค็มจากการทำนาเกลือยังทำให้ปริมาณเกลือในพื้นที่ป่าชายเลนสูงขึ้นด้วย

3) สิ่งก่อสร้าง การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆ ในป่าชายเลนมักจะต้องตัดต้นไม้ ออกกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง เช่น ถนน อาคาร โรงเพาะฟัก โรงงานอุตสาหกรรม ท่าเทียบเรือ อุโมงค์น้ำ เป็นต้น

4) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์น้ำตามชายฝั่ง เช่น การทำนากุ้ง บ่อปลา และการเพาะเลี้ยงอื่นๆ ก็มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง เนื่องจากการตัดฟันเพื่อเตรียมพื้นที่ต้องตัดต้นไม้ออกหมด น้ำเสีย และสิ่งปฏิกูลจากการเพาะเลี้ยงที่ระบายลงสู่พื้นที่ป่าชายเลน ตะกอนดินมาทับถมบริเวณป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของดิน โครงสร้างดิน และปฏิกิริยาดิน โดยการขุดตัด และเปลี่ยนแปลงผิวดิน

5) การทำเหมืองแร่ เหมืองแร่ส่วนใหญ่ที่อยู่บริเวณป่าชายเลน ได้แก่ แร่ดีบุก ได้ทำให้เกิดผลกระทบโดยการตัด ขุด และสูบลินออกจากพื้นที่ ตะกอนจากการทำเหมืองแร่ทับถมบริเวณผิวดิน และรากพืช น้ำเสียจากการทำเหมืองที่ระบายลงสู่ป่าชายเลน

ซึ่งปัจจุบันนี้หากจะจำแนกสภาพปัญหาป่าชายเลนตามสภาพพื้นที่วิถีชีวิต และวัฒนธรรมแล้วสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเด็นคือ

1) พื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงมีความสมบูรณ์อยู่และมีบางส่วนที่ชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ต่างๆพบมากในพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันในจังหวัดระนอง พังงา กระบี่ ตรังสตูล และจังหวัดภูเก็ต

2) พื้นที่ป่าชายเลนที่มีราษฎรเข้ามาบุกรุกครอบครอง และเข้าใช้ประโยชน์เพื่อการเลี้ยงกุ้งพบมากในพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณภาคตะวันออกในจังหวัดระยอง และจันทบุรีบริเวณภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย ท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช

3) พื้นที่ป่าชายเลนที่เอกชนมีสิทธิครอบครองตามกฎหมาย และมีอาชีพการปลูกป่าชายเลนแต่ประสบปัญหาไม่คุ้มทุนจึงเปลี่ยนแปลงไปทำเป็นพื้นที่นากุ้ง หรือขายที่ดินให้กับเอกชน ปัจจุบันมีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งพบมากในพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณอ่าวไทยตอนบนในจังหวัด ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และจังหวัดเพชรบุรี (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552)

จากประเด็นป่าชายเลน ความสำคัญของป่าชายเลน และปัญหาที่สำคัญของป่าชายเลนข้างต้น อาจสรุปปัญหาที่สำคัญได้ดังนี้

1) การขยายตัวของชุมชนเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีความพยายามใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อรองรับการขยายตัว

2) การบุกรุกครอบครอง และเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนเช่น การทำนาเกลือ บ่อเลี้ยงกุ้ง ปลูกพืชผลทางการเกษตร การทำเหมืองแร่

3) การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ถนน ท่าเทียบเรือ โรงงานอุตสาหกรรม

4) การนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้สอยมากกว่ากำลังการผลิตของป่าชายเลน

จากข้อสรุปดังกล่าวจึงมีความพยายามที่จะอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม หรือถูกทำลาย ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการออกกฎหมายควบคุม การยกเลิกสัมปทานทำไม้จากป่าชายเลน หรือความพยายามให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปบริหารจัดการ จึงมีแนวคิดการจัดการป่าชายเลนออกมาจากหลายๆฝ่ายเพื่อให้การอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลนประสบผลสำเร็จ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน

การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และเป็นที่ยอมรับของประชาชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรอย่างแท้จริง สนใจ หวานนัท และจิระศักดิ์ ชูความดี (2547) ได้เสนอให้มีการร่วมมือของหลายฝ่ายโดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น และภาคเอกชนต่างๆร่วมกับภาครัฐซึ่งแนวโน้มทิศทางของการจัดการป่าชายเลนอาจสรุปได้ดังนี้

- สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักหวงแหนทรัพยากรร่วมกัน
- ป้องกัน รักษา ดูแลและเฝ้าระวังทรัพยากร
- ปลูกป่าและฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น
- ให้อำนาจรัฐและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด
- มีความรู้ เข้าใจในธรรมชาติวิทยาของระบบนิเวศ และผลกระทบจากการทำลาย

กฤษณะ จันทรปรารค์ (2549) ยังได้กล่าวถึงนโยบายหลัก 2 ประการในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน คือ

1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน โดยการสงวนรักษาไว้ และการใช้ประโยชน์จากผลผลิตป่าชายเลนในระยะยาวรวมทั้งการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนขึ้นใหม่

2) ควบคุม และลดจำนวนกิจกรรมที่ใช้ประโยชน์ป่าชายเลนโดยไม่ถูกหลักการอนุรักษ์ และนำไปสู่การทำลายทรัพยากรป่าชายเลนซึ่งแนวทางดำเนินการเพื่อจัดการป่าชายเลนให้คงอยู่ตามนโยบายหลัก 2 ประการดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

2.1) เผยแพร่ข่าวสารความรู้ความสามารถ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวข้องกับป่าชายเลนสู่ประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน

2.2) สนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนของตนเองในลักษณะป่าชุมชน

2.3) จัดให้มีหน่วยงานพิทักษ์ป่าชายเลนมีกำลังคน การจับกุมลงโทษผู้บุกรุกอย่างเฉียบขาด และอุปกรณ์ที่เพียงพอครอบคลุมพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศ

2.4) ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของป่าชายเลน และมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากป่าบก

2.5) การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณใดบริเวณหนึ่งควรเป็นลักษณะเอกประสงค์เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายป่าชายเลนเพิ่มขึ้น

2.6) การฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมในบริเวณที่สิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวย โดยร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน

2.7) ควรสนับสนุนงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดการและฟื้นฟูป่าชายเลน

2.8) โครงการพัฒนาที่จำเป็นต้องดำเนินการในพื้นที่ป่าชายเลนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามถ้าหลีกเลี่ยงได้ก็ไม่ควรจัดทำในพื้นที่ป่าชายเลน

2.9) ส่งเสริมการสร้างสื่อที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับป่าชายเลนทั้งในภาครัฐและเอกชน

สนใจ หะวานนท์ และพจนา เอื้องไพบูลย์ (2550) ได้รวบรวมผลที่ได้จากการประชุมสัมมนาในการจัดทำแผนพัฒนาป่าชายเลนระดับชาติตามโครงการ UNEP GEF SCS (โครงการ UNEP GEF (United Nations Environment Programme Global Environment Facility) Project on "Reversing environment degradation trends in the South China Sea and Gulf of Thailand") มาวิเคราะห์ และได้นำเสนอผลการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนว่า ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 6 ประการ คือ

1) การอนุรักษ์ฟื้นฟู และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน โดยมีแผนเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนป้องกันปราบปรามการบุกรุกป่าชายเลน จัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตป่าชายเลนและแนวกันชนป่าชายเลนให้การสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืน

2) พัฒนาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน และที่ดินโดยรอบอย่างยั่งยืน โดยไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมวางแผน และกำหนดเขตการใช้ที่ดินป่าชายเลนให้สอดคล้องกับศักยภาพที่ดิน เอื้อต่อการจัดการ ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพของราษฎร

3) สนับสนุนให้เกิดภาคีการพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบริเวณอ่าวไทยอย่างมีส่วนร่วมเพื่อขับเคลื่อนการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ยั่งยืนด้วยการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรขององค์การการพัฒนา ส่งเสริมให้มีกฎเกณฑ์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน

4) การพัฒนาฐานข้อมูล และการศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืน

5) การจัดสร้างพื้นที่ป่าชายเลนที่เหมาะสมเป็นพื้นที่สาธิต เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการพื้นที่ การพัฒนาธุรกิจชุมชน ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้สู่พื้นที่อื่น

6) การติดตามประเมินผลการจัดการทรัพยากรป่าชายเลน และการกำหนดดัชนีชี้วัด

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนได้จัดทำยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนประเทศไทยขึ้น เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางและแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนและสมบูรณ์

1) การป้องกันการบุกรุกทำลาย และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน รวมทั้งฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าชายเลน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง

2) พัฒนาระบบข้อมูล และระบบติดตามตรวจสอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน

3) การวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ การจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5) การพัฒนา และขยายผลนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

6) การทบทวนมาตรการทางกฎหมาย และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทรัพยากรป่าชายเลนสู่สาธารณชน(ส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน, 2552)

กรกฎ ทองชะโชค จันทราทิพย์ สุขุม และชนนกร โกมลวานิช (2554) ให้ความเห็นว่า จากอดีตที่ผ่านมารัฐไม่สามารถจัดการป่าชายเลนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ เป็นเหตุให้ป่าชายเลนได้รับการดูแลไม่ทั่วถึง เป็นผลให้ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย และเสื่อมโทรมจนถึงขั้นวิกฤติ จนมีปริมาณลดลงเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้การจัดการป่าชายเลนเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน เนื่องจากประชาชนในชุมชนป่าชายเลนนั้นอยู่ร่วมกับป่าชายเลนมาช้านาน มีการเรียนรู้ ความเข้าใจ และรู้สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนได้ดีกว่าหน่วยงานรัฐ ทำให้สามารถที่จะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการบริหารจัดการป่าชายเลนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนโยบายของรัฐได้กำหนดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนแนวคิด และทฤษฎีที่มีส่วนช่วยส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชายเลน เพื่อจะได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขปัญหาความเสื่อมเสื่อมโทรม และการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนได้

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (2555) ยังได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป้องกันการบุกรุกป่าชายเลน ไว้ดังนี้

- 1) จัดตั้งกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและดูแลรักษาป่าชายเลนในชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดความยั่งยืน
- 2) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยการประชุม สัมมนา จัดเวทีเครือข่ายระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ
- 3) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่
- 4) ให้ชุมชนที่อยู่ในป่าชายเลน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ใกล้เคียง
- 5) จัดให้มีการประกวดและมอบรางวัลให้แก่ชุมชน โรงเรียนและหน่วยงานท้องถิ่นดีเด่น ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดเรื่องการจัดการป่าชายเลนข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดการป่าชายเลนมีความพยายามที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนในการจัดการป่าชายเลนด้วยตัวของชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนจะเป็นผู้ที่ทราบปัญหา ความต้องการ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชน และเพื่อให้อมีการจัดการป่าชายเลนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ทำให้นำแนวคิดต่างๆ มาสรุปเป็นแนวทางการจัดการป่าชายเลน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน 2) ด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน 3) ด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน และ 4) ด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำมาใช้ศึกษาผลของการจัดการป่าชายเลนใน 4 ด้าน ของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ประจวบ สือสาร (2542) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

การมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ในหลายมิติ ตามความเข้าใจดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชน ต่อ โครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในความหมายกว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัว เพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3) ในเรื่องของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินโครงการนั้นๆ ด้วย

4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิ และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น (ถวิลวดี บุรีกุล, 2548)

กฤษณะ จันทรปรารักษ์ (2549) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือเป็นผู้กำหนดการพัฒนาอย่างเป็นตัวของตัวเอง มีจุดประสงค์ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และรัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ชุมชน

ณวัฒน์ สุเทพากร (2550) การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนรวมตัวกันตัดสินใจ และปฏิบัติในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตรงกับความต้องการของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในสิ่งที่คาดหวัง

สุธี วรประดิษฐ์ (2552) การมีส่วนร่วมของประชาชนจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น ทั้งนี้แนวคิดการมีส่วนร่วมเริ่มมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนา จากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up)

จากข้อความข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากการที่ประชาชนหรือคนในชุมชนเข้าร่วมมีบทบาทในการคิดตัดสินใจ การปฏิบัติ มีการร่วมรับผิดชอบร่วมแก้ไขในเรื่องต่างๆ หรือในกิจกรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นหรือต่อตัวเองด้วยความเต็มใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

2.3.2 จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม

Broughton and Hampshire (1997) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) การเสริมสร้างอำนาจ จะต้องมีการให้อำนาจที่เป็นธรรมอย่างแท้จริง โดยที่จะต้องสร้างจิตสำนึกที่ดี ที่มีต่อกลุ่มที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ และสนับสนุนให้กลุ่มนี้ได้ดำเนินกิจกรรมใดๆ
- 2) การเสริมสร้างศักยภาพ วิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของประชาชน คือ การที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง หากประชาชนได้รับการสนับสนุนให้วางแผน และจัดการในสิ่งที่ตนเองต้องการ ผลที่ได้รับจะเป็นไปตามความต้องการของประชาชนมากที่สุด
- 3) ประสิทธิผล หากประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากการพัฒนาแล้ว การตัดสินใจใดๆ จะต้องเกิดจากความคิดร่วมกันของประชาชน ภายใต้จุดมุ่งหมายที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น
- 4) ประสิทธิภาพ การดำเนินกิจกรรมตามแผนต่างๆ จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้าดำเนินการไปด้วยวิธีการและช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยอาศัยการมีส่วนร่วม
- 5) การร่วมทุน ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อาจจะเป็นตัวเงินหรือในรูปของความช่วยเหลือ เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุจุดมุ่งหมาย และสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

2.3.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1980 อ้างถึงใน ประจวบ สือสาร, 2542) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประการแรกที่จะต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบาย และประชากรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในส่วนเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงการดำเนินการตามแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานถัดจากขั้นตอนที่ 1 เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพใน ส่วนขององค์ประกอบของการดำเนินงานนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำได้โดยวิธีใด

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และคุณภาพแล้ว จะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ โทษต่อบุคคล และสังคมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่ควรสังเกต คือ ความเห็น (Views) และความคาดหวัง (Expectation)

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการกำหนดวิธีการ แนวทางการดำเนินงานและกำหนดทรัพยากรแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และ แรงงานหรือ โดยการบริหารงานและประสานงานตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

ส่วน ชูสิทธิ์ นิยมเจริญ, 2544 (อ้างถึงใน กฤษณะ จันท์ปรังค์, 2549) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหา และสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหา และสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัด และแก้ไขสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

ที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และบำรุงรักษา โครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อकिन รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา : ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตนเองได้ กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น แต่อาจมองปัญหาได้ไม่เด่นชัด เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงเสมือนกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็นและวิเคราะห์ปัญหาได้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม : การวางแผนการดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ หากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหาพัฒนาประสิทธิภาพของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน : ชุมชนมีทรัพยากรที่สามารถลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานในชนบท อย่างน้อยก็มีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลายๆแห่งก็สามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลายๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน : ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่เป็นการดำเนินการ โดยบุคคลภายนอก ชุมชนก็ไม่สามารถทราบว่าการทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ ถึงแม้ว่าจะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นๆ แต่การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชุมชนน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นการประเมินแล้ว ยังแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมินและเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ

ส่วนอภิญญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทาง การดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

นอกจากนี้ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2547) ได้สรุปขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด
  2. การตัดสินใจ
  3. การวางแผน
  4. การลงมือปฏิบัติ
- ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน
3. การดำเนินงาน
4. การประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

2.3.4 แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ (2549) ได้แบ่งแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย โดยได้สรุปแนวทางที่น่าสนใจ ไว้ดังนี้

- 1) การรับรู้ (Perception) ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและประชาชน มีความตระหนัก การรับรู้ การยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยภาครัฐนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐ

จะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบ ไม่ใช่กิจการของรัฐที่ตนเท่านั้นมีสิทธิตัดสินใจ แต่เป็นสาธารณกิจที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกระทำหรือตรวจสอบ ส่วนประชาชน การรับรู้และยอมรับในสิทธิหน้าที่ตลอดจนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตน ผู้อื่น ต่างก็มีสิทธิหน้าที่ และมีส่วนร่วมเสมอกันตามหลักการเท่าเทียมกัน

2) ทักษะคติ (Attitude) ต้องสร้างความเข้าใจ และปรับทัศนคติของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชนทั้งสองฝ่าย ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ ภาครัฐจะต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์หลายประการ อาทิ เพื่อการได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงความคิดที่หลากหลาย รวมทั้งบุคลากรภาครัฐผู้รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วมจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อประชาชนต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ตลอดจนต้องมีความอดทนในการทำงานกับประชาชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมีส่วนร่วมบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) การมีส่วนร่วมนั้น ต้องสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สิ่งที่จะได้ตามมาคือความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) ในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันนั้น ต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นรูปธรรมและเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้างเชื่อถือ ศรัทธาความไว้วางใจกันและกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

4) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing) สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริง และด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความคาดหวัง ได้ถูกแสดงออกอย่างหลากหลายลุ่มลึกอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยปัญหา หรือการเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา มีหลากหลาย ตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินไปได้อย่างรอบรู้ รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น ทั้งนี้การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ข้อมูลข่าวสารเพียงพอในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน

5) ฉันทามติ (Consensus) การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วม ในการหาวิธีแก้ไขปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนร่วมกัน หาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทางสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคมซึ่งทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกันในทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการยอมรับระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม ก็ต้องสามารถที่จะปรับ

ความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้อย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

6) การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) องค์กรการมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือจะต้องจัด กิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลอคอคติที่มีต่อกัน และเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่าง ผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นกลไกที่จะช่วยป้องกันความขัดแย้ง ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วก็จะเป็นกลไก ที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้

7) การประเมินผล (Appraisal) ต้องมีระบบการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรใดที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และจัดทัศนคติส่วนตัวออกได้มากที่สุดถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้เกิดผลประโยชน์ ซึ่งผลของกระบวนการประเมินผลก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8) ความเป็นอิสระ (Independence) องค์กรการมีส่วนร่วมจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตยโดยการให้เกียรติ ยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน สมาชิกทุกคนในองค์กรมีอิสระทางความคิด การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และตัดสินใจจะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการและเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือ ความเป็นอิสระหรือความสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมการบังคับไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคุกคาม การระดม และการว่าจ้างไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

9) ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-doing) องค์กรการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐจะต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อม และเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมด้วยการให้ความรู้ และการสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชนรวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกันอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดการมีส่วนร่วม และงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากร่วมคิด ร่วมลงมือทำ ร่วมตัดสินใจ เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องต่างๆหรือหรือกิจกรรมใดๆที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ โดยผ่านขั้นตอนการมีส่วนร่วม ใน 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมคิดและเสนอปัญหา การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งชุมชนอาจจะเข้าร่วมในทุกขั้นตอน หรือขั้นใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้

2.3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

แอลวินเบอร์นาร์ค (Alvin Bernard, 1958) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่

- 1) อายุ
- 2) เพศ
- 3) สถานภาพทางสังคม
- 4) อาชีพ
- 5) การศึกษา
- 6) ถิ่นที่อยู่อาศัย
- 7) ระยะเวลาที่อยู่อาศัย และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น
- 8) ปัจจัยอื่นๆเช่นการอาศัยในเมืองหรือชานเมืองค่านิยมทัศนคติ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977) กล่าวถึงบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมประกอบด้วยประชาชนในท้องถิ่นผู้นำท้องถิ่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอกสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมได้แก่

- 1) อายุและเพศ
- 2) สถานภาพในครอบครัว
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) สถานภาพทางสังคม
- 5) อาชีพ
- 6) รายได้และทรัพย์สิน
- 7) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น
- 8) พื้นที่ถือครองและสถานการทำงาน

ชูเกียรติ ภัยลี (2536) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ปัจจัย คือ

- 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลเช่น เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น
- 2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ รายได้ สถานภาพระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง เป็นต้น
- 3) ปัจจัยทางการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อรับฟังข่าวสารต่างๆ

รัชนี จักรช่วย (2550) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

- 1) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน การฝึกอบรมและประสบการณ์
- 2) ปัจจัยกระตุ้น ได้แก่ ความรู้ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971) สำหรับช่องทางการสื่อสารความรู้ โรเจอร์กล่าวว่าประกอบด้วยกระบวนการของผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าว นำข่าวสารไปยังผู้รับสารซึ่งแยกได้ 2 ลักษณะคือ

- ช่องทางสื่อสารมวลชน (mass media channel) เป็นวิธีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องข้องกับสื่อมวลชนเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

- ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

จากปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ไว้ดังนี้

- 1) อายุ เพศ และสถานภาพในครอบครัว
- 2) สถานภาพสมรส
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) การเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 5) อาชีพ
- 6) รายได้ครัวเรือน
- 7) ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน และภูมิลำเนา
- 8) ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร
- 10) การใช้ประโยชน์

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำให้ได้ตัวแปรที่นำมาใช้การวิจัยประกอบด้วย ตัวแปร การมีส่วนร่วม การจัดการ และปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ชวลีภรณ์ ฉิมเจริญ (2544) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การประชุมวางแผนดำเนินการ การปฏิบัติงานตามแผน และการติดตามและประเมินผลพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม รองลงมา ได้แก่ การเข้ารับการฝึกอบรม และการได้รับเอกสารหรือข่าวสาร

บรรจง กณะกาศัย (2540) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน:ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาป่าชายเลน ไม่มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชายเลน คือ การติดต่อสื่อสารและการคาดหวังผลประโยชน์จากการร่วมพัฒนาป่าชายเลนของประชาชน

สำราญ รักชาติ (2548) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี พบว่า ชาวบ้านไม่เคยได้รับการฝึกอบรม แต่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ มีความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลนอยู่ในระดับสูง มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าเลนน้อย ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง การได้รับการฝึกอบรม ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และประสบการณ์การทำงานกับเจ้าหน้าที่

อรรครา ธรรมาธิกุล (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชนตำบลหวาง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ในด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญมากที่สุดกับการร่วมลงมือปฏิบัติหรือสละทรัพย์และแรงงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในเรื่องของการร่วมปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญต่างๆ ที่ทางหน่วยงานหรือชุมชนจัดขึ้น

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2546) ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนป่าชายเลนบ้านคาใต้ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชน ประกอบด้วย 4 ประการ คือ ด้านธรรมชาติ เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ น้ำ ด้านเศรษฐกิจ เช่น ไม้ใช้สอยของชุมชน ฟืนและถ่าน แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ผู้นำ ชาวบ้าน ความเชื่อ องค์กรสนับสนุน ด้านบริหารการจัดการ เช่น นโยบายของรัฐเกี่ยวกับเรื่องป่า อิทธิพลภายนอก กฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากร ส่วนของวิธีการจัดการป่าชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ ด้านการวางแผนการจัดการป่าชุมชน เช่น การสร้างจิตสำนึกและความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน การกำหนดพื้นที่ ด้านการจัดสรรผลประโยชน์แก่ชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอยและของป่า การทำการประมง ด้านการควบคุมบังคับใช้ระเบียบของชุมชน เช่น การควบคุมโดยใช้ความเชื่อหรือจารีตประเพณี การควบคุมโดยใช้บทบาทของผู้นำชุมชน การควบคุมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการรับรองสิทธิต่างๆ เช่น การรับรองสิทธิการใช้สอยของชุมชนและการรับรองสิทธิเป็นป่าชุมชน โดยรัฐ

คำด ชาลุดดีน และคณะ (2548) การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านคลองลิดี อำเภอบางปะกง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการป่าชายเลน มีการแบ่งเขตออกเป็น 4 เขต คือ เขตอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ เขตเพาะพันธุ์กล้าไม้ เขตเพาะพันธุ์พืชสมุนไพร และเขตพันธุ์จาก มีการบอกอาณาเขตของป่าชายเลนด้วยการติดป้าย เป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการบริหารดูแล หากต้องการใช้ไม้จะต้องขออนุญาตและหากละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎจะถูกลงโทษตามกฎระเบียบ มีแผนฟื้นฟูป่าปีละ 2 ครั้งคือ ปล่อยสัตว์น้ำและร่วมปลูกป่าทดแทน โดยในด้านการจัดการชุมชนได้รับการสนับสนุนจากรัฐอีกด้วย นอกจากนี้ในด้านองค์ความรู้ของชาวบ้านจากการศึกษา พบว่าชาวบ้านในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และหวงแหนป่าชายเลนในชุมชน ชาวบ้าน 100 % มีอาชีพประมง ป่าชายเลนจึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน

พรทิพย์ หาผล (2544) ศึกษาเรื่องความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด จากการศึกษา พบสาเหตุที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการป่าชายเลนคือ (1) ชุมชนเกิดการรับรู้ สภาพปัญหา มีการคิด ตัดสินใจ กำหนดแนวทางแก้ไข (2) กระบวนการกลุ่มชุมชนรู้จักวิเคราะห์และหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา (3) กระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลทุกขั้นตอน ทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้และรับผลการปฏิบัตินั้นร่วมกัน (4) กระบวนการเรียนรู้ จากการพัฒนาการทำให้ทราบว่าชุมชนเกิดปัญหาหลายด้าน และใช้ปัญหานั้นเป็นบทเรียน ในการวางแผนป้องกัน

พระพิชญ์ ปานภักดี (2549) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านบางโรง หมู่ 3 ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต จากการศึกษา ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งมีศูนย์กลางในการดำเนินคือมัชยัคกลางบ้านบางโรง โดยกลุ่มแต่ละกลุ่มในชุมชนจะทำงานอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยมีการแบ่งพื้นที่แนวเขตในการใช้สอยเป็น 3 พื้นที่ คือ พื้นที่ให้ พื้นที่ห้าม พื้นที่หวง และมีกิจกรรมในการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลนภายในชุมชนบ้านบางโรง ชาวบ้านในชุมชนเป็นฝ่ายจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหลักและมีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา ช่วยสนับสนุนด้านทุนงบประมาณ ตลอดจนแนวคิดด้านการจัดการที่ดี

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ

สบสุข ลีละบุตร (2543) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยเพศชายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุมชนปากเกร็ดเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ซึ่งสืบทอดกันมายาวนาน โดยสังคมในยุคสมัยก่อนจะยกย่องให้ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัวและกระทำกิจกรรมภายนอกบ้านบ้านได้มากกว่าเพศหญิง

ชุลีภรณ์ นิมเจริญ (2544) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลครองโคก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพราะความมีสิทธิที่เท่าเทียมกันของเพศชายและเพศหญิง ทั้งเรื่องการแสดงความคิดเห็นหรือในเรื่องการปฏิบัติการ จึงทำให้เพศไม่ใช่เป็นสิ่งที่กีดกันการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

อายุ

วัลย์ภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล พบว่า ความแตกต่างในเรื่องอายุก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากย่อมได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าและตระหนักถึงผลของการทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนที่มีอายุน้อย

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งกรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่มีอายุมากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งมากกว่าประชาชนที่มีอายุน้อย

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนศึกษากรณีบ้านป่าลัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกครอบครัวต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อธิบายได้ว่าพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นป่าชุมชนประเภทป่าใช้สอยที่อยู่บนเขาที่สูงชัน จึงไม่มีแรงกดดันเนื่องจากการขยายที่ทำกินมากนัก อาจเนื่องมาจากธรรมเนียมในการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนในชนบท มักจะนิยมการส่งตัวแทนไปเข้าร่วมกิจกรรมครัวเรือนละ 1 คน ตามลักษณะของกิจกรรม

ดวงพร โปสรักขกะ (2552) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะสมาชิกในครัวเรือนของชุมชนต่างได้รับรู้ เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการป่าชายเลนในชุมชนอยู่เป็นประจำ และเมื่อใครต้องการเข้าร่วม ก็สามารถจะเข้าร่วมทำกิจกรรมได้โดยไม่ได้จำกัด ทำให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนไม่แตกต่างกัน

อาชีพ

วิไลพร จันท์สุวรรณ (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในนิคมสร้างตนเองท้ายเหมือง จังหวัดพังงา พบว่า อาชีพของสมาชิกนิคมสร้างตนเองท้ายเหมืองจังหวัดพังงามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ อาชีพมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในด้านร่วมศึกษาปัญหาและติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยอาชีพที่มีความสัมพันธ์ในการมีส่วนร่วมสูงสุดคือ อาชีพทำไร่

ชัยวัฒน์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟป่ากรณีศึกษา ป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน - แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 กล่าวคือ เนื่องจากในแต่ละสาขาอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ และเวลาในการปฏิบัติงาน ทำให้ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่าได้เหมือนกันทุกสาขาอาชีพ ดังนั้นจึงทำให้

รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน

วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีฐานะดีกว่าจะมีความพร้อมทางการเงินและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้มากกว่า ขณะที่กลุ่มที่มีฐานะทางการเงินต่ำ จะมีความยากลำบากในการทำมาหากิน จึงทำให้มีส่วนร่วม

ณัฐพล จันทะแจ้ง (2548) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านแม่สาด ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มรายได้มากกว่า 5,001-10,000 บาทมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มรายได้อื่นๆ เพราะกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หาของป่าขาย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้จะให้ความสนใจและเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรจากป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีระดับรายได้มากกว่า

ระดับการศึกษา

วิไลพร จันทรสุวรรณ (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในนิคมสร้างตนเองท้ายเหมือง จังหวัดพังงา พบว่า ระดับการศึกษา การศึกษาของสมาชิกนิคมสร้างตนเองท้ายเหมืองจังหวัดพังงามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนการติดตามผล และการบำรุงรักษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยระดับการศึกษาประถมศึกษาจะมีความสัมพันธ์มากที่สุด

ชัยยันต์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟป่ากรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน-แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า ระดับการศึกษาสูงกว่ามีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่ามากกว่าระดับการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยระดับการศึกษาที่สูงกว่าทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาต่างๆ และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลกว่า ระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า

ระยะเวลาที่อยู่อาศัย และภูมิลำเนา

ชญา เสาวภาคย์ (2545) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาดกรณีศึกษาหาดป่าเมงอำเภอสิเกาจังหวัดตรัง พบว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมหาดป่าเมงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากหาดป่าเมง

มานานอยู่เป็นประจำ จะมีการเรียนรู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรบริเวณหาดปากเมงมากไปด้วย จึงทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สูง

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2556) กล่าวว่า ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเมือง ผู้คนที่อาศัยอยู่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีน้อย ผู้คนมีความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง มีแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพคล้ายๆกัน สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกของกลุ่มอาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดด้วยเหตุทางการเป็นเครือญาติ มิตรภาพ ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มจะใกล้ชิด มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอย่างลึกซึ้งพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความใกล้ชิดนี้เป็นความสัมพันธ์กันทางร่างกายและใจ สมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกร่วมกัน คือ ถ้าสมาชิกคนอื่นมีความทุกข์ สมาชิกอื่น ๆ ก็จะรู้สึกทุกข์ร้อนด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าสมาชิกมีความสุข สมาชิกอื่นก็จะมีความสุขด้วยเช่นกัน กลุ่มปฐมภูมิมักจะมีขนาดเล็ก มีหน้าที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมหรือ”สังคมกรรม” (Socialization) แก่สมาชิกในอันที่จะทำตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละคนได้ กลุ่มปฐมภูมิที่สำคัญมี 2 ชนิดคือ กลุ่มครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกัน โดยเครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูง ซึ่งสัมพันธ์กันโดยมิตรภาพ กลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นต้น

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

ชัยยันต์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้ากรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน-แม่กาอำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่า การไม่เป็นสมาชิกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เนื่องจากการรวมกลุ่มจะส่งเสริมและกระตุ้นการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆสมาชิกในกลุ่มจะได้รับการกำหนดหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และกลุ่มจะมีผลในการชักจูงให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

ชุลีภรณ์ นิมเจริญ (2544) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ซึ่งอธิบายว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ จะทำให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มในบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป อีกทั้งการได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อาจก่อให้เกิดความสามัคคีและมีน้ำใจเกิดขึ้นได้อีกด้วย

ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

หัยยัณต์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้ากรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน-แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องไฟฟ้ามักกว่ามีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้ามักกว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องไฟฟ้าน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ทั้งนี้เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเรื่องไฟฟ้า ทำให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆผลของที่เกิดจากไฟฟ้า กระตุ้นให้เกิดความสนใจในกิจกรรมควบคุมไฟฟ้ามากขึ้น

อมร โมลิกมาศ (2545) ศึกษาเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อความคิดเห็นของชาวประมงในการฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่คิงงอกใหม่บ้านแหลม อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การได้รับข่าวสารของชาวประมงมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อการฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่คิงงอกใหม่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยชาวประมงที่ได้รับข่าวสารมากจะมีความคิดเห็นมากกว่าชาวประมงที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า ทั้งนี้เนื่องจากข่าวสารเกี่ยวกับป่าไม้ที่ชาวประมงได้รับ จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการปลูกป่า และทำให้มีความคิดเห็นที่ดีต่อการปลูกป่าและการอนุรักษ์ป่า

สรวิรัตน์ เตชรัตน์ (2546) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งพื้นที่ปากแม่น้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี และตราด พบว่า ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับรู้ข่าวสารมากจะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งมากที่สุด ผู้ที่รับรู้ข่าวสารน้อยจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งน้อย เพราะการได้รับข้อมูลข่าวสารมากจะทำให้มีเข้าใจถึงความสำคัญของทรัพยากรบริเวณชายฝั่งของพื้นที่ปากแม่น้ำได้ดีกว่าผู้ไม่มีข้อมูลข่าวสาร

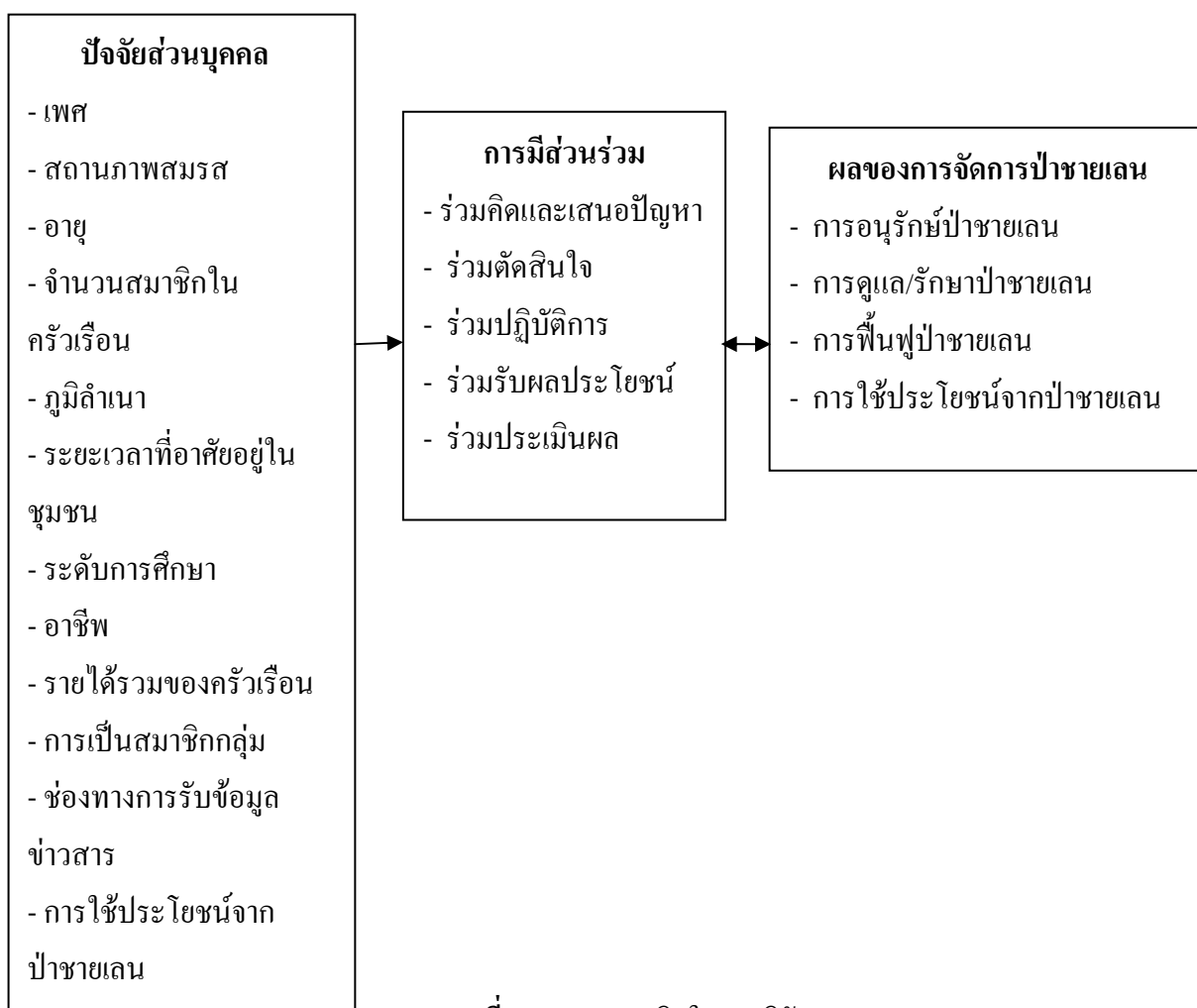
การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

สถาพร อธิพิงษ์ (2536) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลนศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านใหม่และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรีพบว่า ผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะมีระดับการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เพราะ ปริมาณการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะช่วยทำให้ผู้ใช้ประโยชน์ตระหนักถึงคุณค่าของการมีป่าชายเลน และใช้ประโยชน์โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์ที่จะช่วยทำให้ป่าชายเลนไม่สูญสิ้นไป ส่งผลให้เกิดความต้องการจะช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ไพจิตร ไตรวงศ์ชัย (2538) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าลั่น ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแตกต่างกันจะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนต่างกัน โดยผู้ใช้ประโยชน์มาก จะมีส่วนร่วมในการจัดการน้อยกว่า ผู้ใช้ประโยชน์น้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ เป็นเพราะ ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ในเชิงการสร้างรายได้ ด้วยการเข้าไปหาของป่าออกมาขาย เมื่อมีการจัดการป่าชุมชน ที่เน้นการอนุรักษ์เพื่อใช้สำหรับการบริโภค เท่านั้น จึงทำให้ผู้ใช้ประโยชน์ดังกล่าวเสียผลประโยชน์ และเข้าไปมีส่วนร่วมน้อย

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังแสดงในภาพที่ 1

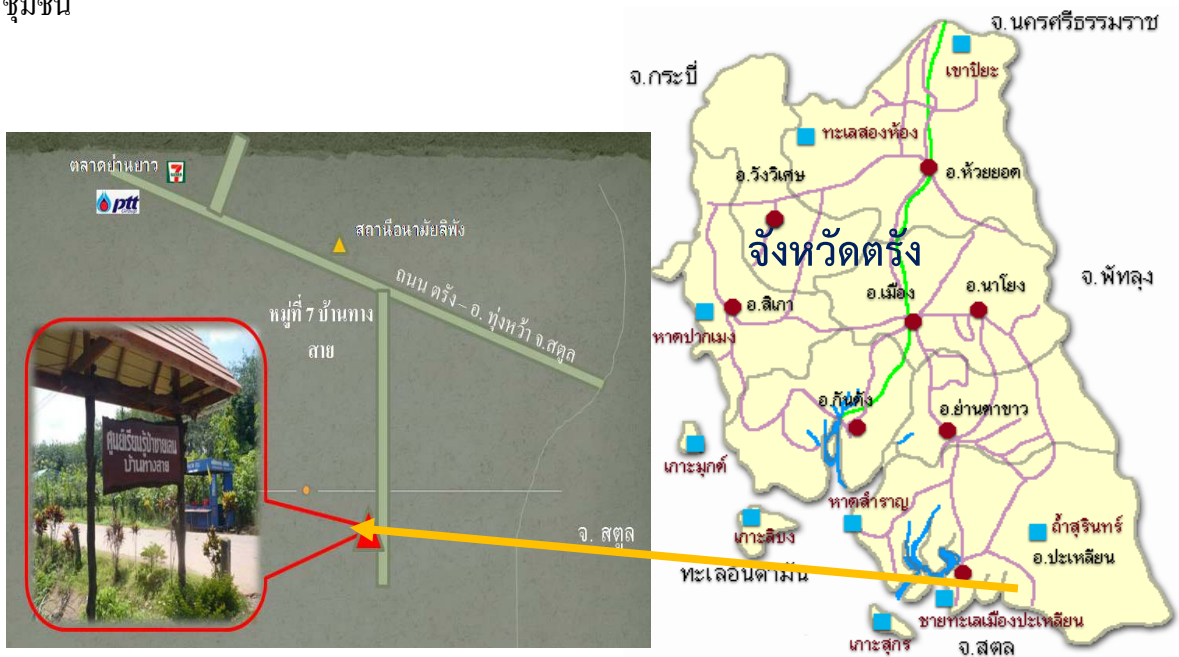
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก และเชิงคุณภาพเสริม ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการวิจัย อันประกอบด้วย สถานที่ทำการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 สถานที่ทำการวิจัย

สถานที่ศึกษา คือ ชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งมีลักษณะทั่วไปเป็นพื้นที่ที่ติดกับป่าชายเลนเป็นแนวยาว (ภาพที่ 2) เป็นหมู่บ้านที่สมาชิกมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนและคูแลป่าชายเลนควบคู่กัน โดยมีการรวมตัวกันของชุมชนเพื่อดูแลป่าชายเลนอย่างจริงจัง ก่อนที่หน่วยงานภาครัฐจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นชุมชนที่น่าสนใจเลือกศึกษา มาเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน

ภาพที่ 2 แผนที่บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ที่มา : http://travel.sanook.com/story_picture/b/03731_001.gif และผู้วิจัย 7 พฤษภาคม 2556

ปัจจุบันชุมชนบ้านทางสาย หมู่ที่ 7 มีผู้ใหญ่บ้าน คือ นายเอ็ม ชันนุ้ย มีประชากรทั้งหมด 1,087 คน จำนวนครัวเรือน 233 ครัวเรือน (คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท , 2553)

เนื่องจากชุมชนนี้มีพื้นที่ติดต่อกับป่าชายเลนมากที่สุดในด้านลติพัง และมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยตรง ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การใช้เป็นแหล่งอาหาร และมีศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนสำหรับเยาวชนทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับประโยชน์และคุณค่าของป่าชายเลน และเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงนักเรียนและนักศึกษา นำมาซึ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในปัจจุบัน

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือครัวเรือนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลลติพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 233 ครัวเรือน ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการสุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อจะได้ข้อมูลที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ระดับครัวเรือน คัดเลือกจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลลติพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง 233 ครัวเรือน ผู้ศึกษากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างในธีรวิทย์ เอกะกุล, 2543) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 144 ครัวเรือน จากนั้นจึงทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้วิธีจับฉลากแบบไม่ใส่คืน กลุ่มตัวอย่างนี้ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

2) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีจำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกจากผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมการจัดการป่าชายเลนของชุมชนและเป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดการป่าชายเลน ดังนี้

2.1) ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน	1	คน
2.2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน	1	คน
2.3) ผู้ตรวจการป่าชายเลน	จำนวน	1	คน
2.4) ผู้นำชุมชน (ไม่เป็นทางการ)	จำนวน	2	คน
2.5) หัวหน้าสถานีป่าชายเลน 33	จำนวน	1	คน
2.6) แกนนำชุมชน	จำนวน	3	คน

3.3 การรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

- (1) ทำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์ ที่ออกโดยภาควิชาพัฒนาการเกษตร เพื่อใช้ในการลงพื้นที่ นำไปให้ผู้ใหญ่บ้าน ขอความอนุเคราะห์ผู้นำทางในการลงพื้นที่
- (2) ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนด้วยตนเอง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 144 ครัวเรือน
- (3) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ทางสถิติต่อไป
- (4) ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน โดยมีการจดบันทึกข้อมูลที่สำคัญ ร่วมกับการบันทึกเทป เพื่อใช้เป็นข้อมูลคุณภาพประกอบการศึกษา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแนวประเด็นคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งในการสร้างเครื่องมือการวิจัย จะทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ผลงาน และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบไปด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ดังนี้ เพศ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุ ภูมิภาค ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน คือ การคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล

ตอนที่ 3 ผลของการจัดการป่าชายเลน ใน 4 ด้านคือ การอนุรักษ์ป่าชายเลน การดูแลรักษาป่าชายเลน การฟื้นฟูป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน

แนวประเด็นคำถาม สำหรับสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้มีการกำหนดประเด็นคำถามเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง
- 2) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ของชุมชน การให้ความสำคัญของชุมชน ปัญหาของป่าชายเลนชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน สาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้อง

3) การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วม

3.5 การสร้าง และทดสอบแบบสัมภาษณ์

3.5.1 ความเที่ยงตรง (Validity) ในการออกแบบสัมภาษณ์มีการตรวจสอบความถูกต้องให้ตรงตามเนื้อหา และภาษา โดยคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อหาค่าความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) กำหนดเกณฑ์นำไปใช้ไม่ต่ำกว่า 0.67 ซึ่งผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 หลังจากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมาปรับปรุงการใช้ภาษา การเรียงลำดับเหตุการณ์ให้มีความต่อเนื่องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ส่วนแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาปรับปรุงคำถามให้ครอบคลุมบริบทพื้นที่ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้เนื้อหามาใช้ประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.5.2 การทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้วัดการมีส่วนร่วม และผลของการจัดการป่าชายเลน ทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ด้วยการนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 30 คนแล้วนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของCronbach (บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธ์, 2542) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ
	n	แทน	จำนวนข้อในแบบสอบถาม
	$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมของค่าคะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ
	S_t^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

ค่าความเชื่อถือได้ของแบบสัมภาษณ์ที่ใช้วัดการมีส่วนร่วมและการจัดการป่าชายเลน กำหนดเกณฑ์ความเชื่อถือได้ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการศึกษานี้มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 ซึ่งถือว่ามีค่าความน่าเชื่อถือสูง

ส่วนแนวประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview Guide) ทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 2 คน ตรวจสอบคำถาม แล้วนำไปทดลอง (Pilot) สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2 คน เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของข้อคำถาม และเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ โดยใช้สถิติดังต่อไปนี้

1) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของประชากร เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ภูมิลำเนา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามความเหมาะสมดังนี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

5 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลน อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลน อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลน อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลน อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

หลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์หาคะแนนเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยให้ความหมายของคะแนนเฉลี่ย (Mean) ตามแนวทางของ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

4.51 – 5.00 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก

2.51 – 3.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.50 หมายถึง การมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับ
น้อยที่สุด

2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้วิเคราะห์ตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ดัง
รายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนด้วยการหาค่าสถิติ Independent Sample t-test และ F-
test เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน
บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

สำหรับความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลน ใช้การวิเคราะห์
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ใช้
เกณฑ์ดังนี้ (Hinkle D. E., 1998 อ้างใน ทิฆัมพร อรุณศรีประดิษฐ์ วิพัทธ์ จินตนา และขวัญชัย ดวง
สถาพร, 2553)

ค่าของ R_{xy}	แสดงว่า
.90 - 1.00	มีความสัมพันธ์กันสูงมาก
.70 - .90	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
.50 - .70	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
.30 - .50	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
.00 - .30	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จากการสังเกต จุด
บันทึก และบันทึกเทป ของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดมาสรุปเป็นประเด็นตามข้อคำถาม เพื่อใช้เป็นข้อมูล
ประกอบแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการอภิปรายผล

3.7 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน คือ การคิดและ
เสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ส่วนการ
จัดการป่าชายเลน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การอนุรักษ์ การดูแลรักษา การฟื้นฟู และการใช้
ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน โดยพื้นที่ทำการวิจัยคือ หมู่ที่ 7 บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน
จังหวัดตรัง สำหรับระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ คือเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 จนถึง
เดือนธันวาคม พ.ศ. 2555

บทที่ 4

ผลการวิจัย และอภิปรายผล

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสาย ในการจัดการป่าชายเลนของตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ผลของการจัดการป่าชายเลน ปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน และความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่ได้จากการเก็บแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 144 ครั้วเรือน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 คน ซึ่งสามารถนำมาเสนอดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

4.1.1 สถานะในครัวเรือน สถานภาพสมรส และอายุ

การศึกษาคั้งนี้ ได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 144 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 70.14 เป็นผู้แทนครัวเรือน ร้อยละ 29.86 ตามลำดับ เป็นเพศชาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.19 เพศหญิง คิดเป็นร้อยละร้อยละ 36.81 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 65.97 รองลงมา คือ สถานภาพโสดคิดเป็นร้อยละ 24.31 และมีสถานภาพหย่าร้าง/ม่าย น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 9.72 อายุเฉลี่ย 38.47 ปี มีอายุอยู่ในช่วง 30 – 48 ปีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.67 (ตารางที่ 1) เมื่อพิจารณาผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11-48 ปี พบว่ามีมากถึงร้อยละ 72.92 แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีประชากรอยู่ในวัยรุ่น และวัยทำงานสูง สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนบ้านทางสายมีกำลังคนที่สามารถเป็นแรงขับเคลื่อนสำหรับการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในระยะยาวได้

ตารางที่ 1 สถานภาพในครัวเรือน สถานภาพการสมรส และอายุ

n = 144		
เพศ สถานภาพการสมรส และอายุ	จำนวน	ร้อยละ
สถานะในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	101	70.14
ชาย	72	50.00
หญิง	29	20.14
ผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน	43	29.86
ชาย	19	13.20
หญิง	24	16.66
สถานภาพการสมรส		
โสด	35	24.31
สมรส	95	65.97
หย่าร้าง/ม่าย	14	9.72
อายุ		
11 - 29	45	31.25
30 - 48	60	41.67
49 - 67	33	22.92
68 - 86	6	4.17
อายุเฉลี่ย	38.47 ปี	
อายุมากที่สุด (Max)	83 ปี	
อายุน้อยที่สุด (Min)	15 ปี	

4.1.2 ภูมิลาเนา และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สำหรับระยะเวลาที่กลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่ในชุมชน พบว่าโดยเฉลี่ยเท่ากับ 33.49 ปี โดยช่วงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากที่สุด คือ 24 -43 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.36 ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ดั้งเดิมหรือเกิดในชุมชนถึงร้อยละ 79.86 มีที่ย้ายมาจากชุมชนอื่นที่ไม่ใช่ตำบลพิงบั้งเช่น ปะเหลียน นาโงย ยานตาขาว และจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดสตูล พัทลุง สงขลา นราธิวาส เพียงเล็กน้อย (ตารางที่ 2) ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนเดียวกันหรือสังคมเดียวกันจะมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากเป็นเครือญาติ เพื่อนฝูง ทำให้มีมิตรภาพที่แน่นแฟ้น เช่น กลุ่มเพื่อนที่เรียนและ

เล่นด้วยกันมาข้อมที่จะเกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าผู้ที่มี
 ภูมิลำเนาจากที่อื่น สอดคล้องกับชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2556) ที่กล่าวว่า แบบกลุ่มสังคมปฐมภูมิ
 (Primary Groups) สมาชิกของกลุ่มอาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยเหตุของการเป็นเครือญาติ
 มิตรสหาย ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มจะใกล้ชิด มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอย่างลึกซึ้ง
 พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อมีความจำเป็น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความใกล้ชิดนี้เป็น
 ความสัมพันธ์กันทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีประโยชน์ในการช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบของสังคม
 อย่างใกล้ชิด มีความรักใคร่กันอย่างพี่น้อง เพื่อนฝูงโดยไม่มีอะไรแอบแฝง จึงน่าจะมีส่วนในการ
 ส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนให้เกิดขึ้นในชุมชนบ้านทางสายให้สามารถทำ
 ได้ง่ายกว่าชุมชนที่มีความหลากหลายของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ตารางที่ 2 ภูมิลำเนา และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

n = 144

ภูมิลำเนา และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน (ปี)	จำนวน	ร้อยละ
ภูมิลำเนา		
อยู่ในชุมชน	120	83.34
มาจากชุมชนอื่น เช่น	24	16.67
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
4 – 23	47	32.64
24 – 43	61	42.36
44 – 63	30	20.83
64 - 83	6	4.17
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย	33.49 ปี	
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากที่สุด (Max)	83 ปี	
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนน้อยที่สุด (Min)	4 ปี	

4.1.3 การศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมา
 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 27.78 ที่เหลือจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตร (ทั้ง
 ระดับ ปวช. และปวส.) และระดับปริญญาตรี มีเพียงร้อยละ 4.17 ที่ไม่ได้รับการศึกษา ครึ่งหนึ่งของกลุ่ม
 ตัวอย่าง มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 - 6 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงคือ 1-3 คน คิดเป็น

ร้อยละ 43.06 (ตารางที่ 3) จากการสังเกตครัวเรือนในชุมชน ส่วนใหญ่ของครัวเรือนเป็นครอบครัวเดี่ยว สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยที่มีญาติผู้ใหญ่รุ่นปู่ - ย่า หรือ ตา - ยาย อาศัยอยู่ด้วย

ตารางที่ 3 ระดับการศึกษาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

n = 144		
ระดับการศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	6	4.17
ประถมศึกษา	80	55.56
มัธยมศึกษา	40	27.78
ปวช./ปวส.	10	6.94
ป.ตรี	8	5.56
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1 – 3 คน	62	43.06
4 – 6 คน	72	50.00
7 – 9 คน	10	6.94
สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	4 คน	
ครัวเรือนที่มีสมาชิกมากที่สุด (Max)	9 คน	
ครัวเรือนที่มีสมาชิกน้อยที่สุด (Min)	1 คน	

4.1.4 อาชีพในครัวเรือน

สำหรับอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง พบว่าประกอบอาชีพทำสวนยางพารา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 รองลงมาคือ การประมงจับสัตว์น้ำ ร้อยละ 30.56 ส่วนที่เหลือ ค้าขาย ทำสวนผลไม้ ประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รับจ้าง และรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจนอกชุมชนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.47 (ตารางที่ 4) โดยส่วนใหญ่นิยมประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนดั้งเดิม โดยเฉพาะการทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ประมง แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านทางสายมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ซึ่งคนในชุมชนทำมาหากินในบริเวณชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน สนับสนุนกัน มีแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพคล้ายๆกัน สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ดังที่ ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2556) กล่าวว่า ชุมชนชนบท เป็นชุมชนที่อยู่นอกเขตเมือง

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในอาเซียนทางด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีน้อย ผู้คนมีความสัมพันธ์แบบเป็นกันเอง มีความเคารพ และร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าครัวเรือนในชุมชนบ้านทางสายส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำสวนยางพาราแต่ชาวบ้านก็ยังคงใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เช่น การจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในครัวเรือน และเป็นแหล่งอาหารสำคัญของชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของป่าชายเลน แล้วเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 4 อาชีพในครัวเรือน

n=144

อาชีพในครัวเรือน *	จำนวน	ร้อยละ
ทำสวนยางพารา	112	77.78
ประมงจับสัตว์น้ำ	44	30.56
ค้าขาย	34	23.61
ทำสวนผลไม้	29	20.14
ประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	20	13.89
รับจ้าง	19	13.19
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	5	3.47

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.1.5 รายได้ของครัวเรือน

รายได้รวมของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีรายได้ระหว่าง 5,001 – 8,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.72 รองลงมา มีรายได้ระหว่าง 8,000 – 10,000 บาท และ 17,001 ขึ้นไป ตามลำดับ ส่วนที่เหลือกระจายตามกลุ่มรายได้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 5) อาจเป็นเพราะ ครัวเรือนในชุมชนบ้านทางสาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน จึงมีรายได้ไม่สูงมาก ในขณะที่เดียวกันก็มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางน้อยมากและการดำเนินชีวิตยังสามารถหาอาหารจากพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน เช่น การจับสัตว์น้ำในบริเวณแหล่งน้ำใกล้บ้าน มีเก็บเกี่ยวพืชผักจากธรรมชาติ และการปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง ทำให้สามารถพึ่งพิงตนเองได้ไม่ยาก จึงมีค่าใช้จ่ายไม่มากเหมือนสังคมเมือง อีกทั้งยังมีข้อสังเกตว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำงานรับจ้างเล็กน้อย เพื่อให้พอมีค่าอาหาร และบางส่วนเป็นคนสูงอายุ ได้รับเงินช่วยเหลือจากลูกหลาน และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ตารางที่ 5 รายได้รวมของครัวเรือน

รายได้ (บาท/เดือน/ครัวเรือน)	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 5,000 บาท	16	11.11
5,001 – 8,000	50	34.72
8,001 – 10,000	34	23.61
10,001 – 14,000	11	7.64
14,001 – 17,000	16	11.11
17,001 ขึ้นไป	17	11.81
รวม	144	100.00

4.1.6 การเป็นสมาชิกกลุ่ม

มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 64.58 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 35.42 กลุ่มที่มีผู้เป็นสมาชิกมากที่สุด คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.83 รองลงมาคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คิดเป็นร้อยละ 33.33 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชุดรักษา/ป้องกันภัยหมู่บ้าน(ชรบ.) กลุ่มออมทรัพย์ประมง กลุ่มรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง กลุ่มสตรีหมู่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีผู้เป็นสมาชิกกระจายอยู่พอสมควร (ตารางที่ 6) จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มหลากหลายกลุ่มที่อยู่ในชุมชนบ้านทางสายแสดงให้เห็นถึงความสนใจของคนในชุมชนต่อกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเล็งเห็นถึงประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน อีกทั้งยังมีข้อสังเกตว่าคนในชุมชนจะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐด้วยดี ทำให้การมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้แม้ชุมชนจะอยู่ห่างไกลจากตัวจังหวัด แต่ผู้นำหมู่บ้านจะนำปัญหาหรือความต้องการของชุมชนไปปรึกษาหน่วยงานภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ สำหรับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม มีข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นที่อยู่ในวัยกำลังศึกษา หรือ ผู้ที่อยู่ในวัยชรา อย่างไรก็ตามถึงแม้คนกลุ่มนี้จะไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม แต่หากมีกิจกรรมเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าชายเลน ก็จะเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ หรือผู้ที่อยู่ในวัยชราหากเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนไม่ไหว ผู้นำชุมชนก็จะให้ความสำคัญในการไปขอคำปรึกษา จึงส่งผลให้คนในชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมชุมชน รวมไปถึงการจัดการป่าชายเลน แสดงให้เห็นว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่เป็นสมาชิกกลุ่มของชุมชนบ้านทางสายอาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายได้

ตารางที่ 6 การเป็นสมาชิกกลุ่ม

n = 144

การเป็นสมาชิกกลุ่ม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เป็นสมาชิก	51	35.42
เป็นสมาชิก	93	64.58
กลุ่มที่เป็นสมาชิก*		
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	66	45.83
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	48	33.33
ชุดรักษา/ป้องกันภัยหมู่บ้าน(ชรบ.)	35	24.31
กลุ่มออมทรัพย์ประมง	28	19.44
กลุ่มรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน	28	19.44
คณะกรรมการหมู่บ้าน	22	15.28
กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง	16	11.11
กลุ่มสตรีหมู่บ้าน	11	7.64
กลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)	11	7.64

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.1.7 การรับข้อมูลข่าวสาร และช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 72.92 รองลงมาคือ จากหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 70.14 ตามด้วยจากผู้นำชุมชน คิดเป็นร้อยละ 67.36 นอกจากนี้ยังมีช่องทางอื่นๆของข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ จากการเข้ารับการอบรม เจ้าหน้าที่พัฒนาป่าชายเลนที่ 33 วิฑู แผ่นพับ/โปสเตอร์ เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆของรัฐ หนังสือพิมพ์ ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน วิดีโอ/ภาพยนตร์ องค์กรเอกชน โดยมีผู้ได้รับในสัดส่วนที่แตกต่างกันไป (ตารางที่ 7) การที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายมีความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ให้ความสนใจข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลน เนื่องจากมีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะจากสื่อโทรทัศน์ เพราะเป็นช่องทางการสื่อสารแบบมวลชน ถึงแม้ว่าจะเป็นลักษณะการสื่อสารทางเดียว แต่ก็มี การตัดต่อภาพให้ดึงดูดใจ มีการเรียบเรียง ลำดับความรู้เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้ชม นอกจากนี้ยังมีแหล่งความรู้ที่คนในชุมชนมักเข้าถึงมากอีกช่องทางหนึ่ง คือ จากเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวที่ผู้ใหญ่บ้านนำข่าวมาแจ้ง หรือเล่าถึงความสำคัญของป่าชายเลน และกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับการปลูกป่าชายเลน ก็มีผู้คนกระตือรือร้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนมากขึ้น เพราะมี

ลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ที่ชาวบ้าน และผู้นำชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อีกหลังจากได้ฟังข่าวสารจากแหล่งนี้ ในขณะที่เดียวกันการได้ลงมือปฏิบัติจริงจากกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น การร่วมปลูกป่าชายเลน ก็มีสวนกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมด้วย

ตารางที่ 7 ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลน

n = 144		
ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลน*	จำนวน	ร้อยละ
โทรทัศน์	105	72.92
หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน	101	70.14
ผู้นำชุมชน	97	67.36
การรับการอบรมจากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่	96	66.67
เจ้าหน้าที่พัฒนาป่าชายเลนที่ 33	72	50.00
วิทยุ	49	34.03
แผ่นพับ/โปสเตอร์	44	30.56
เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นของรัฐ	35	24.31
หนังสือพิมพ์	35	24.31
ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน	20	13.89
วิดีโอ/ภาพยนตร์	18	12.50
องค์กรเอกชน	13	9.03

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

4.1.8 การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน มีมากถึงร้อยละ 96.53 แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านทางสายมีจำนวนผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนสูงมาก จนเรียกได้ว่าเกือบทั้งชุมชน ลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่พบ คือ ใช้เป็นแหล่งตัดไม้ใช้สอยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.98 รองลงมา คือ เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำมาบริโภค ร้อยละ 55.56 แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งประกอบอาชีพ แหล่งพืชผัก/สมุนไพรในสัดส่วนที่ลดหลั่นกันไป (ตารางที่ 8) ทั้งนี้เป็นเพราะ คนในชุมชนบ้านทางสายยังมีการดำเนินชีวิตที่พึ่งพิงป่าชายเลนสูงทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่ชุมชนบ้านทางสายอยู่ใกล้กับป่าชายเลน จึงมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนตั้งแต่อดีตต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนมาโดยตลอด จนทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชน

ของตนเอง และผลกระทบที่เกิดจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ ดังคำให้สัมภาษณ์ของ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555 ที่อธิบายว่า ปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน บ้านทางสายเกิดจากการลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว นายทุนลักลอบถมดินรुक้าพื้นที่ ป่าชายเลนเพื่อปลูกพืชผลทาง การเกษตร และมีการออกเอกสารสิทธิ์เพื่อครอบครองอย่างไม่เกรงกลัว กฎหมายของบ้านเมือง เพราะมีอิทธิพลสูง เขาใช้คำพูดว่า “นายทุนเขาทำได้ กว่านซื้อที่ดินป่าชายเลน เจ้าหน้าที่ไม่สนใจ ไปร้องเรียนถึงจังหวัด ก็ไม่ได้ผล เส้นสายเขาเยอะ” นอกจากนี้ในชุมชนยังเคยมีการประกอบอาชีพประมง โดยใช้อวนรุนเพื่อจับสัตว์น้ำ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนบางส่วนได้ดัดแปลง เครื่องมือประมงพื้นบ้านเป็นอวนรุนขนาดเล็ก เพราะสามารถจับสัตว์น้ำได้จำนวนมาก ทำให้มีรายได้ สูงถึงครั้งละ 1,000 – 10,000 บาท แต่เนื่องจากเป็นเครื่องมือประเภททำลายล้าง เมื่อทำได้ 4-5 ปี รายได้ก็เริ่มลดลง เหลือประมาณ 300-500 บาทต่อครั้ง ซึ่งสะท้อนจากคำบอกเล่าของ นายยะหมื่น ปริงจะ กรรมการหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555 ที่ว่า “อวนรุนจับกุ้ง จับปลาทำทุกคืน เดือนละ 26-27 วัน ช่วงแรกก็ได้เยอะ เมื่อทำไปนานๆเข้า เริ่มได้น้อยลง” อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรอย่างหักโหมนี้ส่งผลให้เกิดปัญหามากในเวลาต่อมา และกลายเป็นจุดพลิกผันที่สำคัญให้คน ในชุมชนหันมาสนใจการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน ประกอบกับรัฐบาลประกาศห้ามไม่ให้มีการใช้อวนรุน จึงทำให้การประกอบอาชีพประมงยิ่งมีความยากลำบากมากขึ้นจนต้องพยายามคิดหาทาง ออกร่วมกัน ซึ่งมีพัฒนาการที่น่าสนใจ

ในระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 ผู้ใหญ่บ้านได้จัดประชุมหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยการ หาทางเลือก เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังให้แก่ชาวประมงที่ใช้อวนรุนโดยของบประมาณไปยัง สำนักงานประมงจังหวัดตรัง ชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายจึงได้ร่วมลงนามสัญญาประชาคมหยุดการ ทำประมงด้วยอวนรุนอย่างเด็ดขาด ทำให้ผู้ประกอบอาชีพประมงบางส่วนต้องหันมาทำการเกษตร บางส่วนต้องมาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแต่เป็นอาชีพที่ไม่ถนัด หลังจากหยุดได้ 2 ปี จึงหันกลับไปลงคลองจับ สัตว์น้ำอีกครั้งแรกๆ แทนจะไม่มีสัตว์น้ำให้จับ ดังคำบอกเล่า ที่ว่า “ตกปลาไม่ค่อยจะได้ วางอวนก็ ได้น้อยมาก” (การสัมภาษณ์ นายฤาไชย เจริญฤทธิ์สมาชิกศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน วันที่ 13 ตุลาคม 2555) แต่เมื่อไปจับสัตว์น้ำใกล้พื้นที่ที่ปลูกป่าชายเลนกลับพบว่า มีจำนวนสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นและ สัตว์น้ำมีขนาดใหญ่ กอปรกับสภาพอากาศร้อนชื้นเย็นสบาย จึงได้กลับมาพูดคุยกันถึงสาเหตุการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพราะขณะนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของป่าชายเลน เนื่องจากส่วนใหญ่จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา แต่ปัญหานี้ได้ค่อยๆเปลี่ยนไป เมื่อคน ในชุมชนบ้านทางเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลน เพราะปัญหาที่รุมเร้าจากความต้องการใช้ ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน และการเป็นคนช่างสังเกตของผู้ที่ ประกอบอาชีพประมงที่พบว่า บริเวณใกล้ป่าชายเลนมีสัตว์น้ำขนาดใหญ่ ทั้ๆที่พื้นที่ห่างจาก

ปาชายเลนออกไปแทบไม่มีสัตว์น้ำ จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับผู้นำชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนซึ่งมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ปาชายเลนอยู่แล้ว ยิ่งเล็งเห็นถึงความสำคัญของปาชายเลน จึงพยายามต่อสู้กับปัญหาต่างๆ เพื่ออนุรักษ์ปาชายเลน โดยชุมชนมาเป็นระยะเวลา 10 ปี ก่อนจะได้รับ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐในการให้ความรู้อย่างจริงจัง และส่งผลทำให้คนในชุมชนบ้าน ทางสาย ร่วมมือกันขับเคลื่อนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ปาชายเลนอย่างแข็งขัน เมื่อได้ทำด้วยตัวเองและ เห็นผลจึงเกิดความรักและหวงแหนปาชายเลนของชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะสามารถใช้เป็นทั้ง แหล่งทรัพยากรที่ให้อาชีพ อาหาร ไม้ใช้สอย ตามความจำเป็นของคนในชุมชนในระยะยาว

ตารางที่ 8 การใช้ประโยชน์จากปาชายเลน

(n = 144)

การใช้ประโยชน์จากปาชายเลน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	5	3.47
ใช้ประโยชน์*	139	96.53
แหล่งไม้ใช้สอย	131	90.98
จับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค	80	55.56
แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ	66	45.83
เป็นแหล่งประกอบอาชีพ	58	40.28
แหล่งพืชผัก/สมุนไพร	46	31.94

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างข้างต้น สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านทางสายมีหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีสถานภาพสมรสแล้ว อายุเฉลี่ย 38.47 ปี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มี ภูมิลาเนาเดิมอยู่ในชุมชนและประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ได้รับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยมีอาชีพทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ รายได้อยู่ ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนจะเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน มากที่สุด มีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปาชายเลนผ่านทางโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ และมีการใช้ประโยชน์จากปาชายเลนมากถึงร้อยละ 96.53 สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนบ้านทางสายมีการดำเนิน ชีวิตที่ยังเป็นชุมชนชนบท ทำงานในถิ่นฐานบ้านเกิด มีรายได้ไม่สูงมากนัก และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรในท้องถิ่นในการดำรงชีวิตด้วย

4.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง พิจารณาจากการมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล ผลการศึกษา พบว่าสมาชิกชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$) (ตารางที่ 9) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ชุมชนบ้านทางสายเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก มีครัวเรือนอาศัยอยู่เพียง 233 ครัวเรือน และเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลจากเมือง ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนอยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสนิทสนมรู้จักกันดี มีวัฒนธรรมการดำรงชีพที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่งผลให้การเชิญชวนให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับชาวบ้านในชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนกันมาก จึงมีความผูกพันและรู้สึกห่วงแหนป่าชายเลน เมื่อเข้าใจถึงความสำคัญของป่าชายเลนต่อการดำรงชีวิต สภาพเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของบาทหลวงนิพจน์ เทียนวิหารที่ได้เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2524 ที่ว่า การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้าวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก (วิษณุ บุญมาร์ตัน. 2548) ขณะที่ เสน่ห์ จามริก (2537) มีความเห็นว่าความหนักแน่นและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะเป็นรากฐานของชุมชนให้เข้มแข็ง

เมื่อพิจารณาแต่ละด้านจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.80 รองลงมาคือ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล การปฏิบัติการ และการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78, 3.72, 3.69 และ 3.63 ตามลำดับ (ตารางที่ 9) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า

1) ด้านการคิดและเสนอปัญหา ชุมชนบ้านทางสายประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน จนแทบไม่หลงเหลือป่าชายเลนที่สมบูรณ์ในช่วงที่มีการสัมปทานป่าชายเลนเพื่อผลิตถ่านไม้ในอดีต และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเกินกว่าศักยภาพในการรองรับ โดยเป็นการจับสัตว์น้ำโดยการดัดแปลงเครื่องมือประมงพื้นบ้านเป็นอวนรุนขนาดเล็ก จนทำให้เกิดผลกระทบกับการดำรงชีพของคนในชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนพยายามคิด แลกเปลี่ยน เพื่อเสนอปัญหากันภายในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และคนที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านที่มีประสบการณ์มากพอสมควร เพราะเป็นผู้ที่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าชายเลนได้อย่างชัดเจน จึงทำให้ต่อมาคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาเกี่ยวกับป่าชายเลนมากที่สุด

2) ด้านการรับผลประโยชน์ คนในชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมเป็นอันดับรองลงมา เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน และเกี่ยวข้องกับป่าชายเลนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

จะเห็นได้จากที่ได้รายงานก่อนหน้านี้ว่า คนในชุมชนบ้านทางสายร้อยละ 96.53 ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งกว่าครึ่งหนึ่งยังจับสัตว์น้ำ ซึ่งมีวงจรชีวิตที่สัมพันธ์กับป่าชายเลน

3) ด้านการติดตามประเมินผล จากการที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนย่อมทำให้เขาเห็นความสำคัญของป่าชายเลน เมื่อตระหนักถึงปัญหาที่พบจึงทำให้มีส่วนร่วมในการเป็นหูเป็นตาให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง โดยมีรายงานว่าเมื่อพบเห็นการลักลอบตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากชุมชนชาวบ้านจะมาแจ้งให้กรรมการหมู่บ้านทราบ ทำให้การดูแลทรัพยากรร่วมกันภายในชุมชนเห็นผลจึงร่วมติดตามดูแลประเมินผลด้วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนเพียงใด เมื่อทรัพยากรในป่าชายเลน มีปริมาณ เพิ่มขึ้น ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของพวกเขา โดยเฉพาะการใช้ไม้การจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค หรือเพื่อเป็นอาชีพ ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านต่างช่วยกันสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

4) ด้านการปฏิบัติการ คนในชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการช่วยสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนและมีการจัดเวรยามเพื่อลาดตระเวน การดูแลป่าชายเลนร่วมกับเจ้าหน้าที่ ตลอดจนร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชน เช่น ปลูกป่า ปล่อยสัตว์น้ำ โดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาสนับสนุน ซึ่งมีรายงานว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนจะมีส่วนร่วมเมื่อกรรมการเรียกประชุม

5) ด้านการตัดสินใจมักจะเป็นบทบาทของผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน แต่ก็มีคนพูดคุยกับชาวบ้านถึงการทำงานในด้านต่างๆ เช่น การเลือกพื้นที่ปลูกป่าเพิ่มเติม กรรมการจะไปสำรวจพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชนหรือป่าชายเลนเสื่อมโทรมแล้วนำมาประชุมหมู่บ้านเพื่อสรุปเลือกพื้นที่ โดยชาวบ้านในชุมชนร่วมกันถกปัญหาและตัดสินใจเพื่อเลือกพื้นที่ที่จะทำการปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลน แต่บางครั้งการประชุมเพื่อตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ชาวบ้านในชุมชนอาจมีเวลาว่างจากการทำงานไม่ตรงกัน การเข้าร่วมประชุมเพื่อตัดสินใจจึงใช้การประชุมในลักษณะกลุ่มย่อยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น มีที่ดินอยู่บริเวณข้างเคียง หรือที่ดินที่มีการจับจองแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีค่าเฉลี่ยน้อย

จากการสังเกตพบว่าชุมชนบ้านทางสายใช้วิธีการจัดประชุมหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน เมื่อต้องการแก้ปัญหาหรือหาข้อสรุปในกิจกรรมต่างๆ แนวทางการดำเนินการนี้สอดคล้องกับ สมลักษณ์ ไชยประเสริฐ (2549) ที่ได้เสนอแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้ฉันทามติ ว่าเป็นการให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหายุ่งยากซับซ้อนร่วมกันหาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในทางสันติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติ ที่ทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกัน อันจะช่วยลดความขัดแย้ง และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย

ตารางที่ 9 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวม

การมีส่วนร่วมต่อการจัดการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การคิดและเสนอปัญหา	3.80	0.83	มาก
2. การตัดสินใจ	3.63	0.87	มาก
3. การปฏิบัติการ	3.69	0.79	มาก
4. การรับผลประโยชน์	3.78	0.73	มาก
5. การติดตามประเมินผล	3.72	0.80	มาก
รวม	3.73	0.67	มาก

4.2.1 ระดับการมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาของชุมชนบ้านทางสาย

สมาชิกชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาในการจัดการป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ปัญหาของป่าชายเลน และร่วมคิดค้นปัญหาของป่าชายเลนในชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.84) ในขณะที่การหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.74) (ตารางที่ 10) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบ้านทางสายใช้วิธีการเรียกประชุมเพื่อหาข้อสรุปต่างๆ อยู่เป็นประจำ ส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ปัญหาของป่าชายเลน และได้มีโอกาสร่วมคิดค้นปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลนในชุมชน ขณะที่การหาสาเหตุของปัญหามักจะเป็นบทบาทของผู้ที่มีประสบการณ์ หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการลดลงของป่าชายเลนโดยตรง จึงจะสามารถพิจารณาสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้องกว่าผู้ไม่มีประสบการณ์

ตารางที่ 10 การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา

การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ถึงปัญหาของ ป่าชายเลนในชุมชน	3.84	0.82	มาก
2. การมีส่วนร่วมคิดค้นปัญหาของป่าชายเลน ในชุมชน	3.84	0.90	มาก
3. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาของ ป่าชายเลนในชุมชน	3.77	0.94	มาก
4. การมีส่วนร่วมในการหาสาเหตุของปัญหา ที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชน	3.74	0.97	มาก
5. ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อเสนอวิธีการ แก้ปัญหของป่าชายเลนที่มีในท้องถิ่น	3.79	0.89	มาก
รวม	3.80	0.83	มาก

4.2.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนบ้านทางสาย

การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการป่าชายเลนของสมาชิกชุมชนบ้านทางสายอยู่จัดอยู่ในระดับมากเช่นกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีส่วนร่วมในการคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.72) ในขณะที่การออกกฎ/กติกาเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในชุมชนมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.52) (ตารางที่ 11) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลนจำเป็นต้องเข้าร่วมหารือเพื่อหาข้อสรุปว่า พื้นที่ใดเหมาะที่จะใช้สำหรับทำแปลงฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าพื้นที่นั้นเป็นของใคร สามารถใช้ได้หรือไม่ และอยู่ติดกับที่ดินของใคร ทั้งนี้ เพื่อกำหนดอาณาเขตให้ชัดเจน และหากปลูกแล้วต้องแจ้งทราบโดยทั่วถึงกันว่าพื้นที่ดังกล่าวห้ามมีการบุกรุกทำลายรวมทั้งกติกาอื่นๆที่จำเป็น สำหรับการออกกฎ/กติกา โดยส่วนใหญ่จะเริ่มมาจากกรรมการที่เกี่ยวข้อง เรียกประชุมเพื่อร่างกฎ/กติกา ก่อน แล้วจึงนำไปปรึกษากับหน่วยงานพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) เพื่อไม่ให้ขัดกับกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่หน่วยงานกำหนดไว้ หลังจากนั้นจึงมาประชุมหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ว่ายอมรับในกฎ/กติกาดังกล่าวหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ชุมชนได้ยอมรับร่วมกัน

ตารางที่ 11 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลน	3.72	0.90	มาก
2. การร่วมประชุมในการตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการป่าชายเลนของชุมชน	3.71	1.00	มาก
3. การมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	3.67	0.94	มาก
4. การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน	3.55	1.01	มาก
5. การมีส่วนร่วมในการออกกฎ/กติกาเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในชุมชน	3.52	1.02	มาก
รวม	3.63	0.87	มาก

4.2.3 ระดับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของชุมชนบ้านทางสาย

การมีส่วนร่วมปฏิบัติการในการจัดการป่าชายเลนมีคะแนนเฉลี่ยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า คะแนนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมปลูกป่าชายเลนของชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.84) ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมช่วยตรวจตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนมีค่าน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.56) (ตารางที่ 12) จากการสังเกตของผู้ศึกษาเมื่อมีกิจกรรมการปลูกป่าชายเลนชาวบ้านในชุมชน ต่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมปลูกป่าชายเลนของชุมชนกันอย่างพร้อมเพรียงกัน การขอความร่วมมือของผู้นำและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ชาวบ้านในชุมชนยินดีที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกไม้ป่าชายเลน เมื่อสอบถามชาวบ้านมักจะได้รับคำตอบว่า หากมีเวลาก็จะเข้าร่วมทุกครั้ง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ นอกจากนี้การได้ไปร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หรือครอบครัวยังเป็นเสมือนการได้พักผ่อนร่วมกัน มีเวลาได้สอบถามสารทุกข์สุกดิบของแต่ละคน ขณะที่การช่วยตรวจตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน จะใช้วิธีการจัดเวรกันและทำกันไม่ทั่วถึงนัก ในขณะที่เวรกันผลที่ได้รับไม่น่าพึงพอใจนัก เพราะแม้จะรู้ว่าผู้บุกรุกจะไม่ค่อยพบผู้กระทำผิด เนื่องจากการบุกรุก มักจะแอบเข้าไปในพื้นที่ ที่ลับตาคน หรือห่างไกลบริเวณที่ชาวบ้านไปจับสัตว์น้ำ หรือประกอบอาชีพ อีกทั้งการตรวจตราจะเป็นหน้าที่ของกรรมการและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 12 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนช่วยสำรวจพื้นที่ป่าชายเลน	3.68	0.97	มาก
2. การมีส่วนช่วยตรวจตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน	3.56	1.05	มาก
3. การมีส่วนร่วมกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน หรือพื้นที่ที่ต้องได้รับการฟื้นฟู	3.63	1.06	มาก
4. การมีส่วนร่วมให้ข้อมูล และแลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดการป่าชายเลนในชุมชน	3.60	1.04	มาก
5. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ (ปลูกป่า, ปลอ่ยสัตว์น้ำ) เพื่อการฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชน	3.74	0.98	มาก
6. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของป่าชายเลน	3.83	0.92	มาก
7. การมีส่วนชักชวนเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน	3.66	0.89	มาก
8. การมีส่วนร่วมตักเตือนผู้กระทำความผิดที่ ละเมิดกฎ/กติกาการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของชุมชน	3.69	0.92	มาก
9. การเข้าร่วมกิจกรรม ปลูกป่าชายเลนของชุมชน เช่นวันสำคัญ กิจกรรมของโรงเรียน/สถานศึกษา	3.84	0.97	มาก
รวม	3.70	0.79	มาก

4.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของชุมชนบ้านทางสาย

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากป่าชายเลนของบ้านทางสายมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อ พบว่า คะแนนเฉลี่ยการได้รับได้รับประโยชน์จากป่าชายเลนในการป้องกันคลื่นลม พายุ หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สึนามิ) มีค่ามากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.00) ขณะที่การมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.53) (ตารางที่ 13) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ประสพการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดคลื่นสึนามิเมื่อปี พ.ศ. 2547 คนในชุมชน

บ้านทางสายได้พบเห็นสภาพที่น้ำในคลองมีระดับสูงกว่าปกติ และกระชังปลาที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ได้รับความเสียหาย แต่กลับไม่ได้มีคลื่นสูงเข้ามาทำลายบ้านเรือนเหมือนพื้นที่อื่นๆ ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ว่าป่าชายเลนได้ช่วยป้องกันชุมชนเอาไว้ ขณะที่การใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย ชาวบ้านมีการใช้ไม้ภายใต้กฎ/กติกาที่ชุมชนกำหนดขึ้นอย่างเข้มงวด เช่น ผู้ที่จะใช้ไม้ จะต้องเข้ามาแจ้งกรรมการถึงเหตุผล ปริมาณที่จะใช้และพื้นที่ที่จะตัดเพื่อประกอบการพิจารณา อีกทั้งหากนำไม้ไปใช้แล้วจะต้องมีกำหนดปลูกทดแทน ในอัตราตัดไม้ 1 ต้น ต้องปลูกทดแทน 10 ต้น จึงเป็นการควบคุมให้ชาวบ้านใช้ไม้เท่าที่จำเป็น และเกิดประโยชน์สูงสุดเท่านั้น

ตารางที่ 13 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การเลือกตัดไม้มาใช้ในครัวเรือนเฉพาะเท่าที่จำเป็น	3.83	1.01	มาก
2. การได้ปลูกไม้ทดแทนภายหลังการตัดไม้ป่าตามกติกาที่ชุมชนกำหนดทุกครั้ง	3.82	0.94	มาก
3. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งหาพืชผักสมุนไพร	3.77	0.90	มาก
4. การจับสัตว์น้ำจากป่าชายเลนเพื่อการบริโภคในครัวเรือน	3.72	1.05	มาก
5. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อการประกอบอาชีพ (ประมง เเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การค้า)	3.71	1.15	มาก
6. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ	3.76	1.06	มาก
7. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย	3.53	1.06	มาก
8. การได้รับประโยชน์จากป่าชายเลนร่วมกันในการป้องกันคลื่นลม พายุ หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สึนามิ)	4.00	0.95	มาก

ตารางที่ 13 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
9. การใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน/ครอบครัว(พืชพรรณ สัตว์น้ำ ระบบนิเวศน้ำขึ้นน้ำลง การใช้ประโยชน์)	3.88	0.86	มาก
รวม	3.88	0.73	มาก

4.2.5 ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลของชุมชนบ้านทางสาย

การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลของการจัดการป่าชายเลนมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า คะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินสภาพความสมบูรณ์ของพืชผักป่าที่ใช้เป็นอาหารหรือสมุนไพรในป่าชายเลน มีค่ามากที่สุด ($\bar{X}= 3.92$) ในขณะที่การออกไปประเมินป่าชายเลนร่วมกับหน่วยงานต่างๆทั้งใน และนอกชุมชน ถึงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน และผลต่อสภาพแวดล้อมต่างๆของชุมชน มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}= 3.57$) (ตารางที่ 14) ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนใช้ชีวิตอยู่แบบชนบทมีการหาพืชผักและสมุนไพรตามธรรมชาติมาเพื่อบริโภคอยู่เป็นประจำ การที่จะสังเกตว่า พืชผักมีสภาพสมบูรณ์เพียงใดสามารถทำได้ง่าย ในขณะที่การร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อประเมินถึงสภาพป่าชายเลนว่ามีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือลดลง และส่งผลต่อสภาพแวดล้อมต่างๆของชุมชน เพียงใดมีลักษณะเป็นทางการ จึงไม่สะดวกนักสำหรับชาวบ้านทั่วไป แต่ชาวบ้านมักจะร่วมประเมินในลักษณะการกลับมาพูดคุย แลกเปลี่ยนกันมากกว่าการร่วมออกไปกับหน่วยงาน โดยส่วนมากแล้วจะมีกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลอยู่แล้ว ที่สลับกันออกไปกับเจ้าหน้าที่อยู่เป็นประจำ เมื่อมีหน่วยงานเข้ามาขอความร่วมมือ

ตารางที่ 14 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลหลังการปลูก ป่าชายเลน/การปล่อยสัตว์น้ำและผลที่ได้รับ	3.69	0.91	มาก
2. การมีส่วนร่วมในการสังเกตด้วยตนเองว่าสภาพป่าชายเลน ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือลดลง	3.72	0.98	มาก
3. การได้ร่วมติดตาม ประเมินผลว่าป่าชายเลนส่งผลให้ ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	3.76	0.91	มาก
4. ป่าชายเลนส่งผลให้พืชผักป่าที่ใช้เป็นอาหารหรือ สมุนไพร เช่นปรงหนู/ ลำพู/ จาก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	3.92	1.03	มาก
5. การมีส่วนร่วมออกไปประเมินป่าชายเลนร่วมกับ หน่วยงานต่างๆทั้งในและนอกชุมชน ถึงสภาพป่าชายเลน มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือลดลง ส่งผลต่อ สภาพแวดล้อมต่างๆของชุมชน	3.57	1.02	มาก
6. การมีส่วนร่วมกับชุมชนในการประเมินศักยภาพของ ป่าชายเลนในชุมชน	3.65	1.09	มาก
รวม	3.72	0.80	มาก

จากข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนข้างต้น สรุปได้ว่าชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนบ้านทางสายใช้วิธีการเรียกประชุมเพื่อหาข้อสรุปต่างๆ อยู่เป็นประจำ ส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ปัญหาของป่าชายเลน และได้มีโอกาสร่วมคิดค้นปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลนในชุมชน ซึ่งจากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนข้างต้น หัวข้อถัดไปจะเป็นการศึกษาผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ในด้านต่างๆ ต่อไป

4.3 ผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

การจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านประกอบด้วย (1) การอนุรักษ์ป่าชายเลน (2) การดูแลรักษาป่าชายเลน (3) การฟื้นฟูป่าชายเลน และ (4) การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน จากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านทางสายมีการดำเนินการจัดการป่าชายเลน ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.02 รองลงมาคือ การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน การฟื้นฟูป่าชายเลน และการดูแลรักษาป่าชายเลน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81, 3.69 และ 3.67 ตามลำดับ (ตารางที่ 15) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการดำเนินการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย เพื่อให้การยอมรับของคนในชุมชนอย่างกว้างขวางจะต้องใช้กระบวนการในการสร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่น และความไว้วางใจของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชน ในขณะเดียวกันการที่จะให้เกิดผลอย่างครอบคลุมและเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมจะต้องมีการดำเนินการหลายด้านควบคู่กัน การดำเนินการเพื่อให้เกิดผลเช่นนี้ต้องใช้การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในชุมชนบ้านทางสายได้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับ และพร้อมจะขับเคลื่อนการพัฒนาไปด้วยกัน อีกทั้งชุมชนยังได้รับการไว้วางใจจากสำนักงานพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) ให้ช่วยดูแลพื้นที่ป่าชายเลนในเวลาต่อมา รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้และการคุ้มครองในการตรวจตราป่าชายเลนร่วมกัน เมื่อมีปัญหา ก็พร้อมที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหา การดำเนินการในลักษณะนี้อย่างต่อเนื่องทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกเกิดความตระหนักเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน และส่งผลให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนทั้งด้านการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน การฟื้นฟูป่าชายเลน และการดูแลรักษาป่าชายเลน อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 15 การจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวม

การจัดการป่าชายเลน	$\bar{X}$	S.D.	ผลของการจัดการ
1. การอนุรักษ์ป่าชายเลน	4.02	0.59	มาก
2. การดูแลรักษาป่าชายเลน	3.67	0.81	มาก
3. การฟื้นฟูป่าชายเลน	3.69	0.83	มาก
4. การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน	3.81	0.96	มาก
รวม	3.80	0.62	มาก

4.3.1 ผลของการจัดการป่าชายเลนด้านการอนุรักษ์

การจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายในด้านการอนุรักษ์จัดอยู่ในระดับมากในทุกหัวข้อ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อเปรียบเทียบกัน พบว่า การดำเนินการในการไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลนมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.19) ในขณะที่การช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลนด้วยวิธีการปลูกและดูแลรักษาป่าชายเลนมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.91) (ตารางที่ 16) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าคนในชุมชนบ้านทางสายส่วนใหญ่รู้ถึงประโยชน์ และความสำคัญของป่าชายเลนต่อการดำรงชีพของพวกเขาอันเป็นผลจากการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างช่วงที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมกับช่วงที่ป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ในปัจจุบัน โดยในปัจจุบันคนในชุมชนให้ความเคารพกฎ/กติกา ที่ทางชุมชนร่วมตั้งกันขึ้นในการจัดการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน ในขณะที่การปลูกและดูแลรักษาชาวบ้านในชุมชนแม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปร่วมปลูกป่าในกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้นเป็นประจำ แต่การเพาะพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จะต้องอาศัยความรู้เรื่องวิธีการเพาะพันธุ์ที่ถูกต้องจึงจะสามารถปลูกขยายพันธุ์ได้ ทำให้ชุมชนต้องขอความช่วยเหลือพันธุ์ไม้จากสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นระดับการรับรู้ถึงผลของการจัดการในเรื่องนี้จึงน้อยกว่าในเรื่องอื่นๆเล็กน้อย

ตารางที่ 16 การจัดการด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน

การจัดการอนุรักษ์ป่าชายเลน	$\bar{X}$	S.D.	ผลของการจัดการ
1. การไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน	4.19	0.80	มาก
2. การไม่ตัดไม้ในป่าชายเลนก่อนได้รับอนุญาต	4.10	0.84	มาก
3. การช่วยเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ครอบครัว และคนในชุมชน	3.94	0.84	มาก
4. การสนับสนุนให้มีพื้นที่เขตอนุรักษ์ป่าชายเลน	3.97	0.82	มาก
5. การช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้วยวิธีการปลูก ดูแลรักษาป่าชายเลน	3.91	0.86	มาก
6. การมีส่วนบอกเล่าให้คนในครอบครัว/ชุมชนเกิดความรักหวงแหนป่าชายเลน	4.01	0.82	มาก
7. การไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมต่างๆที่มีผลกระทบต่อป่าชายเลน	4.03	0.87	มาก
รวม	4.02	0.59	มาก

4.3.2 ผลของการจัดการป่าชายเลนด้านการดูแลรักษา

ในด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน คะแนนเฉลี่ยผลของการจัดการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า การติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.74$) ในขณะที่การรายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลนคนในชุมชนมีค่าเฉลี่ยผลของการจัดการน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.59$) (ตารางที่ 17) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะชาวบ้านมีการสังเกตเมื่อเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอยู่บ่อยๆ ทำให้จดจำ หรือพบเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น ชาวบ้านที่ออกไปจับสัตว์น้ำ จะสามารถรับรู้ จดจำสภาพของป่าชายเลนได้ว่าบริเวณไหนมีการเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าดีขึ้นมาก โดยสังเกตจากการมีปลามาก ต้นไม้มาก จึงสามารถรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนได้ ขณะที่การรายงานเจ้าหน้าที่เป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดการที่มักจะทำกันเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญๆ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการเองได้ โดยทั่วไปแล้วชาวบ้านจะนิยมใช้วิธีการดักเตือนผู้ที่มาบุกรุกหรือ ผู้ที่ทำความผิดมากกว่าการแจ้งผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้าน แต่หากไม่ได้ได้รับความร่วมมือจาก ผู้บุกรุกชาวบ้านจะมาแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้านเข้ามาดำเนินการแทน และหากชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้หรือต้องอาศัยกำลังจากทางราชการ เช่น การจับกุม กรรมการหมู่บ้านจะแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลำดับต่อไป

ตารางที่ 17 การจัดการด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน

การจัดการดูแลรักษาป่าชายเลน	$\bar{X}$	S.D.	ผลของการจัดการ
1. รายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน	3.59	0.99	มาก
2. แจ้งกรรมการในชุมชนเมื่อพบผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน	3.70	0.95	มาก
3. การติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	3.74	0.99	มาก
4. การช่วยดักเตือนเมื่อพบผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน เช่น ชูดเพรียง	3.64	1.02	มาก
5. การช่วยห้ามปรามเมื่อพบเห็นบุคคลบุกรุกป่าชายเลน	3.66	0.87	มาก
6. การช่วยสอดส่อง ดูแล และตรวจตรา พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	3.66	0.98	มาก
รวม	3.67	0.81	มาก

4.3.3 ผลของการจัดการด้านการฟื้นฟู

ผลของการจัดการป่าชายเลนในด้านกา^รฟื้นฟูป่าชายเลนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า ผลของการร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญต่างๆ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.87) ขณะที่ผลของการช่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลนเพื่อทำเป็นต้นกล้า และการช่วยบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ หรือแรงงานในการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟู/ปลูกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.55) (ตารางที่ 18) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะคนในชุมชนนี้ต่างให้ความสำคัญกับกิจกรรม และยินดีให้ความร่วมมือเมื่อมีการปลูกป่าชายเลนทุกครั้งซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการรวมคนจำนวนมากและเห็นผลได้ชัด ประกอบกับปัจจุบันชาวบ้านทราบดีว่าหากมีป่าชายเลนเพิ่มขึ้น ก็จะมีแหล่งอาหารและรายได้ก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ขณะที่การช่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลนเพื่อทำเป็นต้นกล้า และการช่วยบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ หรือแรงงานในการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟู ปลูกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่องนั้น ชาวบ้านยังมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการเพาะพันธุ์ เนื่องจากพืชในป่าชายเลนเจริญเติบโตได้ดีในสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น โกงกาง สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่เป็นดินเลนน้ำท่วมถึง เป็นต้น ทำให้การเพาะพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในพื้นที่บ้านทางสายยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก และมักจะดำเนินการโดยการนำของเจ้าหน้าที่มากกว่าชาวบ้านทั่วไป ส่วนการบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ ที่เห็นผลน้อยนั้นอาจจะเป็น เพราะกิจกรรมนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการ โดยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านที่มุ่งเน้นทำโครงการเพื่อของบประมาณจากรัฐแต่หากไม่เพียงพอจึงจะขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชน จึงเห็นว่าเป็นผลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชาวบ้านทั่วไปมากนัก

ตารางที่ 18 การจัดการด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน

การจัดการฟื้นฟูป่าชายเลน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการจัดการ
1. การช่วยบอกต่อกิจกรรมรณรงค์ปลูกป่าชายเลน ของชุมชน	3.74	0.90	มาก
2. การร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญต่างๆ	3.87	0.90	มาก
3. การช่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลนเพื่อทำเป็นต้นกล้า	3.55	1.25	มาก
4. การช่วยปลูกป่าชายเลนด้วยตนเอง โดยใช้ฝักหรือวิธีตาม ธรรมชาติ	3.68	0.92	มาก
5. การร่วมปลูกป่าชายเลนทดแทนป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม ร่วมกับชุมชน	3.72	0.96	มาก
6. การช่วยกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน	3.73	1.05	มาก
7. การช่วยบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ หรือแรงงานในการ ดำเนินกิจกรรมฟื้นฟู/ปลูกป่าชายเลน อย่างต่อเนื่อง	3.55	1.06	มาก
รวม	3.69	0.83	มาก

4.3.4 ผลของการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนผลของการจัดการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า ชาวบ้านมีความเห็นเกี่ยวกับผลของการจัดการในเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับตนเอง/คนในครอบครัวว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ = 3.98) ขณะที่ผลของการจัดการในเรื่องการใช้ไม้จากป่าชายเลนเพื่อนำมาทำเครื่องมือ เครื่องใช้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X}$ = 3.55) (ตารางที่ 19) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายได้เห็นคุณค่าของป่าชายเลน ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับตนเอง คนในครอบครัว และคนรุ่นหลังมากในปัจจุบันเมื่อป่าชายเลนมีการจัดการอย่างเหมาะสมและเห็นผลเป็นรูปธรรมจึงมองเห็นผลด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้มีคุณค่าที่เชื่อมโยงหลายด้านและหลายกลุ่มคนในชุมชน ขณะที่การใช้ไม้จากป่าชายเลนเพื่อทำเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ไม่ว่าจะเป็น หน้า คอกวัว หรืออุปกรณ์ประมง ในปัจจุบันมีการใช้ไม้ป่าชายเลนน้อย เพราะมีกฎกติกาของชุมชนควบคุม โดยมักจะพิจารณาให้ใช้ประโยชน์ เพื่อลดความเดือดร้อนของชาวบ้านในชุมชนที่มีฐานะลำบาก และให้ตามความจำเป็นเท่านั้น นอกจากนี้ปัจจุบันสิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่จะเป็นอิฐ ปูน ที่มีความแข็งแรงมากขึ้น ผลของการจัดการในแง่ของการให้ประโยชน์ในการใช้ไม้จากป่าชายเลนจึงน้อยลงกว่าในอดีต

ตารางที่ 19 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

การจัดการในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการจัดการ
1. การใช้ไม้จากป่าชายเลน เพื่อทำเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น หน้า คอกวัว	3.55	1.10	มาก
2. การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งประกอบอาชีพ หลัก เช่น ประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบธรรมชาติ ปลูกต้นจาก โดยไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน	3.85	1.20	มาก
3. การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลน โดยไม่รุก ล้ำเขตอุทยาน	3.74	1.02	มาก
4. การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งหาอาหารใน ปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน	3.81	0.96	มาก
5. การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อน ใจ โดยไม่ทำลายทรัพยากรป่าชายเลน	3.73	1.11	มาก
6. ป่าชายเลนในชุมชนสร้างสมดุลทางธรรมชาติ และรักษาสภาพแวดล้อม	3.88	1.07	มาก
7. ใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งป้องกันคลื่นลม ภัย พิบัติทางธรรมชาติ	3.96	1.04	มาก
8. ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับ ตนเอง/คนในครอบครัว	3.98	0.96	มาก
รวม	3.81	0.83	มาก

จากข้อมูลผลของการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านทางสายข้างต้น สรุปได้ว่า ผลของการจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านทางสาย โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน จะเห็นได้ว่าด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าคนในชุมชนบ้านทางสายส่วนใหญ่รู้จักประโยชน์ และความสำคัญของป่าชายเลนต่อการดำรงชีพของพวกเขา อันเป็นผลจากการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างช่วงที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรม กับช่วงที่ป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ในปัจจุบัน

4.4 ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย 5 ด้าน คือ (1) การคิดและเสนอปัญหา (2) การตัดสินใจ (3) การปฏิบัติการ (4) การรับผลประโยชน์ และ (5) การติดตามประเมินผล ผลปรากฏว่า สมาชิกชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในแต่ละด้านแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.1 เพศ พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เพศชายและหญิง ไม่มีความแตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน (ตารางที่ 20) ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกชุมชนทั้งเพศชายและหญิงต่างเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่มีขึ้นอย่างเสมอภาค โดยทุกคนมีสิทธิในการออกความคิดเห็นและร่วมลงมือปฏิบัติ และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับแนวคิด Participation ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆในการดำเนินการพัฒนาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย (สมลักษณ์ ไชยเสริฐ, 2549)

ตารางที่ 20 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามเพศ

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$		S.D.		t-test	P-value
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		
1. การคิดและเสนอปัญหา	3.75	3.85	0.86	0.76	-0.63 ^{ns}	0.53
2. การตัดสินใจ	3.58	3.71	0.90	0.80	-0.83 ^{ns}	0.41
3. การปฏิบัติการ	3.71	3.67	0.76	0.83	0.30 ^{ns}	0.76
4. การรับผลประโยชน์	3.78	3.78	0.77	0.68	-0.05 ^{ns}	0.96
5. การติดตามประเมินผล	3.73	3.70	0.81	0.79	0.22 ^{ns}	0.82
รวม	3.72	3.74	0.66	0.69	-0.15 ^{ns}	0.88

^{ns} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า สมาชิกชุมชนที่มาจากครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 21) ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่มีขึ้นเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าร่วม ไม่ได้จำกัดเฉพาะตัวแทนของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับ ดวงพร โปสรักษ์กะ (2552) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะสมาชิกในครัวเรือนของชุมชนต่างได้รับรู้ เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการป่าชายเลนในชุมชนอยู่เป็นประจำ และเมื่อใครต้องการเข้าร่วม ก็สามารถจะเข้าร่วมทำกิจกรรมได้โดยไม่ต้องจำกัดว่าต้องเป็นตัวแทนของครัวเรือน ทำให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 21 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอปัญหา	Between Groups	2	0.16	0.08	0.12 ^{ns}	.891
	Within Groups	141	97.26	0.69		
	Total	143	97.42			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	2	0.58	0.29	0.39 ^{ns}	.681
	Within Groups	141	106.56	0.76		
	Total	143	107.14			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	2	0.89	0.45	0.72 ^{ns}	.491
	Within Groups	141	87.73	0.62		
	Total	143	88.62			
4. การรับผลประโยชน์	Between Groups	2	2.54	1.27	2.41 ^{ns}	.094
	Within Groups	141	74.43	0.53		
	Total	143	76.97			
5. การติดตามประเมินผล	Between Groups	2	0.36	0.18	0.28 ^{ns}	.760
	Within Groups	141	91.10	0.65		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	2	0.85	0.42	0.95 ^{ns}	.389
	Within Groups	141	62.77	0.45		
	Total	143	63.62			

^{ns} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.3 ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร พบว่า จำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารต่างกัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบางด้านของการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ ในด้านการคิดและเสนอปัญหาจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านการตัดสินใจ การปฏิบัติการ และด้านการติดตามประเมินผล จำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 22) อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ง ตารางที่ 9) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร 9 - 12 แหล่ง มีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ และด้านการติดตามประเมินผล มากกว่าผู้ที่มีช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร 5 - 8 แหล่ง ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร 1 - 4 แหล่ง มีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มากกว่าจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารอื่น

จากการสังเกตปรากฏการณ์ในชุมชน เป็นไปได้ว่าช่วงแรกๆ ชุมชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีลักษณะการสื่อสารทางเดียวเป็นส่วนใหญ่ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และเสียงตามสาย แต่ผลจากการได้รับข่าวสารผ่านช่องทางเหล่านี้เป็นประจำทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้คิด และตั้งข้อสังเกตกับปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ในชุมชน ตลอดจนเริ่มเห็นความสำคัญของป่าชายเลน จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนได้ร่วมกันคิดเสนอปัญหาและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งช่วยเพิ่มช่องทาง และลักษณะของการสื่อสารเป็นแบบ 2 ทางมากขึ้น ผ่านการอบรม และการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ เจ้าหน้าที่ป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) ญาติพี่น้อง และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาระดับด้วยการนำความรู้ที่ได้รับมาลงมือปฏิบัติในการจัดการป่าชายเลนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ป่าชายเลน การปลูกป่าชายเลน การเข้าร่วมประชุมเพื่อตัดสินใจ ตลอดจนการร่วมติดตามประเมินผล ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังที่ สมลักษณ์ ไชยเสริฐ (2549) ที่ให้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เมื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing) ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริง และด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ได้ถูกแสดงออกมาอย่างหลากหลาย ทำให้การวินิจฉัยปัญหาและการเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย ตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินไปได้อย่างรอบรู้ และรอบคอบ โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ข้อมูลข่าวสารเพียงพอในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วม และต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือ จะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของ

กันและกันเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลดอคติที่มีต่อกัน และเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างผู้ที่เข้าร่วม

ตารางที่ 22 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอปัญหา	Between Groups	2	7.33	3.67	5.74**	.004
	Within Groups	141	90.08	0.64		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	2	5.35	2.67	3.70*	.027
	Within Groups	141	101.80	0.72		
	Total	143	107.15			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	2	3.77	1.88	3.13*	.047
	Within Groups	141	84.85	0.60		
	Total	143	88.62			
4. การรับผลประโยชน์	Between Groups	2	0.15	0.08	0.14	.868
	Within Groups	141	76.82	0.54		
	Total	143	76.97			
5. การติดตามประเมินผล	Between Groups	2	5.36	2.68	4.39*	.014
	Within Groups	141	86.10	0.61		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	2	2.49	1.24	2.87	.060
	Within Groups	141	61.12	0.43		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4.4.4 สถานภาพสมรส พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วม ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ด้านการคิดและเสนอปัญหาและการตัดสินใจ ผู้ที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 23) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ตารางที่ 1) พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ และด้านการรับผลประโยชน์ ผู้ที่มีสภาพหย่าร้าง/ม่าย มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่สถานภาพโสดและสมรส ในขณะที่ด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/ม่าย มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่สถานภาพโสด ทั้งนี้จากการสังเกตพบข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผู้ที่มีสภาพหย่าร้าง/ม่าย ต้องทำงานเลี้ยงตัวเอง และอยู่บ้านคนเดียวถึงร้อยละ 71.43 จึงไม่มีเวลามากพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ ประกอบกับในด้านการประเมินผล ผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/ม่าย ร้อยละ 78.57 ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยตรง จึงทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลน้อยกว่าผู้ที่สถานภาพโสดและสมรส

ตารางที่ 23 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามสถานภาพสมรส

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	2	2.86	1.43	2.13	.122
	Within Groups	141	94.55	0.67		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	2	2.55	1.276	1.72	.183
	Within Groups	141	104.59	0.742		
	Total	143	107.14			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	2	5.61	2.81	4.77*	.010
	Within Groups	141	83.00	0.589		
	Total	143	88.61			
4. การรับ ผลประโยชน์	Between Groups	2	3.50	1.75	3.36*	.038
	Within Groups	141	73.47	0.52		
	Total	143	79.97			
5. การติดตาม ประเมินผล	Between Groups	2	3.97	1.983	3.19*	.044
	Within Groups	141	87.49	0.621		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	2	3.39	1.69	3.97*	.021
	Within Groups	141	60.22	0.43		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.5 อายุ พบว่า ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหาการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ และด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีช่วงอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ขณะที่ในด้านการรับผลประโยชน์ ผู้ที่มีช่วงอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 24) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ง ตารางที่ 2) ผลปรากฏว่า ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11 – 29 ปี และ 49-67 ปี จะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการติดตามประเมินผล และในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 30 - 48 ปี ส่วนที่ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11-29 ปี มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนด้านการคิดและเสนอปัญหาการปฏิบัติการและในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 49-67 ปี จากการสังเกตผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11-29 ปี ซึ่งเป็นวัยหนุ่มสาวจะได้รับการปลูกฝังจากหน่วยงานและแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรมการปลูกป่าชายเลน การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทำให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนทำให้เห็นถึงความสำคัญ วิธีการ กระบวนการดูแลป่าชายเลนมากกว่า ในขณะที่ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 49-67 ปี ส่วนใหญ่จะมีความผูกพันกับป่าชายเลน จากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมายาวนาน และได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนได้ประสบกับปัญหาต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนป่าชายเลนขึ้นได้ นอกจากนี้ส่วนหนึ่งยังเป็นกลุ่มแกนนำที่ริเริ่มให้เกิดการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ต้น จากที่กล่าวมาทำให้การมีส่วนร่วมในช่วงอายุดังกล่าวจึงมีมากกว่าผู้ที่มีช่วงอายุ 30-48 ปี ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเลพบว่า ความแตกต่างในเรื่องอายุก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากย่อมได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าและตระหนักถึงผลของการทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนที่มีอายุน้อย

ตารางที่ 24 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามช่วงอายุ

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	3	15.19	5.06	8.62***	.000
	Within Groups	140	82.22	0.59		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	3	19.29	6.43	10.25***	.000
	Within Groups	140	87.85	0.63		
	Total	143	107.14			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	3	18.40	6.13	12.23***	.000
	Within Groups	140	70.21	0.50		
	Total	143	88.61			
4. การรับ ผลประโยชน์	Between Groups	3	5.26	1.75	3.42*	.019
	Within Groups	140	71.71	0.51		
	Total	143	76.97			
5. การติดตาม ประเมินผล	Between Groups	3	10.89	3.63	6.31***	.000
	Within Groups	140	80.57	0.57		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	3	12.46	4.15	11.37***	.000
	Within Groups	140	51.15	0.36		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.4.6 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่าด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และ 0.05 ตามลำดับ (ตารางที่ 25) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายกลุ่ม (ภาคผนวก ตารางที่ 3) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 44-63 ปี มีส่วนร่วมในด้าน การคิดและเสนอปัญหา ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการติดตามประเมินผล และในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 4-23 ปี และ 24-43 ปี ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ชูษา เสาวภาคย์ (2545) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาดกรณีศึกษา หาดป่าเมงอำเภอเสนาะจังหวัดตรัง พบว่า ประชาชนท้องถิ่นที่มีระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่นแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่มีการใช้ประโยชน์จากหาดป่าเมงมานานอยู่เป็นประจำ จะมีการเรียนรู้ถึงความสำคัญของทรัพยากรบริเวณชายหาดป่าเมงมากไปด้วย จึงทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สูง

ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 4-23 ปี มีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติการมากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 24-43 ปี และ 44-63 ปี ทั้งนี้อธิบายได้ว่า ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนช่วง 4-23 ปี แบ่งได้เป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ที่มีช่วงอายุอยู่ในวัยกำลังเรียน หรือวัยรุ่นที่ชุมชนพยายามปลูกฝังเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลน และการรักษาป่าชายเลนอยู่เป็นประจำ จึงเป็นเหตุให้มีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติการมากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนช่วงระยะเวลาอื่นๆ ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งจะเป็นผู้ที่เข้ามาภายหลังมักจะเป็นญาติพี่น้องหรือผู้ที่ย้ายเข้ามาทำงานในชุมชน ซึ่งต้องสร้างความไว้วางใจให้กับชุมชน โดยได้รับการชักชวนจากการพูดคุย พบปะกับญาติพี่น้องที่อยู่เดิมภายในชุมชน ผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ จึงอาจทำให้เข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติการในการจัดการป่าชายเลนกับชุมชนได้ไม่ยาก

ตารางที่ 25 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอปัญหา	Between Groups	3	6.20	2.07	3.17*	.026
	Within Groups	140	91.21	0.65		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	3	6.74	2.25	3.13*	.028
	Within Groups	140	100.40	0.72		
	Total	143	107.14			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	3	6.28	2.09	3.56*	.016
	Within Groups	140	82.33	0.59		
	Total	143	88.61			
4. การรับผลประโยชน์	Between Groups	3	9.93	3.31	6.91***	.000
	Within Groups	140	67.04	0.48		
	Total	143	76.97			
5. การติดตามประเมินผล	Between Groups	3	8.75	2.91	4.93**	.003
	Within Groups	140	82.71	0.59		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	3	7.15	2.38	5.91**	.001
	Within Groups	140	56.46	0.40		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.4.7 ภูมิลาเนา พบว่า ในภาพรวมผู้ที่ภูมิลาเนาอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ภูมิลาเนาจากที่อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (ตารางที่ 26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ที่ภูมิลาเนาอยู่ในชุมชน จะมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผลมากกว่าผู้ที่ภูมิลาเนาจากที่อื่น จากการสังเกตชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนมานาน จะมีความผูกพันกับป่าชายเลนจากการประกอบอาชีพหรือการใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมาโดยตลอด ทำให้สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนในชุมชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันที่ป่าชายเลนในชุมชนได้รับการดูแลรักษาให้มีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น และคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากป่าชายเลนอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาที่ป่าชายเลนในชุมชนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ชาวบ้านที่ภูมิลาเนาอยู่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการหวงแหนป่าชายเลนมากกว่าผู้ภูมิลาเนาเดิมอยู่ภายนอกชุมชน

ตารางที่ 26 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตาม ภูมิลาเนา

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$		S.D.		t-test	P-value
	อยู่ในชุมชน	จากที่อื่น	อยู่ในชุมชน	จากที่อื่น		
1. การคิดและเสนอปัญหา	3.97	3.10	0.76	0.69	6.01***	.000
2. การตัดสินใจ	3.81	2.94	0.79	0.80	5.25***	.000
3. การปฏิบัติการ	3.81	3.23	0.78	0.64	3.70***	.000
4. การรับผลประโยชน์	3.88	3.40	0.71	0.71	3.24**	.002
5. การติดตามประเมินผล	3.81	3.34	0.81	0.64	2.89**	.005
รวม	3.85	3.23	0.65	0.49	5.62***	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.4.8 ระดับการศึกษา พบว่า ในภาพรวมผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 27) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ง ตารางที่ 4) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จะมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผลมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาอาจเป็นไปได้ว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ด้วยวุฒิการศึกษาที่ได้รับ จึงมีส่วนน้อยที่ออกไปทำงานภายนอกชุมชน โดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอยู่ในชุมชน จึงสามารถพบเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนในชุมชนและมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผลได้ดีกว่า ระดับการศึกษาอื่น ๆ ที่ออกไปทำงานภายนอกชุมชนหรือประกอบอาชีพที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ข้อค้นพบนี้ ไม่สอดคล้องกับชัยยันต์ กาวีวน (2544) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟป่ากรณีศึกษาป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน-แม่กางอำเภอคลองจั้งหัดแพร่ พบว่า ระดับการศึกษาสูงกว่ามีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่ามากกว่าระดับการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยระดับการศึกษาที่สูงกว่าทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาต่างๆ และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลกว่าระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า

ตารางที่ 27 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามระดับการศึกษา

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอปัญหา	Between Groups	4	5.07	1.27	1.91	.113
	Within Groups	139	92.35	0.66		
	Total	143	97.42			
2. ตัดสินใจ	Between Groups	4	2.53	0.63	0.84	.502
	Within Groups	139	104.61	0.75		
	Total	143	107.14			
3. ปฏิบัติการ	Between Groups	4	3.97	0.99	1.63	.170
	Within Groups	139	84.65	0.61		
	Total	143	88.62			
4. รับผลประโยชน์	Between Groups	4	4.86	1.21	2.34	.058
	Within Groups	139	72.12	0.52		
	Total	143	76.98			
5. ติดตามประเมินผล	Between Groups	4	7.33	1.83	3.03*	.020
	Within Groups	139	84.13	0.61		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	4	3.74	0.94	2.17	.075
	Within Groups	139	59.87	0.43		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.9 การประกอบอาชีพ พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการคิดและเสนอปัญหา ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 28) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายกลุ่ม (ภาคผนวก ง ตารางที่ 5) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพ 3 อาชีพขึ้นไป มีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการติดตามประเมินผล และในภาพรวม มากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพ 1 อาชีพ และ 2 อาชีพ ทั้งนี้ เนื่องจากครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ 3 อาชีพขึ้นไป ส่วนใหญ่สมาชิกในครัวเรือนจะมีอย่างน้อย 1 อาชีพที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจึงเป็นกลุ่มที่ได้สัมผัสกับป่าชายเลน และทรัพยากรโดยตรง ทำให้สามารถพบเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนจากการบุกรุก หรือการทำลาย ได้ดีกว่าอาชีพอื่นๆ ขณะที่ครัวเรือนประกอบอาชีพ 1 อาชีพ และ 2 อาชีพ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรค้าขาย รับจ้าง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้จะได้รับความรู้ข้อมูลจากเพื่อนบ้านที่ประกอบอาชีพประมง และผู้นำชุมชนเป็นหลัก ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟป่า กรณีศึกษา ป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน - แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ กล่าวว่า เนื่องจากในแต่ละสาขาอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ และเวลาในการปฏิบัติงาน ทำให้ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟป่าได้เหมือนกันทุกสาขาอาชีพ ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 28 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามจำนวนอาชีพ

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	2	11.36	5.68	9.30***	.000
	Within Groups	141	86.06	0.61		
	Total	143	97.41			
2. ตัดสินใจ	Between Groups	2	3.32	1.66	2.26	.109
	Within Groups	141	103.82	0.74		
	Total	143	107.15			
3. ปฏิบัติการ	Between Groups	2	4.95	2.47	4.17*	.017
	Within Groups	141	83.67	0.59		
	Total	143	88.62			
4. รับผลประโยชน์	Between Groups	2	3.30	1.65	3.16*	.046
	Within Groups	141	73.67	0.52		
	Total	143	76.98			
5. ติดตามประเมินผล	Between Groups	2	5.49	2.74	4.50*	.013
	Within Groups	141	85.97	0.61		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	2	4.75	2.38	5.69**	.004
	Within Groups	141	58.86	0.42		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.4.10 รายได้ พบว่า ครั้วเรือที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผลครั้วเรือที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 29) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่โดย (ภาคผนวก ตารางที่ 6) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ครั้วเรือที่มีรายได้อยู่ในช่วง 8,001 – 10,000 บาท มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และด้านการติดตามประเมินผลน้อยกว่าครั้วเรือที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท 5,001 – 8,000 บาท, 10,001 – 14,000 บาท, 14,001 – 17,000 บาท และ 17,000 ขึ้นไป อาจเป็นไปได้ว่าครั้วเรือที่มีรายได้ 8,001-10,000 บาท ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน เช่น ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง จึงทำให้ไม่มีส่วนร่วมในด้านดังกล่าว

ขณะที่ครั้วเรือที่มีรายได้ 17,000 ขึ้นไป จะมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์มากกว่าครั้วเรือที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท อาจเป็นเพราะ ในครั้วเรือมีการประกอบอาชีพ มากกว่า 1 อาชีพ และมีอย่างน้อย 1 อาชีพที่รับผลประโยชน์จากป่าชายเลน เช่น การประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ข้อค้นพบนี้ไม่สอดคล้องกับ ฉันทพล จันทะแจ้ง (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านแม่สาบ ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มรายได้ 5,001-10,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มรายได้อื่นๆ เพราะกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หาของป่าขาย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างนี้จะให้ความสนใจและเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรจากป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีระดับรายได้มากกว่า

ตารางที่ 29 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตาม รายได้

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	5	2.27	0.45	0.66	0.656
	Within Groups	138	95.16	0.69		
	Total	143	97.43			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	5	3.38	0.68	0.90	0.485
	Within Groups	138	103.77	0.75		
	Total	143	107.15			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	5	3.34	0.67	1.08	0.374
	Within Groups	138	85.28	0.62		
	Total	143	88.62			
4. การรับ ผลประโยชน์	Between Groups	5	7.67	1.53	3.05*	0.012
	Within Groups	138	69.31	0.50		
	Total	143	76.98			
5. การติดตาม ประเมินผล	Between Groups	5	7.68	1.54	2.52*	0.03
	Within Groups	138	83.78	0.61		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	5	3.73	0.75	1.72	0.134
	Within Groups	138	59.88	0.43		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.4.11 การเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า ผู้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการคิดและเสนอปัญหาและด้านการตัดสินใจ ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ขณะที่ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 30) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ง ตารางที่ 7) พบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 5 กลุ่มขึ้นไปมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนในทุกด้าน มากกว่าผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 1-2 กลุ่ม และ 3-4 กลุ่ม โดยผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 5 กลุ่มขึ้นไป ยังมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการติดตามประเมินผล และในภาพรวม มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม

ขณะที่ผู้ที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม จะมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และในภาพรวม มากกว่าผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม 1-2 กลุ่ม จากการสังเกตชุมชน พบว่า การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือไม่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนบ้านทางสายสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะคือ 1) เป็นสมาชิกกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการป้าชายเลน ที่อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนน้อยกว่า 2) เป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป้าชายเลน ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนในด้านต่างๆ ได้มากกว่าลักษณะแรก และ 3) ไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใดๆเลย แต่เมื่อมีการร้องขอให้ช่วยเหลือทั้งในด้านการเข้าร่วมกิจกรรม หรือคำปรึกษาในด้านการจัดการป้าชายเลนก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับชุมชนได้ จะเห็นได้ว่าในแต่ละกลุ่มสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในหลายๆกลุ่ม ของชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสาย แสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่ในการมีส่วนร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ผู้ที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกก็มีความพร้อมเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เมื่อมีการร้องขอหรือมีการจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชนด้วยความเต็มใจและมีน้ำใจของคนในชุมชน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ ชุติภรณ์ จิมเจริญ (2544) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป้าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ซึ่งอธิบายว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ จะทำให้ประชาชน รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มในบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไป อีกทั้งการได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อาจก่อให้เกิดความสามัคคี และมีน้ำใจเกิดขึ้นได้อีกด้วย

ตารางที่ 30 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตาม
การเป็นสมาชิกทางสังคม

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	3	14.55	4.85	8.20***	.000
	Within Groups	140	82.86	0.59		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	3	19.93	6.64	10.66***	.000
	Within Groups	140	87.22	0.62		
	Total	143	107.15			
3. การปฏิบัติกร	Between Groups	3	10.30	3.43	6.14**	.001
	Within Groups	140	78.32	0.56		
	Total	143	88.62			
4. การรับ ผลประโยชน์	Between Groups	3	7.60	2.53	5.11**	.002
	Within Groups	140	69.38	0.60		
	Total	143	76.98			
5. การติดตาม ประเมินผล	Between Groups	3	7.01	2.34	3.87*	.011
	Within Groups	140	84.45	0.60		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	3	10.11	3.37	8.81***	.000
	Within Groups	140	53.51	0.38		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.4.12 การใช้ประโยชน์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการคิดและเสนอปัญหา และด้านการตัดสินใจ ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ (ตารางที่ 31) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ (ภาคผนวก ง ตารางที่ 8) พบว่า ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 5 อย่างขึ้นไป จะมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจมากกว่าผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์ 1-2 อย่าง และ 3-4 อย่าง ขณะที่ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1-2 อย่าง มีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหามากกว่าผู้ที่ไม่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน และมีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 3 – 4 อย่าง

จากการสังเกต ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1 - 2 อย่าง ส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในครัวเรือน การนำไม้มาทำไม้ฟืนเพื่อหุงต้ม หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของครัวเรือนที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของปริมาณสัตว์น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน และสิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนได้อย่างต่อเนื่อง จากลักษณะการดำเนินชีวิตดังกล่าวของชาวบ้านกลุ่มนี้ ทำให้มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาต่างๆ ให้กับชุมชน ได้มากกว่าผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในด้านอื่นๆ ขณะที่ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 5 อย่างขึ้นไป จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก อาจเป็นเพราะว่า การใช้ประโยชน์ที่มีความหลากหลาย นอกเหนือจากการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค หรือการนำไม้มาทำไม้ฟืน แต่ยังใช้เป็นแหล่งสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพประมงจับสัตว์น้ำ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เมื่อต้องมีการตัดสินใจที่จะส่งผลต่อการ ใช้ประโยชน์ หรือการประกอบอาชีพจึงทำให้มีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจมากกว่าผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนน้อยกว่า หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเลย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ สถาพร อธิพิงษ์ (2536) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลนศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรีพบว่า ผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะมีระดับการมีส่วนร่วม และความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ เพราะ ปริมาณการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะช่วยทำให้ผู้ใช้ประโยชน์ตระหนักถึงคุณค่าของการมีป่าชายเลน และใช้ประโยชน์โดยคำนึงถึงหลักการอนุรักษ์ที่จะช่วยทำให้ป่าชายเลนไม่สูญสิ้นไป ส่งผลให้เกิดความต้องการจะช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

ตารางที่ 31 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตาม
จำนวนการใช้ประโยชน์

การมีส่วนร่วม		df	SS	MS	F	P-value
1. การคิดและเสนอ ปัญหา	Between Groups	3	10.87	3.62	5.86**	.001
	Within Groups	140	86.54	0.62		
	Total	143	97.41			
2. การตัดสินใจ	Between Groups	3	6.86	2.29	3.19*	.026
	Within Groups	140	100.28	0.72		
	Total	143	107.15			
3. การปฏิบัติการ	Between Groups	3	4.07	1.36	2.25	.086
	Within Groups	140	84.55	0.60		
	Total	143	88.62			
4. การรับ ผลประโยชน์	Between Groups	3	2.11	0.70	1.31	.273
	Within Groups	140	74.87	0.54		
	Total	143	76.98			
5. การติดตาม ประเมินผล	Between Groups	3	2.00	0.67	1.05	.375
	Within Groups	140	89.46	0.64		
	Total	143	91.46			
รวม	Between Groups	3	3.56	1.19	2.77*	.044
	Within Groups	140	60.05	0.43		
	Total	143	63.61			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยส่วนบุคคลทั้ง 12 ปัจจัย พบว่ามี 10 ปัจจัย คือ สถานภาพสมรส อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ภูมิฐานะ ระดับการศึกษารายได้ การประกอบอาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลน

ในหัวข้อนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลนด้านต่างๆ 4 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน ด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน และด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ซึ่งผลการวิเคราะห์ที่เป็นดังต่อไปนี้

4.5.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลน ในด้านการอนุรักษ์ พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล มีความสัมพันธ์กับผลของการจัดการด้านการอนุรักษ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (ตารางที่ 32) เมื่อพิจารณาระดับของความสัมพันธ์จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่าด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในด้านการร่วมคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนในการรับผลประโยชน์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน อยู่ในระดับต่ำ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านทางสาย มีการลองผิดลองถูกมาเป็น ระยะเวลา 10 ปี และเริ่มดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์อย่างเต็มรูปแบบมาเพียงระยะเวลาไม่นานนัก คือ เริ่มจัดการพื้นที่อนุรักษ์โดยชุมชนมีการตั้งกฎ กติกา อย่างเป็นรูปธรรม และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลน เมื่อปี 2551 และการกำหนดพื้นที่เขตอภัยทาน อย่างเป็นทางการจากพื้นที่เดิมที่ชุมชนรับรู้เฉพาะในตัวของชุมชนเอง เมื่อปี พ.ศ. 2554 ทำให้มีความสัมพันธ์ของการจัดการด้านนี้กับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ ปัจจุบันชุมชนมีการใช้ประโยชน์อยู่บนพื้นฐานของกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันตั้งไว้ อันเป็นผลมาจากความพยายามจัดการป่าชายเลนเพื่อความยั่งยืนจึงทำให้ การรับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการป่าชายเลนกับการอนุรักษ์มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ

ตารางที่ 32 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน

การมีส่วนร่วม	ผลด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. การคิดและเสนอปัญหา	.597***	.000	ระดับปานกลาง
2. การตัดสินใจ	.558***	.000	ระดับปานกลาง
3. การปฏิบัติการ	.535***	.000	ระดับปานกลาง
4. การรับผลประโยชน์	.491***	.000	ระดับต่ำ
5. การติดตามประเมินผล	.528***	.000	ระดับปานกลาง

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.5.2 จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลน ในด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล มีความสัมพันธ์กับผลของการจัดการด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (ตารางที่ 33) เมื่อพิจารณาระดับของความสัมพันธ์จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่า ผลของการจัดการด้านการดูแลรักษาป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ ด้านการติดตามประเมินผล ด้านการปฏิบัติการ และด้านการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการเริ่มดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบเมื่อปี 2551 ชาวบ้านตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ด้วยการเรียกประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาทางออกของปัญหาในการดูแลป่าชายเลนอย่างเป็นทางการ ทั้งการตรวจตราป่าชายเลนกับสำนักพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) การจับกุมผู้กระทำความผิด การช่วยกันสอดส่องดูแล และแจ้งเมื่อพบผู้กระทำความผิด การรวมแก้ปัญหาจากการบุกรุก หรือทำลายพื้นที่ป่าชายเลน จึงทำให้ด้านการคิดและเสนอปัญหา มีความสัมพันธ์กับการดูแลรักษาป่าชายเลนอยู่ในระดับสูง ขณะที่ความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ ยังมีระดับความสัมพันธ์ยังไม่สูงมากนัก เป็นไปได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมในด้านอื่นๆ ผลโดยรวมยังไม่มีความสอดคล้องกันมากนัก โดยผู้ที่มีส่วนในการดูแลรักษาป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายส่วนใหญ่ยังเป็นผู้นำชุมชน และสมาชิกกลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง (รสทช.)

ที่ได้รับการอบรมการดูแลป่าชายเลนมาโดยตรง โดยมีชาวบ้านในหมู่บ้านคอยเป็นหูเป็นตา หรือแจ้งแก่ผู้นำชุมชนเมื่อพบการกระทำผิด

ตารางที่ 33 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน

การมีส่วนร่วม	ผลด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. การคิดและเสนอปัญหา	.761***	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
2. การตัดสินใจ	.688***	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
3. การปฏิบัติการ	.635***	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
4. การรับผลประโยชน์	.584***	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
5. การติดตามประเมินผล	.646***	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.5.3 จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนในด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (ตารางที่ 34) เมื่อพิจารณาระดับของความสัมพันธ์จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่า ผลของการจัดการด้านการฟื้นฟูป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ และด้านการปฏิบัติการอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการรับผลประโยชน์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลของการจัดการด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน อยู่ในระดับปานกลาง ข้อสังเกตที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) แสดงให้เห็นว่า เมื่อชุมชนเริ่มดำเนินการดูแลรักษาป่าชายเลนอย่างเข้มข้น เพื่อแก้ปัญหาการบุกรุก หรือการทำลายป่าชายเลนอย่างจริงจัง การดำเนินงานขั้นต่อมาคือ การฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย การขอพันธุ์ไม้ป่าชายเลนมาปลูก การเข้ารับการอบรมการปลูกป่าชายเลน การอบรม รสทช. (ราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง) การขอพันธุ์สัตว์น้ำมาปล่อย ล้วนเป็นกิจกรรมที่หวังจะฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิมอีกครั้งแต่เนื่องจากเป็นความพยายามที่เกิดตามมาภายหลัง

ผลที่ได้อาจจะยังไม่สอดคล้องกันดีกับระดับของการลงแรงในการมีส่วนร่วมด้านต่างๆ จึงทำให้ชาวบ้านบ้านทางสายมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ และด้านการปฏิบัติการในการฟื้นฟูป่าชายเลนอยู่ในระดับสูง ขณะที่ด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 34 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน

การมีส่วนร่วม	ผลด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. การคิดและเสนอปัญหา	.670***	.000	ระดับปานกลาง
2. การตัดสินใจ	.734***	.000	ระดับสูง
3. การปฏิบัติการ	.763***	.000	ระดับสูง
4. การรับผลประโยชน์	.540***	.000	ระดับปานกลาง
5. การติดตามประเมินผล	.676***	.000	ระดับปานกลาง

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

4.5.4 จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล มีความสัมพันธ์กับผลของการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 (ตารางที่ 35) เมื่อพิจารณาระดับของความสัมพันธ์จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) พบว่า การจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ ด้านการคิดและเสนอปัญหา และด้านการตัดสินใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุมชนบ้านทางสายได้ดำเนินการจัดการป่าชายเลนมาเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี นับตั้งแต่เริ่มมีการขับเคลื่อน แต่ก็ต้องเรียนรู้และประสบปัญหาต่างๆ ทางพอสมควร จนภายหลังได้มีความพยายามในการฟื้นฟูป่าชายเลนจนได้ผลเป็นรูปธรรม และปัจจุบันเริ่มได้รับผลประโยชน์จากธรรมชาติในพื้นที่ป่าชายเลนและบริเวณที่เชื่อมโยงกัน แต่ก็ยังไม่เต็มที่นัก ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจึงไม่สูงในทุกด้าน จาก

การสัมภาษณ์และพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนทำให้ทราบว่า เกิดเปลี่ยนแปลงของปริมาณสัตว์น้ำที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีขนาดใหญ่ขึ้น และสามารถนำมาบริโภคได้ทุกวัน ดังคำบอกเล่าที่ว่า “ปลาที่หายาก และหาไม่เจออีกเลยตั้งแต่มีปัญหาการทำวนรุนก็มีขึ้น เช่น ปลาหลอบัน (ปลากระบอกขนาดใหญ่) ตัวขนาด 3 กิโลกรัม” (การสัมภาษณ์ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 วันที่ 15 ตุลาคม 2555) อีกทั้งคนในชุมชนบ้านทางสายยังได้มีการใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่าของป่าชายเลน ไม่กอบโกยเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เช่น การใช้ไม้ หากมีการนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้ต้องมีการขออนุญาต และบันทึกข้อมูลเป็นหลักฐานเมื่อนำมาใช้จะต้องปลูกทดแทนกลับไปด้วย ส่วนการทำประมงพื้นบ้านมุ่งเน้นการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้าน ที่ไม่ทำลายระบบนิเวศของป่าชายเลน ไม่บุกรุก และทำลายทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งศึกษาดูงานแก่นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนลูกหลานรุ่นหลังให้ เรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของป่าชายเลนในชุมชน จึงทำให้ผลของการจัดการในด้านการใช้ประโยชน์ที่ได้รับอาจจะไม่ด้นกในด้านปริมาณแต่ด้วยความรู้สึทรวงแหงที่มีต่อคุณค่าของป่าชายเลน จึงทำให้การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลกับผลของการจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมีความสอดคล้องกันดีกว่า

ตารางที่ 35 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับการจัดการป่าชายเลนด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

การมีส่วนร่วม	ผลด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน		
	r	P-value	ระดับความสัมพันธ์
1. การคิดและเสนอปัญหา	.429***	.000	ระดับต่ำ
2. การตัดสินใจ	.401***	.000	ระดับต่ำ
3. การปฏิบัติการ	.491***	.000	ระดับต่ำ
4. การรับผลประโยชน์	.650***	.000	ระดับปานกลาง
5. การติดตามประเมินผล	.508***	.000	ระดับปานกลาง

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จากข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนข้างต้นสรุปได้ว่า (1) ด้านการอนุรักษ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับต่ำ ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ระดับปานกลาง (2) ด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการร่วมคิดและเสนอปัญหา อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง (3) ด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจและด้านการปฏิบัติการ อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง และ (4) ด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการ ด้านการร่วมคิดและเสนอปัญหา และด้านการตัดสินใจ อยู่ในระดับต่ำ ส่วนด้านอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกชุมชนบ้านทางสาย (2) ระดับการมีส่วนร่วมและผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย (3) ปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย และ (4) ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลพิัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ ได้จากการสุ่มตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลพิัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 233 ครัวเรือน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างใน ธีรวิทย์ เอกะกุล, 2543: 149) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มเท่ากับ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 144 ครัวเรือน จากนั้นจึงทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้วิธีจับฉลากแบบไม่ใส่คืน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน และแนวประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัธยฐานเลขคณิต (Arithmetic means) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ที่ใช้คือการหาค่าสถิติ t-test และ F-test และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 70.14 เป็นเพศชาย ร้อยละ 63.20 มีสถานภาพสมรสเป็นส่วนใหญ่ มีอายุเฉลี่ย 38.47 ปี กลุ่มตัวอย่างเป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ในหมู่บ้าน ร้อยละ 79.86 มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย 33.49 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 55.56 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน ประกอบอาชีพทำ สวนยางพารามากที่สุด รายได้ของครัวเรือน อยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท เป็นสัดส่วนสูงสุดร้อยละ 58.33 เป็น

สมาชิกกลุ่ม กลุ่มกองทุนหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ช่องทางของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลนที่ชาวบ้านได้รับมากที่สุด คือ โทรทัศน์ ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ใช้เป็นแหล่งไม้ใช้สอยมากที่สุด ร้อยละ 90.98

5.1.2 ระดับการมีส่วนร่วม และผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย พบว่าชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ผลของการจัดการป่าชายเลน ทั้ง โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

5.1.3 การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

พบว่า เพศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ขณะที่ด้านจำนวนการใช้ประโยชน์และสถานภาพ ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับปัจจัยด้านการเป็นสมาชิกกลุ่ม ช่วงอายุ และภูมิลำเนา ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และจำนวนอาชีพ ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับผลของการจัดการป่าชายเลน

1) ผลด้านการอนุรักษ์พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการร่วมคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการด้านการอนุรักษ์ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการรับผลประโยชน์มีความสัมพันธ์ทางบวก แต่อยู่ในระดับต่ำ

2) ผลด้านการดูแลรักษาป่าชายเลน พบว่า การจัดการด้านการดูแล รักษาป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการร่วมคิด และเสนอปัญหา อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านการตัดสินใจ การติดตามประเมินผล การปฏิบัติการ และการรับผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดูแลรักษาป่าชายเลนอยู่ในระดับปานกลาง

3) ผลด้านการฟื้นฟูป่าชายเลน พบว่า การจัดการป่าชายเลน ด้านการฟื้นฟูป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ และการปฏิบัติการ อยู่ในระดับสูง ส่วนการติดตามประเมินผล การร่วมคิดและเสนอปัญหา และการรับผลประโยชน์มีความสัมพันธ์ ทางบวกกับการฟื้นฟูป่าชายเลนอยู่ในระดับปานกลาง

4) ผลด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน พบว่า การจัดการด้านการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมการรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการปฏิบัติการ การร่วมคิดและเสนอปัญหา และด้านการตัดสินใจมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน อยู่ในระดับต่ำ

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ประเด็น คือข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในประกอบการวางแผน กำหนดแนวทาง หรือปรับปรุงการดำเนินการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย หรือชุมชนอื่นๆ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

5.2.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า การวางแผนเพื่อสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนควรเริ่มจาก

1) ผู้ที่มีอายุในช่วง 11 -29 ปี ซึ่งเป็นวัยเยาวชนและวัยหนุ่มสาวมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านการลงมือปฏิบัติ โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติ รุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีความเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนในระยะยาว

สำหรับผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 49 - 67 ปี ซึ่งช่วงอายุจะมีประสบการณ์ และได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนมาโดยตลอด จะเป็นผู้ตอบปัญหา สาเหตุของปัญหาได้ดีกว่าผู้ที่มีช่วงอายุน้อย ดังนั้นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 49 - 67 ปี ควรฝึกการพัฒนาภาวะผู้นำ เพราะการที่ผู้อาวุโสหรือคนที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ มาเป็นแกนนำ ให้คำปรึกษา จะเป็นกำลังสำคัญในการโน้มน้าวให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนได้ดีขึ้น อีกทั้งควรการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ในชุมชน ให้กับผู้ที่มีอายุในช่วง 11-29 ปี เพื่อปลูกฝังและสร้างความพร้อมในการจัดการป่าชายเลนในระยะยาวต่อไป

2) การเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ได้ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนเพิ่มขึ้น แต่การมีส่วนร่วมจะต้องเกิดขึ้นมาจากจิตสำนึกภายในตัวบุคคล ดังนั้น ควรส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกชุมชน ด้วยสร้างความรู้สึกรักท้องถิ่น และห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ให้เกิดขึ้นจากภายในจิตใจ ด้วยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมลงมือทำงานร่วมกัน สร้างวัฒนธรรมของการเอื้ออาทร และการแบ่งปันให้เกิดขึ้นในชุมชน ผสานกับการจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ฝึกให้ชุมชนวิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง และมีเครือข่ายการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่มีการจัดการป่าชายเลน

3) การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยตรง ด้วยการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายในการจัดการ และปกป้องทรัพยากรป่าชายเลนที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะได้เข้ามาบริหารจัดการป่าชายเลน ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การดูแลรักษา และ การใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการพิจารณาถึงความยั่งยืนในการดำรงชีพและความเป็นธรรมในการเข้าถึง เช่น การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของป่าชายเลนในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ แหล่งสมุนไพร รักษาโรค และแหล่งสร้างอาชีพ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน เพราะกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยตรงจะรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดีระหว่างป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมกับป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนได้

4) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเข้ามาสนับสนุนในการเป็นพี่เลี้ยง ที่คอยให้คำแนะนำด้วยความรู้สึกเหมือนเป็นคนในชุมชน ด้วยการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างตัวเจ้าหน้าที่ และชาวบ้านในชุมชน พร้อมทั้งจะรับฟังพร้อมทั้งให้คำแนะนำเมื่อชาวบ้านมีข้อสงสัย หรือต้องการความช่วยเหลือในระหว่างที่ดำเนินงานเพื่อให้การจัดการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่ไม่ถูกทอดทิ้งหรือถูกบังคับว่าต้องทำ อีกทั้งการให้คำแนะนำเรื่องการหาทุนสนับสนุนหรือช่วยเหลือในเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ก็เป็นสิ่งสำคัญอีกทางหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น การสนับสนุนน้ำมันสำหรับเรือตรวจตรา พัฒนาศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนให้มีอุปกรณ์เครื่องมือ เพื่อรองรับนักเรียน/นักศึกษา หรือผู้มาเยี่ยมชมจากภายนอก เป็นต้น

5) การสร้างอาชีพเสริมให้กับชุมชน โดยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน อาจจะใช้การจัดการจัดตั้งเป็นศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้ป่าชายเลนในชุมชน ผสานกับการผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ผู้มาเที่ยวหรือมาศึกษาดูงานสามารถมีกิจกรรมปลูกป่าชายเลนร่วมไปด้วย เนื่องจากชุมชนบ้านทางสายยังมีความสามารถด้านการแข่งขันเรือขนาดเล็ก ที่สามารถนำมาใช้เป็นจุดทำกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกเหนือจากการล่องเรือชมธรรมชาติหรือเรียนรู้วิถีชาวประมงได้อีกทางหนึ่งด้วย

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

- 1) ควรมีการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการป่าชายเลน
- 2) ควรมีการศึกษาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชน เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น
- 3) ควรศึกษารูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กรกฎ ทองชะโชค, จันทรา สุขุม และชนากร โกมลวานิช. 2554. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์สถิติของประชาชนในการจัดการป่าชายเลนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2552. แผนยุทธศาสตร์การจัดการป่าชายเลนประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2553. รายงานสถานการณ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งของประเทศไทย ประจำปี 2552. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กาล ประจະ. ผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2555.
- กฤษณะ จันทรปรารงค์. 2549. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2552. อุปสรรคในการมีส่วนร่วม. <http://www.meedee.net/magazine/-job/creative-career/344>, (สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2556).
- คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. 2553. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2553. [ซีดี-รอม]. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- คลังปัญญาไทย. 2547. ประโยชน์ของป่าชายเลน. <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/>, (สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2552).
- จิรพันธ์ หมวดจันทร. 2555. สถานการณ์การบุกรุกป่าชายเลนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. 2556. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน. <http://www.-gotoknow.org/posts/300149>, (สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2556).
- ชยุดิ ผลชวนปัญญา. 2543. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนววัฒนธรรมชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. ค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชวลีภรณ์ นิมเจริญ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชญา เสาวภาคย์. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาด
กรณีศึกษาหาดปากเมง อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชูเกียรติ ภัยลี. 2536. การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบ
ปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงาน
ของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมี
ส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ กาวิวน. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้า กรณีศึกษาป่า
สงวนแห่งชาติแม่ลาน-แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณวัฒน์ สุเทพากร. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงพระชนมายุ 72 พรรษา
จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพล จันทะแจ้ง. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชน
บ้านแม่สาด ตำบลแม่กระหน อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงพร โปสรักขกะ. 2552. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคม-
อย่างยั่งยืน สำนักงานบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ดาร์ตัน ชันนุ้ย. ผู้นำไม่เป็นทางการ. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2555.
- ด้าด ชาลุดีน, บ่าว ดาวนุ้ย, พล ชะมัดพงศ์, มะอิษา นาวาเดช, สาหมาด หลังเส้น และวัชระ
ยาวาหบ. 2548. รายงานการวิจัยโครงการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนชุมชน
บ้านคลองลิตี อำเภอกาแพง จังหวัดสตูล. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก. บทความเรื่องระบบนิเวศป่าชายเลน. <http://www.bangyaphrak.go.th/-article-detail.php?id=26>, (สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2553).
- บรรจง กณะกาศัย. 2540. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2545. *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ. 2531. *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพฯ: ศรีอนันต์.
- บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ. 2542. *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับวิจัย*. กรุงเทพฯ: B&D.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน. 2551. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งขององค์กรพัฒนาเอกชน กรณีโครงการอันดามัน. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 21: 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2551), 133-147.
- บำรุงศักดิ์ ฉัตรอนันท์เวช, เกรียง มหาศิริ, ไพรัตน์ สุทธิพล และวิระพันธุ์ ทองมาก. 2548. *เอกสารประกอบการอบรมเรื่องทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประจวบ สือประสาร. 2542. การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียนขยายโอกาสในเขตการศึกษา 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, แขนงวิชาบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประทีป นวลเจริญ นวลเจริญ มั่นทนา นวลเจริญ นนท์ มีล้ำ ปริญญา บัณฑิต โคนกัทร ตามรสสุวรรณ และรุสนี อูมา. 2549. *คู่มือพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่*. โครงการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่. กระบี่: องค์การบริหารส่วนจังหวัดกระบี่.
- พรทิพย์ หาผล. 2544. ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเปรี๊ตใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิระพิชญ์ ปานภักดี. 2549. รูปแบบการจัดการป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน :กรณีศึกษาชุมชนบ้านบางโรง หมู่ 3 ตำบลปากดอ อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย. 2538. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าต้น
ตำบลปอน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยะหมื่น ประังเจะ. กรรมการหมู่บ้าน. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2555.
- รัชณี จักรช่วย. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กรณีศึกษา
ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร-
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ลือไชย เจริญฤทธิ์. สมาชิกศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2555.
- เลียบ ทองเกื้อ. สมาชิกศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2555.
- วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
บึงขุนทะเล. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิเศษฐ อุมาจิ. ผู้ตรวจการป่าชายเลน. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2555.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2546. *การบริหารและจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง*. กรุงเทพฯ:
โพธิ์เพชร.
- วิไลพร จันทรสุวรรณ. 2544. การมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติในนิคมสร้างตนเองท้ายเหมือง จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร-
บัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิษณุ บุญมาร์ตัน. 2548. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กับกำเนิดทางเลือกของการพัฒนา. http://www.wiszanu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=83. (สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555).
- ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง
กรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
สิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุภวิทย์ พลพั่ง. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทางสาย. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2555.
- สถาพร อธิพิงษ์. 2536. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่และกิ่งอำเภอนายาอาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สนใจ หะวานนท์ และจิระศักดิ์ ชูความดี. มปป. *ระบบนิเวศป่าชายเลนของประเทศไทยและทิศทางการจัดการส่วนจัดการป่าชายเลนป่าพรุและพื้นที่ชุ่มน้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการป่าไม้
กรมป่าไม้.

- สนใจ หะวานนท์ และพจนา เอื้องไพบูลย์. 2550. *การจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ระยะ 5 ปี (ปี 2551-2555)*. ประมวลผลงานวิจัยการประชุมวิชาการระบบนิเวศป่าชายเลนแห่งชาติ “ป่าชายเลน: รากฐานเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชายฝั่ง”. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ประสพชัยการพิมพ์.
- สนิท อักษรแก้ว. 2542. *ป่าชายเลน นิเวศและการจัดการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สนิท อักษรแก้ว. 2541. *ระบบนิเวศป่าชายเลน*. http://www.smccrc.go.th/km_forest.html, (สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2553).
- เสน่ห์ จามริก. 2537. *สังคมไทยกับการพัฒนาที่ก่อปัญหา*. กรุงเทพฯ: คบไฟ
- สบสุข ลีละบุตร. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยี-การบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ. 2549. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สรวิรัตน์ เตชรัตน์. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งพื้นที่ปากแม่น้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรีและตราด. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุธี วรประดิษฐ์. 2552. *การมีส่วนร่วมของชุมชน*. http://trat.nfe.go.th/trat/topic5_old.php?page=5, (สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2553).
- ส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน. ม.ป.ป. *ป่าชายเลนนั้นสำคัญไฉน?*. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- สำราญ รักชาติ. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อकिन รพีพัฒน์. 2547. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบาย-สาธารณสุข.

- อมร โมสิกมาศ. 2545. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อความคิดเห็นของชาวประมงในการ
ฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ดินงอกใหม่ บ้านแหลม อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรรครา ชรรมาธิกุล. 2550. การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลหงาว
อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์
เพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- อภิชัย เอกวานากุล. 2544. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี. อ้างถึงใน กฤษณะ จันทร์ปรังค์. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (2549).
- อภิญา กังสนารักษ์. 2544. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะ
ของสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอ็ม ชันนุ้ย. ผู้ใหญ่บ้านทางสาย. 2555. ผู้ให้สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2555.
- อำพล จันท์เทพ. หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง). 2555 ผู้ให้สัมภาษณ์,
16 ตุลาคม 2555.
- Bertrand, Alvin L. 1958. *Rural Sociology: an Analysis of Contemporary Rural Life*. New York:
McGraw Hill Book.
- Broughton, B. and Hampshire, J. 1997. *Bridging the Gap: A Guide to Monitoring and Evaluating
Development Projects*. Canberra: Pirie.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. 1977. *Rural Development Participation: Concepts and
Measure for Project Design, Implementation and Evaluation*. Rural Development Monograph
no. 2. Rural Development Committee Center for International Studies, Ithaca: Cornell University.
อ้างถึงใน ประจวบ สื่อประสาร. การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการ
โรงเรียนขยายโอกาสในเขตการศึกษา 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, แขนง
วิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2542).

- Hinkle D. E., Wersma W. and Jurs S. E. 1998. *Applied Statistic for the Behavioral Sciences*. 5th ed. Boston; Houghton, Mifflin Collage. อ้างถึงใน ทิฆัมพร อรุณศรีประดิษฐ์, วิพัทธ์ จินตนา และขวัญชัย ดวงสถาพร. *ปัจจัยสิ่งแวดล้อมบางประการที่มีผลต่อการเติบโตของไม้ผสมขาวและผสมทะเล*. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 48: สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ระหว่างวันที่ 3 – 5 กุมภาพันธ์ 2553, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553).
- Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W. 1970. Determinining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. v. 30: 607-610. อ้างถึงใน ชีรวุฒิ เอกะกุล. *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. (อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2543).
- Rogers, Evertt M; and Floyed F. Shoemaker. 1971. *Communication and Innovation: A Cross Cultural Approach*. 2nd ed. New York: The Free Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

เลขที่แบบสัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน
ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิชาการเท่านั้น การตอบแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ และนำไปใช้เฉพาะการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
- ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย
- ตอนที่ 3 ผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. เพศของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน(ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์)

- ( ) 1. ชาย ( ) 2. หญิง

กรณีผู้แทนโปรตุเกสฐานะในครัวเรือน ( ) บุตร ( ) ภรรยา ( ) หลาน ( ) อื่นๆ ระบุ.....

2. สถานภาพการสมรส

- ( ) 1. โสด ( ) 2. สมรส
( ) 3. หย่าร้าง/ม่าย (คู่ครองเสียชีวิต) ( ) 4. แยกกันอยู่

3. อายุ.....ปี (หากเกิน 6 เดือนให้คิดเป็น 1 ปี)

4. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นระยะเวลา.....ปี

5. เดิมท่านมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใด ( ) ในหมู่บ้านนี้ ( ) มาจากที่อื่น ระบุอำเภอ.....

จังหวัด.....

6. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน

- ( ) 1. ไม่ได้เรียนหนังสือ ( ) 2. ประถมศึกษา
 ( ) 3. มัธยมศึกษา ( ) 4. ปวช./ปวส.
 ( ) 5.ปริญญาตรี ( ) 6. สูงกว่าปริญญาตรี

7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน (รวมผู้ตอบแบบสัมภาษณ์)

8. การประกอบอาชีพในครัวเรือน(อาชีพหลักและอาชีพรอง) ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

- ( ) 1. ทำสวนยางพารา ( ) 2. ทำสวนผลไม้
 ( ) 3. ทำประมงเพาะเลี้ยง ( ) 4. ทำประมงจับสัตว์น้ำ
 ( ) 5. ค้าขาย ( ) 6. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 ( ) 7. รับจ้างทั่วไป ( ) 8. อื่น ๆ ระบุ.....

9. รายได้รวมของครัวเรือน (เฉลี่ยต่อเดือน)

- ( ) 1. ไม่เกิน 5,000 บาท ( ) 2. ตั้งแต่ 5,001 - 8,000 บาท
 ( ) 3. ตั้งแต่ 8,001 - 10,000 บาท ( ) 4. ตั้งแต่ 11,001 - 14,000 บาท
 ( ) 5. ตั้งแต่ 14,001 - 17,000 บาท ( ) 6. ตั้งแต่ 17,000บาทขึ้นไป

10. ปัจจุบันท่านเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน บ้างหรือไม่

- ( ) ไม่เป็น
 ( ) เป็น โดยเป็นสมาชิก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ( ) 1. ชุกรักษา/ป้องกันหมู่บ้าน(ชรบ.) ( ) 2. กลุ่มสตรีหมู่บ้าน
 ( ) 3. กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง ( ) 4. คณะกรรมการหมู่บ้าน
 ( ) 5. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ( ) 6. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)
 ( ) 7. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ( ) 8. กลุ่มออมทรัพย์ประมง
 ( ) 9. กลุ่มปุนี้ม ( ) 10. กลุ่มรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน
 ( ) 11. อื่นๆ.....

11. ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารด้านป่าชายเลน เช่น ปัญหาของป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลน การปลูกป่า การดูแลรักษา การลาดตระเวนตรวจตรา(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. โทรทัศน์	☐ 2. วิทยุ
☐ 3. หนังสือพิมพ์	☐ 4. แผ่นพับ/โปสเตอร์
☐ 5. วิดีโอ/ภาพยนตร์	☐ 6. ผู้นำชุมชน
☐ 7. หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน	☐ 8. เจ้าหน้าที่ป่าชายเลน
☐ 9. เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นของรัฐ	☐ 10. องค์กรเอกชน
☐ 11.ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน	☐ 12. การอบรมจากเจ้าหน้าที่ พัฒนาป่าชายเลน
☐ 13. อื่นๆ (ระบุ).....	

12. ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในลักษณะใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. เป็นแหล่งประกอบอาชีพ	☐ 2. แหล่งไม้ใช้สอย
☐ 3. แหล่งพืชผัก/สมุนไพร	☐ 4. จับสัตว์น้ำเพื่อบริโภค
☐ 5. แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ	☐ 6. อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับท่านมากที่สุด

การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับความคิดเห็น				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
1) ด้านร่วมคิดและเสนอปัญหา					
1.1 ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ถึงปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน					
1.2 ท่านมีส่วนร่วมคิดค้นปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน					
1.3 ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน					
1.4 ท่านที่มีส่วนร่วมในการหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชน					
1.5 ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อเสนอวิธีการแก้ปัญหาของป่าชายเลนที่มีในท้องถิ่น					
2) ด้านการตัดสินใจ					
2.1 ท่านมีส่วนร่วมคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลน					
2.2 ท่านร่วมประชุมในการตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการป่าชายเลนของชุมชน					
2.3 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน					
2.4 ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน					
2.5 ท่านมีส่วนร่วมในการออกกฎ/กติกาเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในชุมชน					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับความคิดเห็น				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
3) ด้านการปฏิบัติการ					
3.1 ท่านมีส่วนช่วยสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน					
3.2 ท่านมีส่วนช่วยตรวจตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน					
3.3 ท่านมีส่วนร่วมกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน หรือพื้นที่ที่ต้องได้รับการฟื้นฟู					
3.4 ท่านมีส่วนร่วมให้ข้อมูล และแลกเปลี่ยนความรู้ในการจัดการป่าชายเลนในชุมชน					
3.5 ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ (ปลูกป่า ปล่อยสัตว์น้ำ) เพื่อการฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชน					
3.6 ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของป่าชายเลน					
3.7 ท่านมีส่วนในการชักชวนเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าชายเลน					
3.8 ท่านมีส่วนร่วมตักเตือนผู้กระทำความผิดที่ ละเมิดกฎ/กติกา การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของชุมชน					
3.9 ท่านเข้าร่วมในกิจกรรม ปลูกป่าชายเลนของชุมชน เช่น วันสำคัญ กิจกรรมของโรงเรียน/สถานศึกษา					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับความคิดเห็น				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
4) ด้านการรับผลประโยชน์					
4.1 ท่านเลือกตัดไม้มาใช้ในครัวเรือนเฉพาะเท่าที่จำเป็น					
4.2 ท่านได้ปลูกไม้ทดแทนภายหลังการตัดไม้จากป่าชายเลนตามกติกา ที่ชุมชนกำหนดทุกครั้ง					
4.3 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งหาพืชผัก สมุนไพร					
4.4 ท่านจับสัตว์น้ำจากป่าชายเลนเพื่อการบริโภคในครัวเรือน					
4.5 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อการประกอบอาชีพ (ประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การค้า)					
4.6 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ					
4.7 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอย					
4.8 ท่านได้รับประโยชน์จากป่าชายเลนร่วมกันในการป้องกันคลื่น ลม พายุ หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สึนามิ)					
4.9 ท่านใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน/ครอบครัว (พืชพรรณ สัตว์น้ำ ระบบนิเวศน้ำจืด น้ำลง การใช้ประโยชน์)					

ตอนที่ 2 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง	ระดับความคิดเห็น				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
5) ด้านการติดตามประเมินผล					
5.1 ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลหลังการปลูก ป่าชายเลน การปล่อยสัตว์น้ำ และผลที่ได้รับ					
5.2 ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตด้วยตนเองว่าสภาพ ป่าชายเลนของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือ ลดลง					
5.3 ท่านได้ร่วมติดตาม ประเมินผลว่าป่าชายเลนส่งผล ให้ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น					
5.4 ป่าชายเลนส่งผลให้พืชผักป่าที่ใช้เป็นอาหารหรือ สมุนไพร เช่น ประงหนู ลำพู จาก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น					
5.5 ท่านมีส่วนร่วมออกไปประเมินป่าชายเลนร่วมกับ หน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถึงสภาพ ป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือลดลง ส่งผล ต่อสภาพแวดล้อมต่างๆของชุมชน					
5.6 ท่านมีส่วนร่วมกับชุมชนในการประเมินศักยภาพ ของป่าชายเลนในชุมชน					

ตอนที่ 3 ผลของการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับท่านมากที่สุด

การจัดการป่าชายเลน	ผลของการจัดการ				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
1) การอนุรักษ์ป่าชายเลน					
1.1 ท่านไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน					
1.2 ท่านไม่ตัดไม้ในป่าชายเลนก่อนได้รับอนุญาตจากผู้นำชุมชน					
1.3 ท่านช่วยเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ครอบครัว และคนในชุมชน					
1.4 ท่านสนับสนุนให้มีพื้นที่เขตอนุรักษ์ป่าชายเลน					
1.5 ท่านช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้วยวิธีการปลูก ดูแลรักษาป่าชายเลน					
1.6 ท่านได้มีส่วนบอกเล่าให้คนในครอบครัว/ชุมชน เกิดความรักหวงแหนป่าชายเลน					
1.7 ท่านไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมต่างๆที่มีผลกระทบต่อป่าชายเลน					
2) การดูแลรักษาป่าชายเลน					
2.1 ท่านรายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน					
2.2 ท่านแจ้งกับกรรมการในชุมชนเมื่อพบผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน					
2.3 ท่านติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน					
2.4 ท่านช่วยดักเตือนเมื่อพบผู้เข้ามาทำลายป่าชายเลน เช่น บุคเพรียง					
2.5 ท่านช่วยห้ามปรามเมื่อพบเห็นบุคคลบุกรุกป่าชายเลน					

ตอนที่ 3 (ต่อ)

การจัดการป่าชายเลน	ผลของการจัดการ				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
2.6 ท่านช่วยสอดส่อง ดูแล และตรวจตรา พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน					
3) การฟื้นฟูป่าชายเลน					
3.1 ท่านช่วยบอกต่อกิจกรรมรณรงค์ปลูกป่าชายเลนของชุมชน					
3.2 ท่านร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญต่างๆ					
3.3 ท่านช่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลนเพื่อทำเป็นต้นกล้า					
3.4 ท่านช่วยปลูกป่าชายเลนด้วยตนเอง โดยใช้ฝักหรือวิธีตามธรรมชาติ					
3.5 ท่านร่วมปลูกป่าชายเลนทดแทนป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมร่วมกับชุมชน					
3.6 ท่านช่วยกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ป่าชายเลน					
3.7 ท่านบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ หรือแรงงานในการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูปลูกป่าชายเลน อย่างต่อเนื่อง					
4) การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน					
4.1 ท่านใช้ไม้จากป่าชายเลน เพื่อทำเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น หน้า คอกวัว					
4.2 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งประกอบอาชีพหลัก เช่น ประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบธรรมชาติ ปลูกต้นจาก จับสัตว์น้ำ โดยไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน					
4.3 ท่านได้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนโดยไม่รบกวนเขตอุทยาน					

ตอนที่ 3 (ต่อ)

การจัดการป่าชายเลน	ผลของการจัดการ				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
4.4 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งหาอาหารในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน					
4.5 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจโดยไม่ทำลายทรัพยากรป่าชายเลน					
4.6 พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนสร้างสมดุลทางธรรมชาติและรักษาสภาพแวดล้อม					
4.7 พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนเป็นแหล่งป้องกันคลื่น ลม กัดพังทลายทางธรรมชาติ					
4.8 ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับตนเองและคนในครอบครัว					

***** ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ *****

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์
แสดงวิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นแบบ Cronbach's Alpha Coefficient

ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ เท่ากับ

Reliability Statistics		
	Cronbach's Alpha	N of Items
การมีส่วนร่วม		
1. คิดและเสนอปัญหา	0.879	5
2. การตัดสินใจ	0.779	5
3. การปฏิบัติการ	0.876	9
4. การรับผลประโยชน์	0.886	9
5. การติดตามประเมินผล	0.821	6
ผลของการจัดการ		
1. การอนุรักษ์ป่าชายเลน	0.728	7
2. การดูแลรักษาป่าชายเลน	0.866	6
3. การฟื้นฟูป่าชายเลน	0.874	7
4. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน	0.893	8
ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ	0.972	62

การมีส่วนร่วม

Item-Total Statistics				
	Scale	Scale		Cronbach's
	Mean if	Variance	Corrected	Alpha if
	Item	if Item	Item-Total	Item
	Deleted	Deleted	Correlation	Deleted
1.1 ท่านเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ถึงปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน	220.759	1237.118	0.641	0.971
1.2 ท่านมีส่วนร่วมคิดค้นปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน	221.103	1235.525	0.624	0.971
1.3 ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาของป่าชายเลนในชุมชน	221.069	1228.281	0.683	0.971
1.4 ท่านที่มีส่วนร่วมในการหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชน	220.931	1224.424	0.732	0.971
1.5 ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อเสนอวิธีการแก้ปัญหาของป่าชายเลนที่มีในท้องถิ่น	220.931	1231.638	0.681	0.971
2.1 ท่านมีส่วนร่วมคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลน	221.172	1226.505	0.607	0.971
2.2 ท่านร่วมประชุมในการตัดสินใจเลือกวิธีการจัดการป่าชายเลนของชุมชน	221.103	1226.739	0.604	0.971
2.3 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	220.931	1245.638	0.496	0.971
2.4 ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน	221.069	1232.567	0.565	0.971
2.5 ท่านมีส่วนร่วมในการออกกฎ/กติกาเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในชุมชน	221.034	1220.034	0.754	0.971
3.1 ท่านมีส่วนช่วยสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	221.000	1215.071	0.726	0.971
3.2 ท่านมีส่วนช่วยตรวจตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน	221.069	1235.995	0.655	0.971

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
3.3 ท่านมีส่วนร่วมกำหนดพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน หรือพื้นที่ที่ ต้องได้รับการฟื้นฟู	221.138	1231.052	0.564	0.971
3.4 ท่านมีส่วนร่วมให้ข้อมูล และแลกเปลี่ยน ความรู้ในการจัดการป่าชายเลนในชุมชน	221.207	1236.884	0.636	0.971
3.5 ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ (ปลูกป่า, ปลอ่ยสัตว์น้ำ) เพื่อการฟื้นฟูป่าชาย เลนในชุมชน	221.241	1241.190	0.596	0.971
3.6 ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของ ป่าชายเลน	221.000	1230.357	0.657	0.971
3.7 ท่านมีส่วนในการชักชวนเพื่อนบ้านเข้า ร่วมกิจกรรมฟื้นฟู และอนุรักษ์ป่าชายเลน	220.966	1237.249	0.610	0.971
3.8 ท่านมีส่วนร่วมตักเตือนผู้กระทำความผิด ที่ ละเมิดกฎ/กติกา การใช้ประโยชน์ป่าชาย เลนของชุมชน	221.172	1231.862	0.552	0.971
3.9 ท่านเข้าร่วมในกิจกรรม ปลูกป่าชายเลน ของชุมชน เช่น วันสำคัญ กิจกรรมของ โรงเรียน/สถานศึกษา	221.103	1224.810	0.653	0.971
4.1 ท่านเลือกตัดไม้มาใช้ในครัวเรือนเฉพาะ เท่าที่จำเป็น	220.759	1224.761	0.685	0.971

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
4.2 ท่านได้ปลูกไม้ทดแทนภายหลังการตัดไม้ ป่าเลนตามกติกาที่ชุมชนกำหนดทุกครั้ง	220.931	1226.138	0.776	0.971
4.3 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็น แหล่งหาพืชผัก สมุนไพร	221.000	1245.143	0.528	0.971
4.4 ท่านจับสัตว์น้ำจากป่าชายเลนเพื่อการ บริโภคในครัวเรือน	221.138	1220.766	0.710	0.971
4.5 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อการ ประกอบอาชีพ (ประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การค้า)	221.103	1217.453	0.733	0.971
4.6 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเป็น แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ	220.897	1222.096	0.745	0.971
4.7 ท่านใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อเป็น แหล่งไม้ใช้สอย	221.345	1235.448	0.435	0.972
4.8 ท่านได้รับประโยชน์จากป่าชายเลน ร่วมกันในการป้องกันคลื่น ลม พายุ หรือภัย พิบัติทางธรรมชาติ (สึนามิ)	220.897	1255.025	0.204	0.972
4.9 ท่านใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับ คนในชุมชน/ครอบครัว(พืชพรรณ สัตว์น้ำ ระบบนิเวศน้ำขึ้นน้ำลง การใช้ประโยชน์)	220.862	1230.480	0.652	0.971
5.1 ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลหลังการ ปลูกป่าชายเลน การปล่อยสัตว์น้ำ และผลที่ ได้รับ	220.931	1222.781	0.727	0.971

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
5.2 ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตด้วยตนเอง ว่าสภาพป่าชายเลนของชุมชนมีความอุดม สมบูรณ์เพิ่มขึ้นหรือลดลง	221.000	1241.071	0.570	0.971
5.3 ท่านได้ร่วมติดตาม ประเมินผลว่าป่าชายเลน ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	221.103	1240.739	0.506	0.971
5.4 ป่าชายเลนส่งผลให้พืชผักป่าที่ใช้เป็น อาหารหรือสมุนไพร เช่น ปรงหนู ลำพู จาก มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	221.241	1246.833	0.429	0.971
5.5 ท่านมีส่วนร่วมออกไปประเมินป่าชายเลน ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน ถึงสภาพป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ เพิ่มขึ้นหรือลดลง ส่งผลต่อสภาพแวดล้อม ต่างๆของชุมชน	221.034	1240.963	0.507	0.971
5.6 ท่านมีส่วนร่วมกับชุมชนในการประเมิน ศักยภาพของป่าชายเลนในชุมชน	221.207	1230.884	0.705	0.971

ผลของการจัดการป่าชายเลน

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1.1 ท่านไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน	220.966	1225.106	0.509	0.971
1.2 ท่านไม่ตัดไม้ในป่าชายเลนก่อนได้รับ อนุญาตจากผู้นำชุมชน	220.931	1235.995	0.489	0.971
1.3 ท่านช่วยเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ ป่าชายเลนให้ครอบครัว และคนในชุมชน	220.862	1255.980	0.409	0.971
1.4 ท่านสนับสนุนให้มีพื้นที่เขตอนุรักษ์ป่า ชายเลน	220.862	1244.337	0.452	0.971
1.5 ท่านช่วยอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้วยวิธีการ ปลูก ดูแลรักษาป่าชายเลน	221.034	1254.177	0.241	0.972
1.6 ท่านได้มีส่วนบอกเล่าให้คนในครอบครัว/ ชุมชน เกิดความรักหวงแหนป่าชายเลน	220.931	1234.567	0.630	0.971
1.7 ท่านไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมต่างๆที่มี ผลกระทบต่อป่าชายเลน	221.034	1244.249	0.381	0.972
2.1 ท่านรายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้เข้ามาทำลายป่า ชายเลน	221.379	1230.172	0.642	0.971
2.2 ท่านแจ้งกับกรรมการในชุมชนเมื่อพบผู้ เข้ามาทำลายป่าชายเลน	221.241	1221.761	0.754	0.971
2.3 ท่านติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่า ชายเลนในชุมชน	221.172	1235.433	0.625	0.971
2.4 ท่านช่วยดักเตือนเมื่อพบผู้เข้ามาทำลายป่า ชายเลน เช่น บุคเพரியง	221.448	1239.470	0.393	0.972

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
2.5 ท่านช่วยห้ามปรามเมื่อพบเห็นบุคคลบุกรุก ป่าชายเลน	220.931	1242.138	0.563	0.971
2.6 ท่านช่วยสอดส่อง ดูแล และตรวจตรา พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน	220.966	1235.392	0.683	0.971
3.1 ท่านช่วยบอกต่อกิจกรรมรณรงค์ปลูกป่า ชายเลนของชุมชน	221.000	1231.857	0.633	0.971
3.2 ท่านร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนในวัน สำคัญต่างๆ	221.172	1235.076	0.599	0.971
3.3 ท่านช่วยเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลน เพื่อทำเป็นต้นกล้า	221.241	1222.190	0.692	0.971
3.4 ท่านช่วยปลูกป่าชายเลนด้วยตนเอง โดย ใช้ฝักหรือวิธีตามธรรมชาติ	221.034	1227.034	0.604	0.971
3.5 ท่านร่วมปลูกป่าชายเลนทดแทนป่าชาย เลนที่เสื่อมโทรมร่วมกับชุมชน	220.897	1223.953	0.783	0.971
3.6 ท่านช่วยกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำใน พื้นที่ป่าชายเลน	221.034	1220.249	0.602	0.971
3.7 ท่านบริจาคทุน วัสดุสิ่งของ หรือแรงงาน ในการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูปลูกป่าชายเลน อย่างต่อเนื่อง	221.103	1219.810	0.700	0.971
4.1 ท่านใช้ไม้จากป่าชายเลน เพื่อทำเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น หน้า คอกวัว	221.138	1216.837	0.695	0.971

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
4.2 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งประกอบอาชีพหลัก เช่น ประมงเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบธรรมชาติ ปลุกต้นจาก จับสัตว์น้ำ โดยไม่ทำลายพื้นที่ป่าชายเลน	221.069	1202.567	0.796	0.971
4.3 ท่านได้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชายเลนโดยไม่รู้ค่าเขตอุทยาน	221.241	1237.618	0.473	0.971
4.4 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งหาอาหารในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน	221.034	1220.606	0.693	0.971
4.5 ท่านใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ โดยไม่ทำลายทรัพยากรป่าชายเลน	221.034	1232.463	0.529	0.971
4.6 พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนสร้างสมดุลทางธรรมชาติและรักษาสภาพแวดล้อม	220.621	1237.530	0.513	0.971
4.7 พื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนเป็นแหล่งป้องกันคลื่น ลม ภัยพิบัติทางธรรมชาติ	220.517	1260.473	0.235	0.972
4.8 ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติให้กับตนเองและคนในครอบครัว	220.621	1226.744	0.569	0.971

ภาคผนวก ก

แนวประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน

ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ชื่อ.....เพศ.....อายุ.....ปี

ตำแหน่ง(ถ้ามี).....วันที่สัมภาษณ์.....

1. ท่านคิดว่าป่าชายเลนมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านทางสายอย่างไร (การประกอบอาชีพ การดำรงชีพ การคมนาคมฯ)
2. ท่านคิดว่าชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญกับป่าชายเลนหรือไม่ อย่างไร
3. ชุมชนมีการใช้ประโยชน์อะไรจากป่าชายเลนอย่างไรบ้าง
4. การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนในชุมชนบ้านทางสาย มีอะไรบ้าง
5. คนในชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนอย่างไร ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
6. ชุมชนมีการดำเนินงานอย่างไรในการจัดการป่าชายเลน
7. สภาพปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาคผนวก ง

เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลน โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ตารางที่ ง.1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามสถานภาพ โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

n = 144

การมีส่วนร่วม		n	$\bar{X}$	S.D.	สถานภาพ		
					โสด	สมรส	หย่าร้าง/ม่าย
3. ปฏิบัติการ	โสด	35	3.90	0.75	-	0.22	0.75**
	สมรส	95	3.69	0.76		-	0.53*
	หย่าร้าง/ม่าย	14	3.16	0.89			-
4. รับผลประโยชน์	โสด	35	3.79	0.70	-	-0.05	0.48*
	สมรส	95	3.84	0.72		-	0.53*
	หย่าร้าง/ม่าย	14	3.31	0.77			-
5. ติดตามประเมินผล	โสด	35	3.95	0.63	-	0.27	0.61*
	สมรส	95	3.69	0.82		-	0.34
	หย่าร้าง/ม่าย	14	3.35	0.92			-
รวม	โสด	35	3.88	0.56	-	0.15	0.58**
	สมรส	95	3.73	0.67		-	0.43*
	หย่าร้าง/ม่าย	14	3.30	0.75			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ ง.2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามช่วงอายุ โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

n = 144

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	ช่วงอายุ				
				11 – 29 ปี	30 – 48 ปี	49 – 67 ปี	68 – 86 ปี	
1. คิดและเสนอปัญหา	11 – 29 ปี	45	4.21	0.53	-	0.76***	0.39*	0.22
	30 – 48 ปี	60	3.45	0.85		-	-0.37*	-0.54
	49 – 67 ปี	33	3.82	0.80			-	-0.17
	68 – 86 ปี	6	3.99	1.09				-
2. ตัดสินใจ	11 – 29 ปี	45	4.08	0.66	-	0.85***	0.35	0.35
	30 – 48 ปี	60	3.23	0.82		-	-0.51**	-0.51
	49 – 67 ปี	33	3.73	0.86			-	0.00
	68 – 86 ปี	6	3.73	1.06				-
3. ปฏิบัติการ	11 – 29 ปี	45	4.15	0.57	-	0.84***	0.41*	0.38
	30 – 48 ปี	60	3.31	0.67		-	-0.43**	-0.47
	49 – 67 ปี	33	3.74	0.87			-	-0.03
	68 – 86 ปี	6	3.78	1.04				-

ตารางที่ ง.2 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	ช่วงอายุ				
				11 – 29 ปี	30 – 48 ปี	49 – 67 ปี	68 – 86 ปี	
4. รับผลประโยชน์	11 – 29 ปี	45	4.00	0.66	-	0.44**	0.16	0.13
	30 – 48 ปี	60	3.56	0.68		-	-0.28	-0.31
	49 – 67 ปี	33	3.85	0.81			-	-0.02
	68 – 86 ปี	6	3.87	0.92				-
5. ติดตามประเมินผล	11 – 29 ปี	45	4.04	0.61	-	0.63***	0.21	0.35
	30 – 48 ปี	60	3.41	0.81		-	-0.42*	-0.28
	49 – 67 ปี	33	3.83	0.79			-	0.14
	68 – 86 ปี	6	3.69	1.00				-
รวม	11 – 29 ปี	45	4.09	0.48	-	0.69***	0.30*	0.28
	30 – 48 ปี	60	3.40	0.55		-	-0.39**	-0.41
	49 – 67 ปี	33	3.80	0.77			-	-0.02
	68 – 86 ปี	6	3.81	0.96				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 3.3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลน จำแนกตามช่วงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยวิธี
Least Significant Difference (LSD)

การมีส่วนร่วม		n	$\bar{X}$	S.D.	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน			
					4 – 23 ปี	24 – 43 ปี	44 – 63 ปี	64 – 83 ปี
1. คิดและเสนอปัญหา	4 – 23 ปี	47	3.90	0.88	-	0.33*	-0.16	-0.16
	24 – 43 ปี	61	3.57	0.76		-	-0.49**	-0.49
	44 – 63 ปี	30	4.06	0.78			-	0.01
	64 – 83 ปี	6	4.05	0.85				-
2. ตัดสินใจ	4 – 23 ปี	47	3.71	0.94	-	0.31	-0.20	-0.29
	24 – 43 ปี	61	3.40	0.79		-	-0.51**	-0.60
	44 – 63 ปี	30	3.91	0.82			-	-0.09
	64 – 83 ปี	6	4.00	0.69				-
3. ปฏิบัติการ	4 – 23 ปี	47	3.89	0.66	-	0.44**	0.04	-0.00
	24 – 43 ปี	61	3.45	0.75		-	-0.39	-0.43
	44 – 63 ปี	30	3.84	0.89			-	-0.04
	64 – 83 ปี	6	3.89	1.10				-

n = 144

ตารางที่ ๓.3 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน				
				4 – 23 ปี	24 – 43 ปี	44 – 63 ปี	64 – 83 ปี	
4. รับผลประโยชน์	4 – 23 ปี	47	3.91	0.61	-	0.40**	-0.26	0.24
	24 – 43 ปี	61	3.50	0.74		-	-0.66***	-0.16
	44 – 63 ปี	30	4.17	0.61			-	0.50
	64 – 83 ปี	6	3.67	1.11				-
5. ติดตามประเมินผล	4 – 23 ปี	47	3.90	0.62	-	0.45**	-0.11	0.35
	24 – 43 ปี	61	3.45	0.88		-	-0.56**	-0.11
	44 – 63 ปี	30	4.01	0.68			-	0.46
	64 – 83 ปี	6	3.56	1.09				-
รวม	4 – 23 ปี	47	3.87	0.58	-	0.40**	-0.13	-0.06
	24 – 43 ปี	61	3.47	0.63		-	-0.53***	-0.34
	44 – 63 ปี	30	4.00	0.65			-	0.19
	64 – 83 ปี	6	3.81	0.98				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามระดับการศึกษา โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

n = 144

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการศึกษา					
				ไม่ได้เรียน	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวช./ปวส.	ปริญญาตรี	
ติดตามประเมินผล	ไม่ได้เรียน	6	3.50	0.84	-	-0.36	0.08	-0.05	-0.65
	ประถมศึกษา	80	3.86	0.75		-	0.45**	0.31	-0.28
	มัธยมศึกษา	40	3.42	0.89			-	-0.13	-0.73*
	ปวช./ปวส.	10	3.55	0.46				-	-0.60
	ปริญญาตรี	8	4.15	0.63					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ ๓.5 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามจำนวนอาชีพ โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

n = 144

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	จำนวนอาชีพ			
				1 อาชีพ	2 อาชีพ	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	
1. คิดและเสนอปัญหา	1 อาชีพ	63	3.79	0.72	-	0.30*	-0.46**
	2 อาชีพ	47	3.49	0.94	-	-	-0.76***
	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	34	4.24	0.65	-	-	-
3. ปฏิบัติการ	1 อาชีพ	63	3.62	0.84	-	0.06	-0.41*
	2 อาชีพ	47	3.56	0.76	-	-	-0.47**
	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	34	4.02	0.63	-	-	-
4. รับผลประโยชน์	1 อาชีพ	63	3.69	0.77	-	-0.01	-0.36*
	2 อาชีพ	47	3.70	0.77	-	-	-0.35*
	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	34	4.05	0.54	-	-	-
5. ติดตามประเมินผล	1 อาชีพ	63	3.64	0.93	-	0.08	-0.42*
	2 อาชีพ	47	3.57	0.67	-	-	-0.50**
	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	34	4.06	0.60	-	-	-

ตารางที่ 5.5 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	จำนวนอาชีพ			
				1 อาชีพ	2 อาชีพ	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	
รวม	1 อาชีพ	63	3.67	0.70	-	0.11	-0.37**
	2 อาชีพ	47	3.57	0.71	-	-	-0.47**
	ตั้งแต่ 3 อาชีพขึ้นไป	34	4.04	0.41	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ ๓.6 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามรายได้โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

n = 144

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	จำนวนอาชีพ						
				ไม่เกิน 5,000	5,001- 8,000	8,001- 10,000	10,001- 14,000	14,001- 17,000	17,000 ขึ้นไป	
4. รับผลประโยชน์	ไม่เกิน 5,000 บาท	16	3.58	0.77	-	-0.29	0.12	-0.39	-0.28	-0.59*
	5,001 – 8,000 บาท	50	3.87	0.62		-	0.42**	-0.10	0.02	-0.29
	8,001 – 10,000 บาท	34	3.45	0.79			-	-0.52*	-0.40	-0.71**
	10,001 – 14,000 บาท	11	3.97	0.38				-	0.12	-0.19
	14,001 – 17,000	16	3.85	0.70					-	-0.31
	17,000 บาทขึ้นไป	17	4.16	0.88						-
5. ติดตามประเมินผล	ไม่เกิน 5,000 บาท	16	3.79	0.74	-	-0.07	0.49*	-0.07	-0.05	-0.05
	5,001 – 8,000 บาท	50	3.86	0.67		-	0.56**	-0.00	-0.02	0.02
	8,001 – 10,000 บาท	34	3.30	0.86			-	-0.56*	-0.54*	-0.54*
	10,001 – 14,000 บาท	11	3.86	0.71				-	0.02	0.02
	14,001 – 17,000	16	3.84	0.68					-	0.00
	17,000 บาทขึ้นไป	17	3.84	1.04						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ ๗.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

การมีส่วนร่วม		n	$\bar{X}$	S.D.	สมาชิกกลุ่มทางสังคม			
					ไม่เป็นสมาชิก	1 - 2 กลุ่ม	3 - 4 กลุ่ม	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป
1. คิดและเสนอปัญหา	ไม่เป็นสมาชิก	51	4.08	0.88	-	0.72***	0.33*	-0.26
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.36	0.69		-	-0.40*	-0.98**
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.75	0.66			-	-0.58*
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.34	0.90				-
2. ตัดสินใจ	ไม่เป็นสมาชิก	51	3.91	0.82	-	0.75***	0.35*	-0.61*
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.16	0.87		-	-0.40*	-1.35***
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.56	0.66			-	-0.95**
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.51	0.78				-
3. ปฏิบัติการ	ไม่เป็นสมาชิก	51	3.78	0.84	-	0.44**	0.03	-0.64*
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.34	0.71		-	-0.42*	-1.08***
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.76	0.62			-	-0.66*
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.42	0.95				-

n = 144

ตารางที่ ๗.7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	สมาชิกกลุ่มทางสังคม				
				ไม่เป็นสมาชิก	1 - 2 กลุ่ม	3 - 4 กลุ่ม	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	
4. รับผลประโยชน์	ไม่เป็นสมาชิก	51	3.89	0.68	-	0.35*	0.17	-0.60*
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.54	0.78		-	-0.18	-0.95***
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.72	0.66			-	-0.77**
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.49	0.70				-
5. ติดตามประเมินผล	ไม่เป็นสมาชิก	51	3.80	0.81	-	0.31	0.13	-0.62*
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.49	0.88		-	-0.19	-0.93**
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.68	0.60			-	-0.75**
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.43	0.88				-
รวม	ไม่เป็นสมาชิก	51	3.88	0.67	-	0.48***	0.17	-0.56*
	1 - 2 กลุ่ม	40	3.40	0.61		-	-0.31*	-1.04***
	3 - 4 กลุ่ม	44	3.70	0.51			-	-0.74**
	ตั้งแต่ 5 กลุ่มขึ้นไป	9	4.44	0.81				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 8.8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามการใช้ประโยชน์
โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	การใช้ประโยชน์				
				ไม่ใช้ประโยชน์	1 - 2 อย่าง	3 - 4 อย่าง	ตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไป	
1. คิดและเสนอปัญหา	ไม่ใช้ประโยชน์	5	2.98	0.13	-	-1.03**	-0.49	-0.85*
	1 - 2 อย่าง	71	4.02	0.75	-	-	0.54**	0.18
	3 - 4 อย่าง	39	3.47	0.78	-	-	-	-0.36
	ตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไป	29	3.84	0.92	-	-	-	-
2. ตัดสินใจ	ไม่ใช้ประโยชน์	5	3.08	0.11	-	-0.68	-0.26	-0.71
	1 - 2 อย่าง	71	3.76	0.80	-	-	0.42*	-0.03
	3 - 4 อย่าง	39	3.34	0.92	-	-	-	-0.45*
	ตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไป	29	3.79	0.87	-	-	-	-
รวม	ไม่ใช้ประโยชน์	5	3.16	0.20	-	-0.64*	-0.41	-0.71*
	1 - 2 อย่าง	71	3.80	0.66	-	-	0.23	-0.07
	3 - 4 อย่าง	39	3.57	0.63	-	-	-	-0.30
	ตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไป	29	3.87	0.72	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 9.9 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อการจัดการป่าชายเลนจำแนกตามการจำนวนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร
โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

การมีส่วนร่วม		n	$\bar{X}$	S.D.	แหล่งข้อมูลข่าวสาร		
					1 – 4 แหล่ง	5 – 8 แหล่ง	9 – 12 แหล่ง
1. คิดและเสนอปัญหา	1 – 4 แหล่ง	81	3.96	0.76	-	0.48**	0.03
	5 – 8 แหล่ง	48	3.48	0.87		-	- 0.45
	9 – 12 แหล่ง	15	3.93	0.73			-
2. ตัดสินใจ	1 – 4 แหล่ง	81	3.69	0.80	-	0.30	- 0.33
	5 – 8 แหล่ง	48	3.39	0.97		-	- 0.63*
	9 – 12 แหล่ง	15	4.02	0.63			-
3. ปฏิบัติการ	1 – 4 แหล่ง	81	3.70	0.78	-	0.17	- 0.40
	5 – 8 แหล่ง	48	3.54	0.78		-	- 0.57*
	9 – 12 แหล่ง	15	4.11	0.70			-
5. ติดตามประเมินผล	1 – 4 แหล่ง	81	3.70	0.81	-	0.13	- 0.55*
	5 – 8 แหล่ง	48	3.57	0.79		-	- 0.68**
	9 – 12 แหล่ง	15	4.25	0.80			-

ตารางที่ 9 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	n	$\bar{X}$	S.D.	แหล่งข้อมูลข่าวสาร		
				1-4 แหล่ง	5-8 แหล่ง	9-12 แหล่ง
รวม	1-4 แหล่ง	81		-	-0.64*	-0.41
	5-8 แหล่ง	48			-	0.23
	9-12 แหล่ง	15				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ภาคผนวก จ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก

สำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้มีการกำหนดประเด็นคำถามเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหา การศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ของชุมชน การให้ความสำคัญของชุมชน ปัญหาของป่าชายเลนชุมชนทั้งในอดีต และปัจจุบัน สาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้อง การดำเนิน โครงการหรือ กิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วม

1. ความสำคัญของป่าชายเลนต่อชุมชนบ้านทางสาย

ป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมในการเป็นแหล่งป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น การพังทลายของชายฝั่ง ลมพายุ ที่ชาวบ้านได้เห็นล่าสุดคือ เมื่อครั้งที่เกิดสึนามิ บ้านทางสายแทบไม่ได้รับผลกระทบ เนื่องจากมีแนวป่าชายเลนขนาดใหญ่ด้านคลื่นลม มีเพียงปริมาณน้ำในคลองที่สูงกว่าปกติเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นแหล่งทรัพยากรเพื่อประกอบอาชีพเลี้ยงครีวเรื้อน แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ แหล่งอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งพักผ่อนยามเหนื่อยล้าจากการทำงาน ปัจจุบันยังเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับศึกษาดูงานของนักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานภายนอก ทำให้ชุมชนบ้านทางสาย เป็นที่รู้จักจากภายนอกมากขึ้นอีกด้วย จากความสำคัญของป่าชายเลนดังกล่าว และการรับรู้ถึงประโยชน์ของป่าชายเลน ยิ่งทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกหวงแหน อยากที่จะดูแลป่าชายเลนให้มีความอุดมสมบูรณ์ไปจนถึงรุ่นลูกหลาน

2. การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ชุมชนบ้านทางสายได้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน เมื่อ พ.ศ. 2551 ปัจจุบันมีสมาชิกที่ไม่เป็นทางการทั้งหมด 150 คน กรรมการ 15 คน งานที่สมาชิกต้องปฏิบัติ คือ ประชุมเพื่อสรุปการทำงาน การร่วมปฏิบัติงาน ประเมินผล แจ้งกรรมการเมื่อพบการกระทำผิด และหากพบการตัดไม้ชาวบ้านจะช่วยกันตัดต้อน โดยจะมีการจดบันทึกการรับแจ้งปัญหาเพื่อใช้สำหรับสรุปปัญหาของชุมชนในการประชุมประจำเดือน ประมาณวันที่ 8 – 10 ของทุกเดือน ส่วนผู้ที่ต้องการใช้ ไม้จะต้องแจ้งกรรมการหมู่บ้าน โดยมีกติกา คือ ตัดไม้ 1 ต้น จะต้อง

ปลูกทดแทน 10 ต้น การปรับปรุงป่าเสื่อมโทรมโดยปลูกป่าซ่อมในพื้นที่ที่ถูกทำลาย ความพยายามเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชน ประชุมทำแผนพัฒนา เข็มุดำน้ำที่จากสำนักงานพัฒนาป่าชายเลน 33 เข้ามาอบรมปีละ 2 ครั้ง ตรวจสอบป่าชายเลนเดือนละ 4 ครั้ง เพาะชำกล้าไม้มีเป้าหมาย 20,000 ต้น ต่อปี ปลูกป่า ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำอย่างน้อยปีละ 5 ครั้ง ตรวจสอบพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้รับมอบหมาย อบรมให้ความรู้แก่ผู้มาศึกษาดูงาน ให้ความรู้เรื่องการปลูกป่าชายเลน แก่นักเรียน และผู้สนใจ

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

เริ่มต้นจากชาวบ้านในชุมชนบางส่วนได้รับจ้างปลูกป่าชายเลนเนื่องในโครงการปลูกป่าชายเลนถาวรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งประกอบด้วยในขณะนั้นยังมีการประกอบอาชีพประมงโดยใช้อวนรุนเพื่อจับสัตว์น้ำ โดยชาวบ้านในชุมชนบางส่วนได้ตัดแปลงเครื่องมือประมงพื้นบ้านเป็นอวนรุนขนาดเล็กอยู่ด้วย เพราะสามารถจับสัตว์น้ำได้จำนวนมาก ทำให้มีรายได้สูงถึงครั้งละ 1,000 – 10,000 บาท แต่เมื่อทำได้ 4-5 ปีรายได้เริ่มลดลงเหลือประมาณ 300-500 บาทต่อครั้ง ดังคำบอกเล่าที่ว่า “อวนรุนจับกุ้ง จับปลาทำทุกคืน เดือนละ 26-27 วันช่วงแรกได้เยอะเมื่อทำไปนานๆเข้า เริ่มน้อยลง” (การสัมภาษณ์ นายยะหมื่น ปรังเจะ กรรมการหมู่บ้าน วันที่ 15 ตุลาคม 2555) ประกอบกับรัฐบาลประกาศห้ามไม่ให้มีการใช้อวนรุน จึงทำให้การประกอบอาชีพประมงยังมีความยากลำบากมากขึ้นจนถึงประมาณปี พ.ศ. 2544-2545 ผู้ใหญ่บ้านจึงได้จัดประชุมหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยการหาทางเลือก เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังให้แก่ชาวประมงที่ใช้อวนรุนโดยของบประมาณไปยังสำนักงานประมงจังหวัดตรัง ชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายจึงได้ร่วมลงนามสัญญาประชาคมหยุดการทำประมงด้วยอวนรุนอย่างเด็ดขาด ทำให้ผู้ประกอบอาชีพประมงบางส่วนต้องหันมาทำการเกษตร บางส่วนต้องมาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แต่เป็นอาชีพที่ไม่ถนัด หลังจากหยุดได้ 2 ปี จึงหันกลับไปลงคลองจับสัตว์น้ำอีกครั้งแรกๆ แต่จะไม่มีสัตว์น้ำให้จับ ดังคำบอกเล่าที่ว่า “ตกปลาไม่ค่อยจะได้ วางอวนก็ได้ไม่ค่อยมาก” (การสัมภาษณ์ นายลือไชย เจริญฤทธิ์ สมาชิกศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน วันที่ 13 ตุลาคม 2555) แต่เมื่อไปจับสัตว์น้ำใกล้พื้นที่ที่ปลูกป่าชายเลนกลับพบว่าปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นและสัตว์น้ำมีขนาดใหญ่ ครอบคลุมสภาพอากาศร่มรื่นเย็นสบาย จึงได้กลับมาพูดคุยกันถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะขณะนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน หรือความสำคัญของป่าชายเลนเนื่องจากจบการศึกษาในระดับประถมศึกษา

พื้นที่ตำบลลิพังเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างจังหวัดตรังและจังหวัดสตูล อยู่ห่างไกลจากพื้นที่ชุมชนเมืองชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน และพบเห็นการเปลี่ยนแปลงของสัตว์น้ำบริเวณป่าชายเลนในชุมชน แต่ไม่เคยรู้ว่าระบบนิเวศป่าชายเลน มีความสำคัญอย่างไรจน

สำนักงานประมงจังหวัดเข้ามาส่งเสริมการใช้อุปกรณ์ประมงชายฝั่งเพื่อทดแทนการใช้จวนรุน และส่งเสริมความรู้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้อธิบายความสำคัญของป่าชายเลนถึงการเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ แหล่งหลบภัย แหล่งวางไข่ของสัตว์น้ำ เป็นต้นทำให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจและเริ่มหวงแหนทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน สังเกตได้จากกรณีที่ชุมชนร่วมกันจับกุมผู้กระทำผิด อีกทั้งชาวบ้านกลุ่มหนึ่งยังได้ทดลองเพาะพันธุ์กล้าไม้จากป่าชายเลนด้วยตัวเอง ดังคำกล่าว “เก็บลูกฝักกันเองมาทำพันธุ์ เพราะเคยสังเกตบ้างว่าฝักแบบไหนคือต้นอะไร แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ” (การสัมภาษณ์ นายวิเศษฐ อุมaji ผู้ตรวจการป่าชายเลน วันที่ 16 ตุลาคม 2555) เมื่อได้รับความรู้ ทำให้ทราบวิธีการเลือกขนาด ความยาว ลักษณะฝักที่จะนำมาเพาะกล้าได้ ทางกรรมการจึงได้ปรึกษากันหรือกันในชุมชนถึงเรื่องการฟื้นฟูป่าชายเลนในชุมชน และได้เข้าไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่ป่าชายเลนที่ 33 ถึงการปฏิบัติวิธีการ ความช่วยเหลือในการจัดการป่าชายเลนในชุมชนหน่วยงานได้เห็นความตั้งใจจึงให้การส่งเสริมความรู้ จัดอบรมในเรื่องการปลูกป่าชายเลน ให้หมู่บ้านส่งตัวแทนไปอบรม รสทช. (ราษฎรอาสาพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง) ทำให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญจึงเกิดความรู้สึกรหวงแหน โดยเฉพาะกรรมการ ที่ผู้ใหญ่บ้านเลือกมาเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ส่วนใหญ่เป็นชาวประมงที่เคยประกอบอาชีพประมงโดยใช้จวนรุนมาก่อน แทบทั้งสิ้น ดังคำบอกเล่า “แรกๆ ลังเลที่จะเข้ามาเป็นกรรมการ สับสนอยู่ระยะหนึ่ง เพราะหนี้สินก็มี งานไม่ได้ทำ ลงทะเลทำจวนรุนก็ถูกจับ ถูกปรับ ดำรวจจับแต่ครั้งเสียค่าปรับหลายบาท” การสัมภาษณ์ นายเลียบ ทองเกื้อ และนายยะหมื่น ปริงจะ กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชน วันที่ 14-15 ตุลาคม 2555) เมื่อมาเป็นกรรมการแล้วรู้สึกสนุกกับการทำงาน และต้องสละเวลาในการทำงานเพื่อส่วนรวม แต่เมื่อได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนไปในทางที่ดีขึ้น ก็รู้สึกดีใจ “ปัจจุบันเมื่อออกไปหาปลา ก็ใช้เวลาตรวจป่าชายเลนในชุมชนไปด้วย ไม่เสียเที่ยว ได้เงินด้วย ได้งานด้วย”(การสัมภาษณ์ นายกาล ปริงจะ ผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ วันที่ 15 ตุลาคม 2555) จนกระทั่งได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนชุมชนมีกรรมการ 15 คน และสมาชิกคือชาวบ้านในชุมชน ได้รับมอบหมายให้ดูแลพื้นที่ป่าชายเลน 5,000 ไร่และชุมชนได้จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือถึงกฎกติกาการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ส่วนหนึ่งเกิดจากชาวบ้านส่วนใหญ่ในขณะนั้นนิยมนำไม้มาสร้างบ้านเผาถ่าน และมักจะถูกเจ้าหน้าที่เข้าจับกุมบ่อยๆ ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการจึงมีความคิดว่าการดูแลโดยตัวชุมชนเองอาจจะทำให้มีการพูดคุยตกลงกันได้ง่ายกว่า ไม่รุนแรง เพราะชาวบ้านในชุมชนก็เป็นเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องกัน หลังจากนั้นเสนอให้สำนักงานพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) สรุปรูปเป็นกฎ กติกาเพื่อใช้ในชุมชน และได้ขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) จัดทำป้ายสรุปกฎ กติกา มาติดไว้ที่ศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนบ้านทางสาย

การเลือกพื้นที่ปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม กรรมการจะไปสำรวจพื้นที่ว่างเปล่าในชุมชน หรือป่าชายเลนเสื่อมโทรมแล้วนำมาประชุมสรุปเพื่อเลือกพื้นที่ หากเป็นพื้นที่ที่มีผู้จับจองแต่ ไม่ได้ทำประโยชน์ กรรมการจะพูดคุยเพื่อขอเป็นพื้นที่ปลูกป่าชายเลนประชุมชนชาวบ้านในชุมชน เพื่อชี้แจงถึงพื้นที่ที่จะทำการปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลน พื้นที่เขตอภัยทานแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ เขตห้ามตัดไม้ ห้ามจับสัตว์น้ำ และห้ามบุกรุก ให้ชุมชนได้รับรู้และร่วมกันตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติงานของชุมชน การจัดเวรยามเพื่อลาดตระเวน ดูแลป่าชายเลนร่วมกับเจ้าหน้าที่ โดยตั้งเวรยามในหมู่บ้านเข้ามา ร่วมเป็นหูเป็นตา ให้กับชุมชนด้วย รายงานผลการปฏิบัติงาน เช่น การปลูกป่าเพิ่มเติม การใช้ไม้ ของชุมชน การปลูกไม้ทดแทนจากการนำไม้ไปใช้ ตลอดจนการประสานงานในเรื่องต่างๆ (ศุภวิทย์ พลพั่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทางสาย ผู้ให้สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2555)

ผลการจัดการป่าชายเลนของชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากป่าชายเลน ทำให้ชุมชนมีแนวป่าสำหรับป้องกันภัยจากสึนามิ มีแหล่งอาหารที่อุดม สมบูรณ์ มีพืชสมุนไพร อาหาร เช่น ยอดเป็ง ลิบง หลาโอน พ้อ ลำพู ยอดจากมุงหลังคา สาหร่าย ทะเล เป็นต้น เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สภาพอากาศในชุมชนไม่ร้อนจนเกินไป เป็นที่พบปะ พูดคุยกับเพื่อนขณะออกไปจับสัตว์น้ำทั้งใน และนอกหมู่บ้าน เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับเยาวชน และบุคคลภายนอกที่สนใจมาดูการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้จากการ จับสัตว์น้ำ อีกทั้งบุคคลภายนอกเข้ามาซื้อ ปลา ปู ของบ้านทางสาย บริเวณท่าไต่เกาะในช่วง 04.00 ของทุกวัน นอกจากนี้ป่าชายเลนในชุมชนยังช่วยฟื้นฟูป่าชายเลนพื้นที่บ้านให้กับชาวบ้านใน ชุมชน เพราะปัจจุบันเมื่อทรัพยากรประมงอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านในชุมชนบ้านทางสายได้หัน กลับมาประกอบอาชีพประมงเพิ่มขึ้น เนื่องจากบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนมีสัตว์น้ำชุกชุม กว่าในอดีตมาก และสามารถจับสัตว์น้ำได้ทุกวัน ไม่ต้องรอเวลาหรือฤดูกาลเหมือนในอดีต อีกทั้งชาวบ้านต่างช่วยกันสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่ชุมชนริเริ่มจนถึง ปัจจุบันเป็นเวลา 10 กว่าปี จะเห็นได้ว่าปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นและขนาดสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น ดังคำ กล่าวที่ว่า “ปลาที่หายาก และหาไม่เจออีกเลยตั้งแต่มีปัญหาการทำอวนรุนก็มีขึ้น เช่น ปลาหลอบัน (ปลากะบอกขนาดใหญ่) ตัวขนาด 3 กิโลกรัม” (การสัมภาษณ์ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 วันที่ 15 ตุลาคม 2555) อีกทั้งป่าชายเลนที่ขยายพื้นที่ออกไปกลายเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำหรือจุดหาปลาที่ ชุกชุมให้กับชาวบ้านมากขึ้น

จากข้อสังเกต การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน มี ขึ้นตอนในการมีส่วนร่วมของชุมชนครบทั้ง 5 ขั้นตอน คือ การคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การ ปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชน และกรรมการ มิวิตยทัศน์ กลยุทธ์ในการใช้การมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเชิงปฏิบัติการ ด้วยการจัดประชุมหมู่บ้าน เพื่อ

ดำเนินการ การพัฒนาชุมชนบ้านทางสายมาตั้งแต่ต้น ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใจพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการร่วมกันคิด แก้ปัญหา เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติการ ติดตามประเมินผล ซึ่งคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากป่าชายเลนร่วมกัน

4. สภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

สภาพปัญหา สาเหตุ และการแก้ไขปัญหาลูกเกี่ยวกับป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสายทั้งในอดีต และปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 55

ตารางที่ จ.1 ปัญหา สาเหตุ และการแก้ไขปัญหาลูกเกี่ยวกับป่าชายเลนทั้งในอดีต และปัจจุบันของบ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

พ.ศ.	ปัญหา	สาเหตุ	การแก้ปัญหา
ก่อน 2539	การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า	ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพ	ตัดเตื่อน และขอร้องให้หยุดการทำลายป่า เพื่อปลูกป่าถวายแก่พระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ
2541-2542	ประมงอวนรุน	ทำลายต้นกล้า	ให้เจ้าหน้าที่เข้าจับกุม
2544-2545	ลักลอบประมงอวนรุน	ป่าชายเลนถูกทำลาย	เจรจาส่งเสริมอาชีพ ลงนามสัญญาประชาคมหยุดการทำประมงด้วยอวนรุนอย่างเด็ดขาด
2549-2550	ทดลองเพาะต้นกล้ากันเอง	อยากปลูกป่าเพิ่ม	ขอความช่วยเหลือจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) ให้ความรู้
2551	ป่าชายเลนถูกทำลาย	ลักลอบตัดไม้ บุกรุกจากภายนอก	เสียงตามสายขอความร่วมมือผู้พบเห็นแจ้งออกไปตัดเตื่อนและจับไล่
2553	ความขัดแย้ง	คนเห็นแก่ตัว	ตัดเตื่อน จับและเชิญเจ้าหน้าที่มารับทราบ
2553-ปัจจุบัน	ลักลอบขุดเพรียงทำให้ต้นไม้อุดมตัด	เพรียงมีราคาแพงหาง่าย	พยายามช่วยกันตัดเตื่อน ลาดตระเวนกับเจ้าหน้าที่บ่อยๆ

อย่างไรก็ตามยังมีการพบปัญหาที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น การลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว นายทุนลักลอบถมดินรื้อกล้าพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อปลูกพืชผลทางการเกษตร และออกเอกสารสิทธิ์เพื่อครอบครอง ดังคำกล่าวของ “นายทุนเขา

ทำได้ กว้านซื้อที่ดินป่าชายเลน เจ้าหน้าที่ไม่สนใจ ไปร้องเรียนถึงจังหวัด ก็ไม่ได้ผล เส้นสายเขาเยอะ” (การสัมภาษณ์ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 วันที่ 15 ตุลาคม 2555)

การแก้ปัญหา ด้วยการประชุม มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 30กว่าคน เป็นแกนนำ มาประชุมกัน เพื่อถกคิดหาข้อสรุป เป็นเรื่องสำคัญเพราะทำให้ทุกคนมีความสำคัญ มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือกัน ไม่มีค่าตอบแทน เพราะผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับ คือการทำมาหากินกับป่าชายเลน และยังมีเจ้าหน้าที่จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) เข้ามาช่วยเหลือ ในการให้ความรู้ในการจัดการ จัดส่งแกนนำไปอบรม ดังคำพูดของ”ทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาเพราะ เขามาช่วยให้ชุมชนพัฒนาขึ้น” (การสัมภาษณ์ นายคาร์ตัน ชันนุ้ย ผู้นำไม่เป็นทางการ วันที่ 16 ตุลาคม 2555) ความรู้ที่ได้มาผู้เข้าอบรมจะแจ้งผ่านเสียงตามสายให้ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ด้วย ในขณะที่หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) ได้กล่าวว่า “ชาวบ้านในชุมชนมีความตั้งใจจริง คุณแล้วมีความเข้มแข็ง การจะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ต้องเริ่มจากตัวชาวบ้านเองมีความรัก และหวงแหนในทรัพยากร มีความตั้งใจจริงที่จะดูแลป่าชายเลน สิ่งที่จะช่วยเหลือได้ คือความรู้ การติดต่อประสานงาน อำนาจหน้าที่ในการจับกุมผู้กระทำความผิด เวลาออกลาดตระเวนกับชาวบ้าน เขามีความสุขที่ได้เห็นผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์” (การสัมภาษณ์ นายอำพล จันทเทพ หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33 (ปะเหลียน-ตรัง) วันที่ 16 ตุลาคม 2555)

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการทำวิจัย

สัมภาษณ์หัวหน้าสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 33

สัมภาษณ์สารวัตรกำนัน

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ

สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านทางสาย

สัมภาษณ์กรรมการ สมาชิกกลุ่ม

ภาพการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก
ที่มา ผู้วิจัย วันที่ 12 สิงหาคม – 31 ตุลาคม 2555

กิจกรรมของชุมชนบ้านทางสาย

แปลงขยายพื้นที่ปลูกไม้ป่าชายเลนที่ของชุมชน

สภาพพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

การประชุมเพื่อหาข้อสรุปในกิจกรรมต่างๆ

การตรวจตราพื้นที่ป่าชายเลน

จุดขึ้นเรือเพื่อออกตรวจในลำคลอง

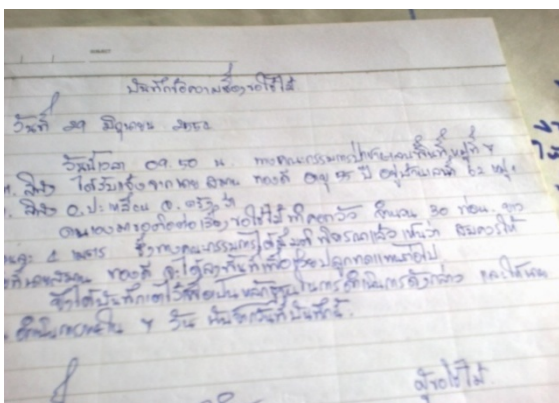

ขณะปฏิบัติหน้าที่ออกตรวจป่าชายเลน

ภาพประมวลกิจกรรมการจัดการป่าชายเลน
ที่มา ชุมชนบ้านทางสาย วันที่ 25 สิงหาคม 2555

ตรวจพบผู้ลักลอบต้นไม้จากพื้นที่อนุรักษ์

การลงบันทึกเพื่อขออนุญาตใช้ไม้

มีส่วนร่วมทั้งเด็กและผู้ใหญ่

กิจกรรมปลูกป่าชายเลน

ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมปลูกป่าชายเลน

ภาพประมวลกิจกรรมการดูแลรักษา และฟื้นฟู
ที่मा ชุมชนบ้านทางสาย วันที่ 7 สิงหาคม 2555

สถานีพัฒนาป่าชายเลนเข้ามาติดตามการจัดการดูแลป่าชายเลน

ชี้แจงการประชุม

ร่วมประเมินผลจากการจัดการป่าชายเลน

ภาพกิจกรรมการติดตาม ประเมินผล
ที่มา ชุมชนบ้านทางสาย วันที่ 7 สิงหาคม 2555

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นายวงศ์ปกรณ์ ธาราสุข	
รหัสนักศึกษา	5110620023	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2545

ทุนการศึกษา (ที่ได้รับในระหว่างการศึกษา)

ทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2555 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

วงศ์ปกรณ์ ธาราสุข, อภิญา รัตนไชย, พรพิมล เชื้อดวงสุข, และอาแว มะแส. 2556. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย” ณ มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วันที่ 10 พฤษภาคม 2556.